מחשבת ישראל · אחרונים · רמחל

דרך ה'

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דרך ה'

רבי משה חיים לוצאטו [הרמח"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דרך-ה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
חלק ראשון 6
בבורא יתברך 6
בתכלית הבריאה 8
במין האנושי 10
במצב האדם בעולם הזה 14
בחלקי הבריאה ומצביהם 18
חלק שני 21
בענין השגחתו יתברך בכלל 21
במקרי המין האנושי בעולם הזה 22
בהשגחה האישיית 25
בענין ישראל ואומות העולם 31
באופן ההשגחה 35
בסדר ההשגחה 36
בענין השפעת הככבים 38
בהבחנות פרטיות בהשגחה 39
חלק שלישי 41
בענין הנפש ופעולותיה 41
בענין הפעולה בשמות ובכישוף 44
בענין הרוח הקודש והנבואה 48
במקרי הנבואה 50
בהבדל שבין נבואת כל הנביאים למשה 54
חלק רביעי 56
בחלקי העבודה 56
בתלמוד תורה 57
באהבה ויראה 59
בק"ש וברכותיה 60
בתפלה 67
בסדרי התפלות 68
בעבודה הזמניית 74
במצות הזמנים 76

בברכות 78

הקדמה

יתרון ידיעת הדברים על מתכונת חלקיהם כפי מחלקותם וסדרי יחסיהם מידיעתם שלא בהבחנה כיתרון ראית הגן המהודר בערוגותיו ומיופה במסילותיו ובשורות מטעו מראית חורש הקנים והיער הצומח בערבוב כי אמנם ציור חלקים רבים אשר לא נודע קשרם ומדריגתם האמיתי בבנין הכל המורכב מהם אצל השכל המשתוקק לדעת אינו אלא משא כבד בלא חמדה שייגע בו ויעמול ונלאה ועיף ואין נחת כי הנה כל א' מהם שיגיע ציורו אצלו לא יניח מהעיר בו התשוקה לבא עד תכליתו וזה לא יעלה בידו כיון שנעדר ממנו תשלום ענינו שהרי חלק גדול מהדבר הוא יחסיו עם המתיחסים לו ומדריגתו במציאות וזה נעלם ממנו ונמצאת תשוקתו טורדתו מבלי שבעתה וחמדתו מכאיבתו ואין מנוחה לא כן היודע דבר על אפניו שבהיות נושאו מתגלה לעיניו בעליל כמות שהוא הלוך ילך והשכל אל אשר יפנה שם וביופי מלאכותיו יתענג וישתעשע והנה כלל מה שיצטרך לאדם שיבחן בנושאו הוא מדריגתו האמיתי שזכרנו וזה כי הנה כשנבחין כלל הנמצאות המוחשים והמושכלים שהם כלל כל מה שמצטייר ציורו בשכלנו נמצא שאין כלם מין א' ומדריגה א' אלא מינים שונים ומדריגות מתחלפות וכפי התחלף מינם כן יתחלפו משפטיהם וחוקיהם וזה ממה שיכריחנו להבחין ביניהם בהשכלתנו למען נשיג אותם לאמתם כל אחד כפי חוקו ואמנם ראשי המדריגות והמינים א' והם מה שראוי שיבחן בנושא להכיר מאיזה מהם הוא והם הכל והחלק הכלל והפרט הסבה והמסובב הנושא והמתחבר וזה מה שנדרוש ראשונה בנושא לדעת אם הוא כל ואם הוא חלק אם הוא כלל או פרט אם הוא סבה או מסובב אם הוא נושא או מתחבר:

והנה כפי מדריגתו כן יבחן בו הבחנות אשר כפי טבעו מצטרכות להשלמת השכלתו וציור ענינו אם חלק הוא יבקש לדעת הכל שהוא חלק ממנו אם הוא פרט יחקור על כללו אם סבה יחקור על מסובבו אם מסובב את סבתו אם מתחבר יבקש על נושאו ויחקור כמו כן לדעת איזה מין ממיני המתחברים הוא אם קודם אם נמשך ואם מתלוה אם עצמי ואם מקרי אם בכח ואם בפועל כלן הבחנות לא ישלם ציור ענין זולתם ועל הכל יתבונן על טבע הענין לדעת אם הוא מוחלט או מוגבל ואם מוגבל הוא יחקור על גבוליו כי אולם כל ענין אמיתי ישוב כוזב אם ייוחס לנושא בלתי הגון לו או אם ילקח שלא בגבולו:

ואמנם צריך שתתבונן שהנה מספר הפרטים עצום מאד מהכיל אותם שכל האדם וא"א לו לדעת כלם ואולם מה שראוי לו שישתדל עליו הוא ידיעת כללים כי כל כלל בטבעו כולל פרטים הרבה וכשישיג כלל א' נמצא משיג מאליו מספר רב מן הפרטים ואעפ"י

שלא הבחין בם עדיין ולא הכיר היותם פרטי הכלל ההוא כי הנה כשיבוא א' מהם לידו לא יניח מלהכיר אותו כיון שכבר ידוע אצלו הענין הכללי אשר א"א להם היות בלתו וכן אז"ל לעולם יהיו ד"ת בידיך כללים ולא פרטים:

אך מה שיצטרך בידיעת הכללים הוא הדעת אותם בכל גבוליהם ובחינותיהם וכמש"ל ואפילו דברים שנראים בתחלה נעדרי התולדה צריך שתשמור אותם ותשית להם לבך ולא תהיה בז להם כי אין לך דבר קטון או גדול בכלל שאין לו מקום תולדה בפרטים ומה שלא יוסיף ולא יגרע בקצת הפרטים הנה יוליד תולדה רבה בזולתם ובהיות הכלל כלל לכלם צריך שיהיה בו מה שיספיק לכלם ע"כ צריך שתדקדק בזה מאד ותתבונן על ענינם ועל יחסיהם וקשריהם בדקדוק גדול ותבחין יפה יפה המשכם והשתלשלותם איך נמשכים ענין מענין מן הראש ועד הסוף ואז תצליח ואז תשכיל:

והנה ע"פ הדברים האלה חיברתי לך קורא נעים חיבור קטן זה וכוונתי בו להציע לפניך כללי האמונה והעבודה על בורים באופן שתוכל לעמוד עליהם אל נכון ויצטיירו בשכלך ציור מספיק מוצל מן הערבוב והמבוכה ותראה שרשיהם וענפיהם במדריגותם בבירור האפשרי שיתישבו על לבך ותקנה אותם בשכלך במובחר שבפנים ומשם והלאה יקל לך למצא דעת אלקים בכל חלקי התורה ופירושיה ולעמוד על כל סתוריה כברכת ה' אלקיך אשר יתן לך והנה נשתדלתי לסדר הדברים בסידור שנראה לי יותר נאות ובמלות שחשבתים היותר הגונות לתת לך ציור שלם מהדברים האלה אשר גמרתי להשכילך ע"כ גם אתה עתה צריך אתה לדקדק על כל זה ולשמור את כל זה שמירה מעולה עד תמצא מקום שיועיל לך ולא תוותר על שום דקדוק פן יתעלם ממך ענין הכרחי אבל זה אשר תעשה תדקדק על כל המלות ותשתדל לעמוד על תוכן הענינים ולעצור כל אמיתתם בשכלך ומצאתה לך מנוח אשר ייטיב לך והנה קראתי שם הספר דרך ה' כי הנה הוא כלל מדרכיו יתי שגלה לנו ע"י נביאיו והודיענו בתורתו ובהם מנהלנו ומנהל כל בריותיו וחלקתי אותו לד' חלקים הא' אדבר בו על כלל יסודות המציאות ופרטותיו הב' בהשגחתו יתי הג' בנבואה והד' בעבודה ואתה אחי כל מבקש ה' בדרך הזה לך וה' יהיה עמך ונתן לך עינים לראות ואזנים לשמוע נפלאות מתורתו אכי"ר:

חלק ראשון

בבורא יתברך

מציאות ה': כל איש מישראל צריך שיאמין וידע שיש שם מצוי ראשון קדמון ונצחי והוא שהמציא וממציא כל מה שנמצא במציאות והוא האלוה ב"ה:

שלימותו: עוד צריך שידע שהמצוי הזה ית"ש אין אמתת מציאותו מושגת לזולתו כלל ורק זה נודע בו שהוא מצוי שלם בכל מיני שלימות ולא נמצא בו חסרון כלל (ואולם דברים אלה ידעונום בקבלה מן האבות ומן הנביאים והשיגום כל ישראל במעמד הר סיני ועמדו על אמתתם בבירור ולמדום לבניהם דור אחר דור כיום הזה שכן ציום מרע"ה מפי הגבורה פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך וגו' והודעתם לבניך ולבני בניך אמנם גם מצד החקירה במופתים הלמודים יאמתו כל הענינים האלה ויוכרח היותם כן מכח הנמצאות ומשיגיהם אשר אנחנו רואים בעינינו ע"פ חכמת הטבע ההנדסה התכונה ושאר החכמות שמהם תלקחנה הקדמות אמיתיות אשר יולד מהן בירור הענינים האמיתיים האלה ואמנם לא נאריך עתה בזה אלא נציע ההקדמות לאמתם ונסדר הדברים על בורים כפי המסורת שבידינו והמפורסם בכל אומתנו.)

הכרח מציאותו: עוד צריך שידע שהמצוי הזה ית"ש הנה מציאותו מציאות מוכרח שא"א העדרו כלל:

היותו בלתי נתלה באחר: עוד צריך שידע שמציאותו ית' אינו תלוי בזולתו כלל אלא מעצמו הוא מוכרח המציאות:

פשיטותו: וכן צריך שידע שמציאותו ית' מציאות פשוט בלי הרכבה וריבוי כלל וכל השלימיות כלם נמצאים בו בדרך פשוט פי' כי הנה בנפש ימצאו כחות רבים שונים שכל א' מהם גדרו בפני עצמו ד"מ הזכרון כח א' והרצון כח אחר והדמיון כח אחר ואין א' מאלה נכנס בגדר חבירו כלל כי הנה גדר הזכרון גדר א' וגדר הרצון גדר אחר ואין הרצון נכנס בגדר הזכרון ולא הזכרון בגדר הרצון וכן כלם אך האדון ית"ש איננו בעל כחות שונים אעפ"י שבאמת יש בו ענינים שבנו הם שונים כי הרי הוא רוצה והוא חכם והוא יכול והוא שלם בכל שלימות אמנם אמתת מציאותו הוא ענין א' שכולל באמתתו וגדרו (פי' אמתת ענינו כי אין שייך גדר בו ית' אלא על צד היתר לשון) כל מה שהוא שלימות ונמצא שיש בו כל השלימיות לא כדבר נוסף על מהותו ואמתת ענינו אלא מצד אמתת ענינו בעצמה שכוללת באמתה כל השלימיות שא"א לענין ההוא מבלתי כל השלימיות מצד עצמו והנה באמת הדרך הזה רחוק מאד מהשגתנו וציורנו וכמעט שאין לנו דרך לבארו ומלות לפרשו כי אין ציורנו ודמיוננו תופס אלא ענינים מוגבלים בגבול הטבע הנברא ממנו ית' שזה מה שחושינו מרגישים ומביאים ציורו אל השכל ובברואים הנה הענינים רבים ונפרדים אולם כבר הקדמנו שאמתת מציאותו ית' אינה מושגת ואין להקיש ממה שרואים בברואים על הבורא י"ת כי אין ענינם ומציאותם שוה כלל שנוכל לדין מזה על זה אבל זה גם כן מן הדברים הנודעים בקבלה כמ"ש ומאומתים בחקירה

ע"פ הטבע עצמו בחוקותיו ומשפטיו שא"א עכ"פ שלא ימצא מצוי אחד משולל מכל הטבע חוקות וגבוליו מכל העדר וחסרון מכל ריבוי והרכבה מכל יחס וערך ומכל מקרי הברואים שיהיה הוא הסבה האמיתית לכל הנמצאות ולכל המתילד בם כי זולת זה מציאות הנמצאות שאנו רואים והתמדתם היה בלתי אפשרי:

יחודו: וממה שצריך שידע עוד שהמצוי הזה ית"ש מוכרח שיהיה א' ולא יותר פי' שא"א שימצאו מצויים רבים שמציאותם מוכרח מעצמו אלא א' בלבד צריך שימצא במציאות המוכרח והשלם הזה ואם שימצאו נמצאים אחרים לא ימצאו אלא מפני שהוא ימציאם ברצונו ונמצאים כלם תלוים בו ולא מצוים מעצמם:

נמצא כלל הידיעות השרשיות האלה ו' והם: אמתת מציאותו ית' שלימותו הכרח המצאו היותו בלתי נתלה בזולתו פשיטותו ויחודו:

בתכלית הבריאה

התכלית בבריאה: הנה התכלית בבריאה היה להטיב מטובו ית' לזולתו והנה תראה כי הוא לבדו ית"ש השלימות האמיתי המשולל מכל החסרונות ואין שלימות אחר כמוהו כלל. ונמצא שכל שלימות שידומה חוץ משלימותו ית' הנה איננו שלימות אמיתי אלא יקרא שלימות בערך אל ענין חסר ממנו אך השלימות בהחלט אינו אלא שלימותו ית' וע"כ בהיות חפצו ית' להטיב לזולתו לא יספיק לו בהיותו מטיב קצת טוב אלא בהיותו מטיב תכלית הטוב שאפשר לברואים שיקבלו ובהיותו הוא לבדו ית' הטוב האמיתי לא יסתפק חפצו הטוב אלא בהיותו מהנה לזולתו בטוב ההוא עצמו שהוא בו ית' מצד עצמו שהוא הטוב השלם והאמיתי. והנה מצד אחר הטוב הזה א"א שימצא אלא בו ע"כ גזרה חכמתו שמציאות ההטבה האמיתית הזאת יהיה במה שיותן מקום לברואים לשיתדבקו בו ית' באותו השיעור שאפשר להם שיתדבקו ואז נמצא שמה מצד עצמם א"א שיתוארו בשלימות כשלימותו ית' הנה מצד התדבקם בו יגיע להם באותו השיעור שאפשר ליתאר בשלימות ההוא ית' מצד היותם מתדבקים בו וימצאו נהנים בטובה האמיתית ההיא בערך שאפשר להם ליהנות בה ונמצא היות כונתו ית"ש בבריאה שברא לברוא מי שיהיה נהנה בטובו ית' באותו הדרך שאפשר שיהנה בו:

ענין השלימות והחסרונות וקנית השלימות: ואולם גזרה חכמתו שלהיות הטוב שלם ראוי שיהיה הנהנה בו בעל הטוב ההוא פי' מי שיקנה הטוב בעצמו ולא מי שיתלוה לו הטוב בדרך מקרה ותראה שזה נקרא קצת התדמות בשיעור שאפשר אל שלימותו ית' כי הנה הוא ית"ש שלם בעצמו ולא במקרה אלא מצד אמתת ענינו מוכרח בו השלימות ומשוללים ממנו החסרונות בהכרח ואולם זה א"א שימצא בזולתו שיהיה

אמתתו מכרחת לו השלימות ומעדרת ממנו החסרונות אך להתדמות לזה במקצת צריך שלפחות יהיה הוא הקונה השלימות שאין אמתת ענינו מכריח לו ויהיה הוא מעדיר מעצמו החסרונות שהיו אפשריים בו וע"כ גזר וסידר שיבראו עניני שלימות ועניני חסרון ותברא בריה שיהיה בה האפשרות לשני הענינים בשוה ויותנו לבריה הזאת אמצעיים שעל ידם תקנה לעצמה את השלימיות ותעדיר ממנה את החסרונות ואז יקרא שנתדמית במה שהיה אפשר לה לבוראה ותהיה ראויה לידבק בו וליהנות בטובו:

ואמנם מלבד היות הבריה הזאת שקנתה השלימות ראויה לידבק בבוראה יתי מצד התדמותה לו הנה ע"י קנותה השלימות לה נמצאת מתדבקת והולכת בו עד שסוף קנותה השלימות והמצאה מתדבקת בו יהיה הכל ענין א' וזה כי בהיות מציאותו יתש השלימות האמיתי כמ"ש הנה כל מה שהוא שלימות אינו מתיחס אלא לו כענף אל השורש כי אעפ"י שאינו מגיע אל השלימות השרשי הנה המשך ותולדה ממנו הוא והנה תראה כי השלימות האמיתי הנה הוא מציאותו יתי וכל חסרון אינו אלא העלם טובו יתי והסתר פניו ונמצא שהארת פניו יתי וקרבתו תהיה השורש והסבה לכל שלימות שיהיה והסתר פניו השרש והסבה לכל חסרון אשר כשיעור ההסתר כך יהיה שיעור החסרון הנמשך ממנו וע"כ הנברא הזה העומד בשיקול בין השלימיות והחסרונות שהם תולדות ההארה וההסתר בהתחזקו בשלימיות והקנותם אותם בעצמו הנה הוא אוחז בו יתי שהוא השרש והמקור להם וכפי מה שירבה בשלימיות כך הוא מרבה האחיזה וההתדבקות בו עד שבהגיעו אל תכלית קנית השלימות הנה הוא מגיע אל תכלית האחיזה וההתדבקות בו יתי ונמצא מתדבק בו יתי ונהנה בטובו ומשתלם בו והוא עצמו בעל טובו ושלימותו:

העיקר שבבריות והטפל בהם: והנה לשיהיו במציאות הענינים השונים האלה של שלימות וחסרון שזכרנו ותמצא הבריה שזכרנו בתכונה שהיא צריכה להיות פיי באפשרות לבי הענינים וביכולת עליהם שיקנה השלימות ויעדר מן החסרונות ושימצאו לו האמצעיים לדבר הזה פיי לקנות זה השלימות הנה ודאי שפרטים רבים ושונים צריך שימצאו בבריאה ויחסים רבים בין הפרטים האלה עד שיצלח התכלית המכוון בה ואולם הבריה אשר התעתדה לענין הגדול הזה דהיינו לדביקות בו יתי כמ"ש היא תקרא העיקרית שבכל הבריאה וכל שאר מה שימצא במציאות לא יהיה אלא עוזר באיזה צד או באיזה בחיי אל התכלית לשיצלח וימצא וע"כ יקראו טפלים לבריה העיקרית שזכרנו:

אך הבריה העיקרית באמת היא המין האנושי וכל שאר הנבראים בין הגבוהים ממנו ובין השפלים ממנו אינן אלא בעבורו להשלמת ענינו לפי כל הבחינות הרבות והשונות

הראויות לימצא בהם וכמ"ש עוד לפנים בס"ד. והנה ההשכלה וכל המדות הטובות הם עניני שלימות שנמצאו להשתלם בם האדם ועניני החומר ומדות הרעות הם עניני החסרון שזכרנו שהאדם מושם ביניהם לקנות לו השלימות:

במין האנושי

בחירת האדם: כבר זכרנו היות האדם אותה הבריה הנבראת לידבק בו ית' והיא המוטלת בין השלימות והחסרונות והיכולת בידו לקנות השלימות. ואולם צריך שיהיה זה בבחירותו ורצונו כי אלו היה מוכרח במעשיו להיות בוחר עכ"פ בשלימות לא היה נקרא באמת בעל שלימותו כי איננו בעליו כיון שהוכרח מאחר לקנות והמקנהו הוא בעל שלימותו ולא היתה הכונה העליונה מתקיימת. ע"כ הוכרח שיונח הדבר לבחירתו שתהיה נטיתו שקולה לב' הצדדין ולא מוכרחת לא' מהם ויהיה בו כח הבחירה לבחור בדעת ובחפץ באיזה מהם שירצה והיכולת ג"כ בידו לקנות איזה מהם שירצה ע"כ נברא האדם ביצ"ט ויצ"ר והבחירה בידו להטות עצמו לצד שהוא רוצה:

הרכבת הגוף והנשמה: ואולם להיות הדבר הזה נשלם כראוי גזרה החכמה העליונה שיהיה האדם מורכב מב' הפכים דהיינו מנשמה שכלית וזכה וגוף ארציי. ועבור שכל א' מהם יטה בטבע לצדו דהיינו הגוף לחומריות והנשמה לשכליות ותמצא ביניהם מלחמה באופן שאם תגבר הנשמה תתעלה היא ותעלה הגוף עמה ויהיה אותו האדם המשתלם בשלימות המעותד ואם יניח האדם שינצח בו החומר הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו ויהיה אותו האדם בלתי הגון לשלימות ונדחה ממנו ח"ו ולאדם הזה יכולת להשפיל חומרו לפני שכלו ונשמתו ולקנות שלימותו כמ"ש:

עה"ז ועה"ב: ואמנם גזר טובו ית' שיהיה גבול להשתדלות הזה המצטרך לאדם להשיג השלימות וכשהשלים השתדלותו ישיג שלימותו וינוח בהנאתו לנצח נצחים ע"כ חוקקו לו ב' זמנים א' זמן העבודה וא' זמן קיבול השכר. ואולם מדת הטוב מרובה שעבודה יש לה זמן מחוקק כמו שגזרה חכמתו ית' היותו נאות לזה וקיבול השכר אין לו תכלית אלא לנצח נצחים הוא מתענג והולך בשלימות אשר קנה לו:

חילוף מצבי האדם בחילוף זמנו: ואולם כפי התחלף זמנו כך ראוי שיתחלף מצבו ושאר מקריו כי כל זמן ההשתדלות הנה צריך שיהיה בתכונה א' שיוכלו לימצא בו כל העניינים המצטרכים לו לפי ענין ההשתדלות הזה. פי' כי הנה מוכרח שתמצא לו המלחמה שזכרנו בין השכל והחומר ולא יהיה לו דבר שיעכב את החומר מלשלוט ולעשות את שלו כפי השיעור הראוי לו. ולא דבר שיעכב את השכל מלשלוט כראוי לו ולעשות את שלו. וכן לא יהיה דבר שיגרום לחומר להתחזק יותר מן הראוי וגם לא יגרום לשכל

להתחזק יותר מן הראוי כי אעפ"י שמצד א' היה נראה זה יותר טוב הנה לפי הכונה האמיתית והענין הנרצה באדם שהוא קנית השלימות בהשתדלותו איננו טוב ובזמן קיבול השכר הנה ראוי לו שיהיה במצב הפכי לזה כי הנה כל מה שיהיה החומר שולט באותו זמן הנה לא היה אלא מחשיך ומעכב על הנשמה שלא תתדבק בבי"ת וע"כ הנה ראוי הוא שלא ישלוט אז אלא הנשמה והחומר יהיה נמשך אחריה לגמרי באופן שלא יעכב על ידה כלל. ואמנם ע"כ נבראו ב' העולמות עה"ז ועה"ב. עה"ז המקום והחוקים הטבעיים שלו הם מה שראוי לאדם כל זמן ההשתדלות. העה"ב המקום והחוקים שלו הם מה שראוי לו בזמן קיבול השכר:

המין האנושי נשתנה: וממה שיצטרך עוד לדעת שהנה המין האנושי אין ענינו הראשון כמו שאנו רואים ומבחינים אותו עתה כי אולם שינוי גדול היה בו והוא ענין חטאו של אדה"ר שנשתנה בו האדם והעולם ממה שהיו בתחלה. ואולם פרטי השינוי הזה ותולדותיהם רבים ועוד נדבר בם לפנים בס"ד ונמצא שהדיבור במין האנושי וההבחנה בנשואיו כפולים כי ידובר בו ובנשואיו בבחינתו קודם החטא וידובר בו ובנשואיו בבחינתו אחר החטא וכמו שנבאר עוד בעז"ה:

הנה אדה"ר בעת יצירתו היה ממש באותו המצב שזכרנו עד הנה דהיינו שהנה הוא היה מורכב מב' החלקים ההפכיים שאמרנו שהם הנשמה והגוף ובמציאות היו ב' הענינים הטוב והרע והוא עומד בשיקול ביניהם להדבק במה שירצה מהם והנה היה ראוי לו שיבחר בטוב ויגביר נשמתו על גופו ושכלו על חומרו ואז היה משתלם מיד ונח בשלימותו לנצח:

פעולות הנשמה בגוף: וצריך שתדע שאע"פ שאין אנו מרגישים לנשמה בגוף פעולה אחרת זולת החיות וההשכלה הנה באמת יש בחוקה שתזכך עצם הגוף וחומרו ותעלהו עילוי אחר עילוי עד שיהיה ראוי להתלוות עמה בהנאה בשלימות. ואמנם לדבר זה היה אדה"ר מגיע אלו לא חטא שהיתה נשמתו מזככת את גופו זיכוך אחר זיכוך עד שהיה מזדכך השיעור המצטרך ונקבע בתענוג הנצחי:

תולדות חטא אדה"ר: וכיון שחטא נשתנו הדברים שינוי גדול והוא כי הנה בתחילה היו בבריאה החסרונות שהיו בשיעור מה שהיה מצטרך לשיהיה אדה"ר במצב השיקול שזכרנו ויהיה לו מקום להרויח את השלימות ביגיע כפיו. אמנם ע"י חטאו נוספו ונתרבו חסרונות בעצמו של אדם ובבריאה כלה ועוד נתקשה התיקון ממה שהיה קודם פי' כי הנה בתחלה היה נקל לו בצאת מן החסרון המוטבע בו וקנות השלימות שכך סידרה החכמה העליונה את הדברים ע"פ מדת הטוב והיושר כי יען לא היה אדם סבה רע

ולחסרון שבו אלא שכן הוטבע בו ביצרתו הנה במה שיסיר עצמו מן הרע ויפנה אל הטוב ישיג מיד צאת מן החסרון וקנות שלימות. אמנם בחטאו כיון שעל ידו נסתר השלימות יותר משהיה ונתרבו החסרונות והיה הוא הגורם רעה לעצמו הנה לא יהיה עוד כ"כ קל לו לשוב לצאת מן החסרון ולקנות השלימות כמות שהיה בעת שלא היה הוא גרמת חסרונו אלא שכך נוצר מעיקרו וכמ"ש וכ"ש שבהכרח השתדלותו המצטרך עתה להגיע לשלימות הנה הוא כפול כי יצטרך תחלה שישובו האדם והעולם אל המצב שהיו בראשונה קודם החטא ואח"כ שיתעלו מן המצב ההוא אל מצב השלימות שהיה ראוי לאדם שיעלה:

המיתה והתחיה: ואולם מלבד כל זה גזרה מדת דינו יתי שלא יוכלו לא האדם ולא העולם מעתה הגיע אל השלימות עודם בצורה שנתקלקלה דהיינו הצורה שיש להם עכשיו שבה נתרבה הרשע אלא יצטרך להם בהכרח עבור מעבר ההפסד דהיינו המיתה לאדם וההפסד לכל שאר ההוים שנתקלקלו עמו ולא תוכל הנשמה לזכך הגוף אלא אחר שתצא ממנו תחלה וימות הגוף ויפסד ואז יחזור ויבנה בנין חדש ותכנס בו הנשמה ותזככהו וכן העולם כלו יתחרב מצורתו של עתה וישוב ויבנה בצורה אחרת ראויה לשלימות. וע"כ נגזר על האדם שימות ויחזור ויחיה והוא ענין תחיית המתים ועל העולם שיחרב ויחזור ויחודש והוא ענין מה שאז"ל שיתא אלפי שנה הוי עלמא וחד חרוב ולסוף אלף שנה הב"ה חוזר ומחדש את עולמו:

והנה לפי שרש זה זמן הגמול האמיתי דהיינו זמן קיבול השכר שזכרנו למעלה ומקומו הוא אחר התחיה בעולם שיתחדש והאדם יהנה בו בגופו ובנשמתו בהיות גופו מזוכך ע"י נשמתו ומוכן על ידה להיות נהנה בטוב ההוא ואולם יבחנו שם האנשים ותתחלף מדריגתם ומעלתם כפי השיעור מה שטרחו בעולם העבודה וכפי מה שהשתדלו להשיג מן השלימות כי כפי שיעור זה תזדהר הנשמה בעצמה ותאיר בגוף ותזככהו ויקנו שניהם יקר ומעלה ויהיו ראוים להתקרב אל האדון ב"ה וליאור באור פניו וליהנות בטובו האמיתי:

עולם הנשמות: ואמנם בהיות שנגזרה המיתה על האדם וכמ"ש ונמצא שהמורכב הזה צריך שיפרד לזמן מה ואחר ישוב להתחבר הנה גם בזמן הפירוד הזה ראוי שיהיה מקום לב' החלקים המתפרדים נאות למה שנרצה לפירוד ההוא והנה הגוף צריך שיחזור ליסודו ותפרד הרכבתו ותפסד צורתו והואיל והיה מן העפר אליו ישוב והוא מ"ש יתי"ש לאדם כי עפר אתה ואל עפר תשוב אך הנשמה (הזוכה במעשיה) הנה אין לה אלא לצפות עד שיעשה בגוף מה שצריך לעשות דהיינו ההתכה וההפסד בראשונה וההשאר

בעפר כל הזמן שצריך וההבנות מחדש אח"כ לכשתשוב ליכנס בו ואמנם צריך שיהיה לה מקום בין כך ובין כך ואולם לצורך זה הוכן עולם הנשמות שבו תכנסנה הנשמות הזכות אחרי צאתן מהגוף ותשבנה שם במקום מנוחה כל זמן התגלגל על הגוף הענינים הראוים להתגלגל עליו. והנה כל הזמן ההוא תשבנה הנשמות ההן במעלה ובתענוג מעין מה שינתן להן אח"כ בזמן הגמול האמיתי שזכרנו למעלה כי גם מעלתו בעולם הנשמות ודאי שימדד לפי המעשים שעשו שלפיהן ימדד גם הגמול אחרי כן בזמנו. אך השלימות האמיתי המעותד לזוכים לו לא ישיגוהו לא הגוף ולא הנשמה אלא בהתחברן שנית אחר התחיה:

תועלת לאדם בעולם הנשמות: ואולם מלבד היות עולם הנשמות מקום לנשמות לשבת בו כל זמן היותן מצפות לגוף כמ"ש הנה עוד תועלת גדול נמצא בו לנשמות עצמן ואחריהן לגוף למה שיצטרך אח"כ בזמן התחיה וזה כי אחרי שהיתה הגזירה על האדם שלא יגיע לשלימותו אלא אחרי המות אעפ"י שכבר נראה לו מצד מעשיו עודנו חי (כי זולת זה לא היה מגיע לו מעולם שהרי אין זמן קנית השלימות אלא בעה"ז טרם המות וכמ"ש) עוד נמשך מן הגזירה הזאת שהנשמה כל זמן היותה בגוף בעה"ז שהרע דבוק בו שא"א שיפרד ממנו לגמרי תהיה גם היא חשוכה ועמומה. ואעפ"י שעל ידי המעשים הטובים שהאדם עושה קונה היא בעצמה שלימות יקר לא יוכל הדבר להגלות ולא תוכל להזדהר בזוהר שהיה ראוי לה להזדהר כפי היקר ההוא שהיא משגת באמת. אלא הכל נשאר כבוש בעצמותה עד הזמן שינתן להגלות ואולם אין העכבה מצדה כלל כ"א מצד הגוף כמ"ש והוא עצמו מפסיד בזה שלא יקבל כל אותו הזמן הזיכוך שיהיה ראוי שיקבל כמ"ש אמנם גם היא מפסדת שהיא כבושה בעצמה ואינה יכולה לפשט זהריה ועוד שאינה פועלת. הפעולה הראויה לה שהיא זיכוך הגוף ואלו היתה פועלת אותה היתה משתלמת בה שלימות גדול מצד מהות הפעולה עצמה שהרי פעולת שלימות היא היות מטיב ומשלים זולתו. ועוד שזאת היא הפעולה הנאותה לה לפי טבעה וחוקה שלכך נוצרה וכל נברא משתלם כשפועל מה שחקק לו בוראו יתי שיפעל וחסר משלימות כל זמן שלא יפעלהו ואמנם בצאת הנשמה מהגוף ולכתה אל עולם הנשמות הנה שם מתפשטת ומזדהרת בזהריה כפי מה שראוי לה ע"פ מעשיה ובמה שהיא משגת שם כל זמן היותה שם מתחזקת ממה שנתחלשה בגוף ומזדמנת יותר למה שראוי שתעשה בזמן התחיה עד שכתשוב בגוף בזמן הראוי תוכל לפעול בו הפעולה הנאותה לה דהיינו הזיכוך שזכרנו:

הפרש בין כניסת הנשמה בעובר וכניסתה בתחיה: ואולם צריך שתדע כי גם עתה בהכנס הנשמה בגוף העובר אעפ"י שלא קנתה עדין שלימות במעשיה הנה מצד יקרה וזוהרה העצמי היה ראוי שתתן זיכוך גדול לחומר עד שיהיה יוצא מגדר המין האנושי. אמנם גזירתו ית' כובשת אותה ומעלמת כחה וממעטת זוהרה באופן שלא ימשך ממנה ענין זה אבל תשב שמה לוטה בעצמה באותו השיעור המצטרך לפי הכונה העליונה ופועלת בגוף באותו הסדר והשיעור הנרצה מחכמתו ית'. והנה כפי מעשיה הטובים שעושה והולכת היה לה להתפשט ולהזדהר כמ"ש ואז היה מגיע ממנה הזיכוך לגוף ואמנם לפי הגזירה שביארנו למעלה לא יתכן לה זה אלא בהיותה בעולם הנשמות אכן בשובה בגוף אחר התחיה לא תתמעט ולא תתעלם אלא תכנס בכל זהריה ובכל כחה ואז מיד תזכך את הגוף ההוא זיכוך גדול ולא יצטרך לו הגידול מעט מעט שצריך עתה לילדים. אלא מיד בשעתו תאיר בו ומיד תזככהו זיכוך גדול ואמנם לא ימנע זה שיהיו לגוף ולנשמה יחד עילוים אחר עילוים אבל הענין הוא שמיד בבוא הנשמה בגוף יהיה האדם ההוא יקר ונעלה וגופו יקבל מיד זיכוך ראשון יתעלה בו מכל מה שהיה כל ימי חייו הראשונים ויהיה הזיכוך ההוא כפי כל המעשים הטובים שעשה כבר וישים אותו במדריגה שראוי לו להיות בין הזוכים ליהנות בשלימות ואח"כ יתעלו שניהם עילוים אחר עילוים כפי מה שראוי למי שהוא במדריגה ההיא:

במצב האדם בעולם הזה

במצבו של האדם בעה"ז יבחנו ב' ענינים תכונת עצמו של האדם בחלקיו והרכבתם והמקום אשר הוא מושם בו בכל מה שמתלוה לו:

תכונת האדם בעוה"ז: בבחינת האדם עצמו הנה כבר זכרנו איך הוא מורכב א' שנתרכבו בו ב' הפכים דהיינו הנשמה והגוף ואולם הנה אנחנו רואים בעינינו שהחומריות ראשוניי בו ותולדותיו חזקות בו מאד כי הנה מיד אחר לידתו כמעט כלו חמרי ואין השכל פועל בו אלא מעט. וכפי התגדלו ילך השכל הלוך וחזק בכל א' כפי ענינו ועכ"פ לא יסור החומריות ממשול בו ומהטות אותו אל ענינו אלא שאם יגדל בחכמה וילמד בה ויתחזק בדרכיה הנה יתאמץ לכבוש את טבעו ולא ישלח רסן תאוותיו מידו ויתעצם ללכת בהליכות השכל ואולם תוכיות הענינים האלה שאנו רואים הנה הוא שבמציאות החומר ועצמותו נמצא העכירות והחשך בטבע והוא מציאות רחוק מאד והפכי למה שהוא הענין באמת לקרבים אל האל ית' ומתדבקים בקדושתו והנשמה עצמה אעפ"י שבעצמה היא זכה ועליונה הנה בהכנסה בגוף החומרי והסתבכה בו נמצאת גרושה ודחויה מענינה הטבעי אל ענין הפכי לו וכבושה בו בכח מכריח לא תוכל לצאת ממנו

אלא א"כ תתאמץ בכח חזק מן הכח המכריחה ובהיות שגזר האדון ב"ה שהרכבה זו של גוף האדם ונשמתו לא תפרד מעולם. (פי' כי פירוד המיתה אינו אלא דבר לפי שעה עד תחית המתים אך אח"כ צריכה לשוב לגוף ושניהם יתקיימו יחד לנצח נצחים) הנה מוכרח שתשתדל הנשמה ותתחזק ותהיה הולכת ומחלשת את כח חשך החומריות עד שישאר הגוף בלתי חשוך ואז יוכל להתעלות הוא עמה וליאור באור העליון תחת מה שהיתה מתחשכת ונשפלת היא עמו בתחלה. ואולם האדם בעה"ז הוא במצב א' שהחומר חזק בו וכמ"ש ובהיות החומר עכור וחשוך נמצא האדם בחשך גדול ורחוק מאד ממה שראוי לו שיהיה ליהיות מתדבק בו יתי' ואמנם בזה צריך שישים השתדלותו לחזק את נשמתו נגד כח חמרו ולהיטיב את מצבו להעלות עצמו עילוי עד השיעור הראוי לו:

מה שגורם לאדם עולמו ועסקו: והמקום אשר הוא בתוכו גם הוא חמרי וחשוך וכל הנמצאים שבו חמריים והעסק שלאדם בו ובמלואו א"א שיהיה אלא עסק חמרי וגופני. כיון שכלם חומריים וגופנים ותכונתו של האדם עצמו והרכבת חלקיו מכריחים לו העסק הזה כי א"א לו מבלי אכילה ושתיה ושאר כל הענינים הטבעיים. וא"א לו מבלי הון וקנין ושיוכל להשיג צרכיו אלה ונמצא שבין מצד גופו של האדם בין מצד עולמו ובין מצד עסקו הוא טבוע בחומר ומשוקע בחשכו ועמל גדול והשתדלות חזק יצטרך לו להתעלות אל מצב זך מזה והוא מוכרח בטבעו בענינים החומריים האלה:

הפעולות החומריות נעשות פעולות שלימות: ואולם מעומק עצת חכמתו יתי' היה לסדר הדברים באופן שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח כמו שכתבנו יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני השיג את השלימות והתעלות אל הזוך ואל המעלה ואדרבא השפלתו תהיה הגבהתו ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו בהיותו הופך את החשך לאור ואת הצלמות לנוגה יזרח. וזה כי שם יתי"ש גבולות וסדרים לאדם בתשמיש שישתמש מהעולם ובריותיו ובכונה שיתכון בהם אשר בהשתמש מהם האדם באותם הגבולות ובאותם הסדרים ובאותה הכונה שצוה הבי"ת יהיה אותו הפועל הגופני וחמרי עצמו פועל שלימות ובו יתעצם באדם מציאות שלימות ומעלה רבה יתעלה בו ממצבו השפל ויתרומם ממנו ואולם השקיפה החכמה העליונה על כל כללי החסרונות המוטבעים בענינו של האדם ועל כל עניני המעלה והיקר האמיתי המצטרכים לו להיות ראוי לשיהיה מתדבק בו יתי' ונהנה בטובו. וכנגד כל זה סידר לו סדרים והגביל לו גבולות שאשר בשמרו אותם יתעצם בו כל מה שצריך מן המעלה האמיתית שזכרנו וישולל מענינו כל מה שהוא הרחקה מן הדביקות העליון ואלו לא היתה הגזירה גזורה שימות

כמו ש"ל ע"י המעשים האלה היתה הנשמה מתחזקת וחשך הגוף מתחלש באופן שהיה מזדכך על ידה זיכוך גמור ומתעלים שניהם אל הדביקות בו ית' ולפי שהגזירה גזורה אין הדבר נעשה בפעם א' אך עכ"פ מתחזקת הנשמה בעצמה והגוף מזדכך בכח אעפ"י שאינו נעשה בפועל וקונה האדם מצב שלימות בכח שיצא אח"כ לפועל בזמן הראוי לו: אך הסדרים והגבולות האלה הנה הם כלל המצות העשין והלאוין אשר כל א' מהם מכוונת אל תכלית הקנות באדם והעצים בו א' ממדריגות המעלה האמיתית שזכרנו והסרת א' מעניני החשך והחסרונות ע"י פועל המ"ע ההיא או המניעה מן הל"ת ואולם פרט המצות כלם וכן פרטי כל מצוה ומצוה הנה הם מיוסדים על אמתת מציאותו וענינו של האדם בכל בחינותיו ואמתת עניני השלימות המצטרכים כל דבר בתנאיו וגבוליו מה שצריך להשלמתו. ואמנם החכמה העליונה שיודעת כל זה לאמתו ויודעת כל עניני הברואים כלם ושימושיהם כמו שבראתם באמת השקיפה על הכל וכללה כל המצטרך במצות שצונו בתורתו וכמו שכתוב ויצונו לעשות את כל החוקים וכו' לטוב לנו וכו':

שרש העבודה: והנה שרש כל ענין עבודה הוא היות האדם פונה תמיד לבוראו והוא שידע ויבין שהוא לא נברא אלא להיות מתדבק בבוראו ולא הושם בזה העולם אלא להיות כובש את יצרו ומשעבד עצמו לבוראו בכח השכל הפך תאות החומר ונטיתו ויהיה מנהיג את כל פעולותיו להשגת התכלית הזה ולא יטה ממנו:

חלקי העבודה: אך ההנהגה הזאת מתחלק לב' חלקים. הא' הוא במה שיעשה מפני שצוה בו והב' במה שיעשה מפני שהוא מוכרח בו וצריך. פי' הא' הוא כלל מעשה המצות והב' כלל מה שהאדם משתמש מן העולם לצורכו מעשה המצות הנה תכלית בו לאדם שיעשהו מבואר הוא שהוא לקיים מצות בוראו ולעשות חפצו והנה הוא מקיים חפצו ית' בזה בב' דרכים נמשכים זה מזה והיינו כי הוא מקיים חפצו במה שצוהו שיעשה המעשה ההוא והוא עושהו. והשנית כי הנה במעשה ההוא הנה הוא משתלם בא' ממדריגות השלימות שהיא תולדת המצוה ההיא וכמ"ש והנה מתקיים חפצו ית' שהוא חפץ שיהיה האדם משתלם ומגיע ליהנות בטובו ית'. אכן מה שהאדם משתמש מן העולם לצרכו הנה צריך תחלה שיהיה מוגבל בגבול רצונו ית' דהיינו שלא יהיה בו דבר ממה שמנעו ואסרו האל ית' ושלא יהיה אלא הראוי לבריות הגוף וקיום חיותו על הצד היותר טוב ולא כפי נטית החומר ותשוקתו למותרות ויהיה הכונה בו להיות הגוף מוכן ומזומן לשתשתמש ממנו הנשמה לצורך עבודת בוראו שלא תמצא לה עיכוב בהעדר הכנתו וחולשתו וכשיהיה אדם משתמש מן העולם על הדרך הזה הנה ימצא התשמיש ההיא בעצמו פועל השלימות כמ"ש ויקנה בו מעלה אמיתית כמו שיקנה

במעשה כל המצות כלן כי גם זה מצוה עלינו לשמור את גופנו בהכנה הגונה לשנוכל לעבוד בו את בוראינו ונשתמש מהעולם לכונה זו ולתכלית זה כפי המצטרך לנו ונמצינו אנחנו מתעלים במעשה הזה והעולם עצמו מתעלה בזה בהיותו עוזר לאדם לשיעבוד את בוראו:

והנה ממה שצריך שיגביר האדם בעצמו הוא האהבה והיראה לבוראו יתי והיינו שיהיה מתבונן על גודל רוממותו יתי ועוצם שפלות האדם ויכניע עצמו לפניו יתי ויבוש מרוממותו ויהיה חושק ומתאוה להיות מן העובדים לפניו להתהלל בתהלתו ולהשתבח בגדולתו כי אלה הם אמצעיים חזקים המתקרבים האדם אל בוראו המזככים את חשך החומר ומזהירים זהרי הנשמה ומעלים את האדם מעילוי לעילוי עד שישיג קרבתו יתי:

הלמוד בתורה: ואמנם אמצעי א' נתן לנו האל יתי שמדריגתו למעלה מכל שאר האמצעיים המקרבים האדם אליו והוא תלמוד התורה והוא בב' בחינות. הא' בבחינת ההגיון והלימוד והב' בבחינת ההשכל כי הנה רצה בחסדו יתי וחיבר לנו חיבור דברים כמו שגזרה חכמתו ומסרם לנו והיינו כלל ס' התורה ואחריו ספרי הנביאים שבסגולת הדברים ההם יהיה שמי שיהגה בהם בקדושה ובטהרה על הכונה הנכונה שהיא עשיית חפצו יתי יתעצם בו על ידם מעלה עליונה ושלימות גדול עד מאד. וכן מי שישתדל בהבנתם ובידיעת מה שמסר לנו מפירושיהם יקנה כפי השתדלותו שלימות על שלימות כ"ש אם יגיע אל השכלת סתריהם ורזיהם שכל ענין מהם שישכיל יוקבע ויתעצם בנשמתו מדריגה מן המדריגות היותר רמות שבמעלה והשלימות האמיתי ובכל אלה הענינים לא די מה שקונה האדם בעצמו מעלה ושלימות אלא שמציאות הבריאה כלה בכללה ובפרטה מתעלה ומשתלם ובפרט ע"י התורה:

תולדת המצות והעבירות: ואולם סבת כל מצבי האדם חשכתו ובהירותו הנה היא הארת פניו יתי אליו או התעלמו ממנו וכמש"ל כי הנה כל מה שהאדון ב"ה מאיר פניו מתרבה הזוך והשלימות למי שהגיע לו הארתו וכפי שיעור ההארה כך הוא שיעור השלימות והזוך הנמשך ממנה והפך זה ההעלם ואמנם האדון ב"ה מאיר תמיד למי שיתקרב אליו ואין מניעת טוב מצדו כלל אלא מי שלא יתקרב אליו יחסר הארתו והמניעה מצד המקבל לא מצד המשפיע והנה גזרה החכמה העליונה שהעושה אותם הענינים שצוה דהיינו כלל כל המצות כלן כמש"ל בכל מעשה מהן שיעשה יהיה מתקרב על ידו מדריגה מה ממדריגות הקורבה שאליו יתי ותגיע לו ע"י זה מדריגה מה ממדריגות הארת פניו כפי הקורבה שנתקרב לו ויתעצם בו מדרגה מן השלימות שהיא תולדת מדריגה ההארה

ההיא והפך זה העבירות כל מעשה מהן שיעשה האדם ח"ו הנה יתרחק על ידו ממנו יתי מדריגה מה ויתוסף עליו עי"ז מדריגה מן החסרון שהיא תולדת מדריגת ההעלם ההוא: נמצא לפי כל מה שהקדמנו שהכונה באמת בכל המצות תהיה אליו יתי להתקרב לו וליאור באור פניו והמניעה מן העבירות להמלט מן ההתרחק ממנו וזה התכלית האמיתי שבהן. אך הענינים בפרט יש בה עומק גדול כפי פרטי עניני האדם והבריאה וכמש"ל ונדבר עוד בקצת מהם בחלק בפ"ע בעזר האל יתי:

בחלקי הבריאה ומצביהם

חלקי הבריאה: חלקי כלל הבריאה שנים גשמיים ורוחניים. הגשמיים הם המורגשים מחושינו ומתחלקים לעליונים ותחתונים העליונים הם כלל הגרמים השמימיים דהיינו הגלגלים וכוכביהם התחתונים הם כלל מה שבחלל הגלגל התחתון דהיינו הארץ והמים והאויר וכל מה שבהם מן הגופים המורגשים הרוחניים נבראים משוללים מגשם בלתי מורגשים מחושינו ומתחלקים לבי' מינים הא' נשמות והבי' נבדלים. הנשמות הם מין נבראים רוחניים התעתדו לבא בתוך גוף ליגבל בתוכו וליקשר בו בקשר אמיץ ולפעול בו פעולות שונות בזמנים שונים. הנבדלים הם מין נבראים רוחניים בלתי מעותדים לגופות כלל ונחלקים לבי' חלקים. האי' נקרא כחות והבי' מלאכים וגם הם ממעלות רבות ושונות ולהם חוקים טבעיים במציאותם כפי מעלותיהם ומדריגותם עד שבאמת נוכל לקרותם מינים רבים של סוג אי' שהוא הסוג המלאכיי. ואולם נמצא מין אי' של נבראים שהוא כמו אמצעי בין רוחני וגשמי והיינו שבאמת אינו מורגש מחושינו וגם אינו נגבל בכל גבולי הגשם המורגש וחוקיו ומצד זה נקראהו שלא בדקדוק רוחני אבל נבדל בענינו מן הסוג המלאכיי אעפ"י שיתדמה לו באיזה בחינות ויש לו חוקים פרטיים וגבולים מיוחדים כפי מציאותו באמת ונקרא זה המין השידיי שהוא מין השדים ואולם גם הוא יתחלק לפרטים אחרים שישוב המין הכללי סוג לגביהם והם מינים אליו והנה נבחן ונבדל מין האדם לבדו להיות מורכב מבי' מיני בריאה נבדלים לגמרי דהיינו הנשמה העליונה והגוף השפל מה שלא נמצא בשום נברא אחר. וכאן צריך שתזהר שלא תטעה לחשוב שיהיה ענין שאר הב"ח בענין האדם כי אין נפש הב"ח אלא דבר גשמי מן הדקים שבגשמיות ומענינו נמצא ג"כ באדם בבחי' היותו ב"ח אמנם זולת כל זה יש באדם נשמה עליונה שהוא מין בריאה בפ"ע נבדל מן הגוף לגמרי ורחוק ממנו עד מאד שבאה ונקשרת בו בגזירתו יתי על הכונה שזכרנו בפרקים שקדמנו:

ראשי הנבראים הם כחות שמהם משתלשלים כלם: הנבראים הגשמיים ידועים הם אצלנו וחוקותיהם ומשפטיהם הטבעיים בכללם מפורסמים אך הרוחניים א"א לנו לצייר

ענינם היטב כי הם חוץ מדמיוננו ונדבר בהם ובעניניהם רק כפי המסורת שבידנו. והנה מן העיקרים הגדולים שבידנו בענין זה הוא שכנגד כל מה שנמצא בנמצאים השפלים נמצאים למעלה כחות נבדלים שמהם משתלשלים ויוצאים בסדר א' של השתלשלות שגזרה חכמתו ית'. השפלים האלה הם ומיקריהם ונמצאים הכחות ההם שרשים לנמצאים השפלים האלה והנמצאים השפלים ענפים ותולדות לכחות ההם ונקשרים זה בזה כטבעות השלשלת. עוד מסורת בידנו שעל כל עצם וכל מקרה שבנמצאים השפלים האלה הופקדו פקידים מן הסוג המלאכיי שזכרנו למעלה ומשאם לקיים העצם ההוא או המקרה ההוא בנמצאות השפלות כפי מה הוא ולחדש מה שראוי להתחדש בשפלים כפי הגזירה העליונה:

ואמנם עיקר מציאות העולם ומצבו האמיתי הוא בכחות ההם העליונים ותולדת מה שבהם הוא מה שבגשמים השפלים וזה בין במה שמתחלת הבריאה ובין במה שמתחדש בהתחלפות הזמנים והיינו כי כפי מה שנברא מן הכחות ההם וכפי הסידור שנסדרו והגבולים שהוגבלו כך היה מה שנשתלשל אח"כ לפי חק ההשתלשלות שרצה בו הבורא ית"ש וכפי מה שנתחדש ומתחדש בהם כך הוא מה שנתחדש ומתחדש בשפלים אכן המציאות המצב והסדר וכל שאר ההבחנות בכחות הם כפי מה ששייך בהם לפי אמתת ענינים והמציאות והמצב והסדר וכל שאר המקרים בשפלים משתלשל ונעתק למה ששייך בהם לפי אמתת ענינם:

ג' תנועות כלליות בבריאה: והנה לפי שרש זה תחלת כל ההויות למעלה בכחות העליונים וסופם למטה בשפלים וכן תחלת כל הענינים המתחדשים למעלה וסופם למטה. אמנם פרט א' יש שיוצא מן הכלל הזה הוא מה שנוגע לבחירתו של האדם כי כיון שרצה האדון ית"ש שיהיה היכולת לאדם לבחור במה שירצה מן הטוב ומן הרע הנה עשהו בלתי תלוי בה בזולתו ואדרבא נתן לו כח להיות מניע לעולם עצמו ולבריותיו כפי מה שיבחר בחפצו. ונמצאו בעולם ב' תנועות כלליות הפכיות. הא' טבעית מוכרחת וב' בחיריית. הא' מלמעלה למטה והב' מלמטה למעלה. המוכרחת היא התנועה שמתנועעים השפלים מהכחות העליונים והנה היא מלמעלה למטה. הבחיריית היא מה שהאדם מניע בבחירתו והנה מה שהוא מניע א"א שיהיה אלא גשם מן הגשמים כי האדם גשמי ומעשיו גשמיים אבל מפני הקשר וההצטרפות הנמצא בין הכחות העליונים והגשמים הנה בהתנועע הגשמי יגיע בהמשך ההתפעלות אל הכח העליון שעליו ונמצאת התנועה הזאת מלמטה למעלה הפך הטבעית המוכרחת שזכרנו. ואולם צריך שתדע כי גם האדם עצמו אין כל מעשיו בחיריים אבל יש מהם שיהיו מצד בחירתו

ויש אחרים שיסובב להם מצד גזירה עליונה לשכרו או לענשו (וכמ"ש במקומו בס"ד) ואולם במה שהוא נמשך אחר הגזירה שעליו יהיה משפטו כשאר עניני העולם שתנועתם מלמעלה למטה כפי מה שיניעום הכחות העליונים. ובמה שמצד בחירתו תהיה תנועתו מלמטה למעלה וכמו שביארנו:

והנה סידר האדון ב"ה שכל העניינים אשר תפול בהם בחירתו של האדם יגיעו להניע בתנועה הבחיריית את הכחות ההם באותו השיעור והמדריגה שחקק להם והיינו כי לא מעשיו לבדם יניעום אלא אפילו דיבורו ואפילו מחשבתו. אך שיעור התנועה ומדריגתה לא יהיו אלא באותו הגבול שגזרה והגבילתה החכמה העליונה:

ואמנם אחר התנועה הבחיריית תמשך בהכרח תנועה מוכרחת. כי כיון שהתנועעו הכחות העליונים מצד האדם הנה יחזרו וינועעו בתנועה הטבעית את השפלים המשתלשלים מהם ואולם יש בכל העניינים האלה חוקים פרטיים רבים כפי מה שגזרה החכמה העליונה בעומק עצתה היותו נאות לבריאתו לשיעורו הדברים בשיעורים רבים בין בהגעת התנועה מהאדם לכחות בין בהגעת התנועה מהכחות לשפלים ועל פי הרזים העמוקים האלה סובבים כל גלגולי הנהגתו יתי בכל מה שהיה ושיהיה:

תחלת הטוב והרע בכחות השרשיים: והנה בהיות שגזרה חכמתו יתי שיהיה בעולם מציאות הטוב ורע כמ"ש. הנה תחלת ענין זה צריך שיהיה בכחות האלה השרשיים ואחריהם ימשך הדבר בשפלים. והנה סידרה חכמתו יתי את הכחות הנבדלים שרשי הנבראים שזכרנו בסדר ובתכונה שיפול בהם כפי מה ששייך בהם תיקון וקלקול. והיינו שימצא בהם מצב טוב ולא טוב ואמתת טוב המצב יהיה שיהיו בהכנה ליאור באור פניו יתי ויאיר להם והפכו שתחסר מהם ההכנה הזאת ויתעלם מהם ותולדת תיקונם בשפלים הוא הטוב בהם וההפך בהפך:

כחות נבראים סבות פועלים הרע: וצריך שתדע כי הנה אעפ"י שבאמת סבת כל עניני הטוב בכ"מ שהם. פי' בין בכחות בין בתולדותיהם הנה היא הארת פניו יתי כמ"ש וסבת הרע בכ"מ שהוא העלם הארתו. אמנם לטוב יתואר האדון ב"ה בשם סבה ממש לכלליו ולפרטיו אך לרע לא נתארהו יתי"ש סבה ממש כי אמנם אין הקב"ה מיחד שמו על הרעה אלא העלם אורו והסתר פניו יחשב לשורש לו כי זהו סבתו באמת וזה ע"כ העבר הטוב אבל לפרטי עניניו במציאותם הנה האדון ב"ה שהוא כל יכול ואין לחפצו מניעה ולא ליכולתו גבול כלל ברא שרש ומקור פרטי מכוון בו התכלית הזה של הוצאת פרטי עניני הרע כפי מה ששיערה החכמה העליונה היותו מצטרך למצב הנרצה באדם ובעולם. והוא מש"ה יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע. וענין השורש הזה הוא כלל

כחות שונים ישתלשלו מהם עניני החסרון והרעות כלם בכל בחינותיהם בין מה שנוגע לנפש בין מה שנוגע לגוף בכל פרטיהם למחלקותם ועוד נדבר מזה בחלק הבי בס"ד. והנה כלל הכחות האלה מתנהג לפעול או שלא לפעול בין בכלו בין בחלקיו אחר העלם אורו יתי והסתר פניו כי כפי שיעור ההעלם כך בשיעור זה תנתן שליטה וממשלה אל כלל הכחות האלה או אל חלקים ממנו שיפעלו. והנה בהתגבר הכחות האלה ובמשלם יוכחש כח הטוב ויתקלקל מצב הכחות שרשי הנבראים שזכרנו ויתחלשו הם וענפיהם וכשיוכנעו הכחות האלה והנטל מהם השליטה והפעולה יגבר הטוב. ויתוקנו שרשי הנבראים ויתיצבו במצב הטוב ויתחזקו הם וענפיהם ואולם כל מה שזכרנו מעניני הטוב והרע ומלחמת השכל והחומר וכל עניני תיקון וקלקול שרש כל הענינים כלם הם התגברות הכחות האלה והגיע ענינים ותולדתם בנבראים בשרשים או בענפים או הכנעתם וביטול פעולתם והסיר ענינם ותולדותם מן הנבראים שרשים וענפים:

והנה חילוקי מדריגות הרבה יש בענין כחות הרע שזכרנו והנשפע מהם ובדרך כלל נקרא לנשפע מהם טומאה חשך וזוהמא או חול וכיוצא. ולנשפע מהארת פניו יתי נקרא קדושה וטהרה אור וברכה וכיוצא בזה אבל בהבחנת פרטי הענינים נבחין מיני הסוגים האלה ופרטיהם שעליהם סובבת כל ההנהגה שהאדון ב"ה מנהג את עולמו:

מלאכים מוציאים כל דבר לפועל: ואמנם הנה לכל ענין מענינים אלה נמצאו פקידים ממונים מסוג המלאכיי שביארנו למעלה להוציא הדברים לפועל עד הגשמיות אם לטוב ואם למוטב. והנה הם משרתיו יתי עושי דברו שכן רצה וסידר שתהיינה גזירותיו יוצאות למעשה ע"י מלאכיו כפי מה שהפקידם ומסר בידם:

חלק שני

בענין השגחתו יתברך בכלל

ידוע ומבואר הוא שכל הנבראים כלם שנבראו בין העליונים ובין התחתונים הנה נבראו לפי שראתה בהם החכמה העליונה צורך ותועלת למה שהוא התכלית הכללי של הבריאה. וכל חוקותיהם ומשפטיהם הטבעיים הוחקו והוטבעו כפי מה שגזרה החכמה העליונה היותו נאות לפי הכוונה שכיונה בנברא ההוא. ואולם מאותו הטעם עצמו שנבראו ראוי ג"כ שיתקיימו כל זמן היות בם תועלת לכלל הבריאה כמ"ש וע"כ האדון ב"ה שברא כל הנבראים האלה לא ימנע ג"כ מלהשגיח עליהם לקיימם באותו המצב שהוא רוצה אותם בו:

השגחתו ית' על כל מדריגות הבריאה: ואולם כבר הקדמנו בח"א פ"ה שתחלת הנבראים כלם הם הכחות הנבדלים ומהם משתלשלים הגשמים והדברים בגשמים בכל פרטיהם הנה הם כפי מה שנעתק אליהם מן הכחות ההם בפרטי בחינותם ואין דבר קטון או גדול בגשמיים שלא יהיה לו סבה ושרש בכחות הנבדלים כפי בחינותיהם. והאדון ב"ה הנה הוא משגיח על כל אלה העניינים כפי מה שבראם דהיינו על הכחות הנבדלים בראשונה ועל כל השתלשלותם כפי מה שהוא באמת וכן הוא משגיח ג"כ על הפקידים שהפקיד על הנמצאות כמ"ש שם לקיים אותם ואת פקודתם ולהתמיד להם הכח שיפעלו פעולתם:

השגחתו על המין האנושי: ואמנם בהיות שנשתנה המין האנושי מכל שאר המינים שניתנה לו הבחירה והיכולת במה שהוא לו קנית השלימות או חסרון ונמצא בבחינה זו פועל ומניע ולא נפעל גם ההשגחה עליו מוכרח שתשתנה מההשגחה על שאר המינים. הנה יצטרך להשגיח ולהשקיף על פרטי מעשיו להמציא לו כדרכיו וכפרי מעלליו ונמצא שיושגחו מעשיו כלם ותולדותיהם וישוב ויושגח עליו כפי הראוי לתולדות המעשים ההם בפרט ומדה כנגד מדה וכמ"ש לפנים וזה ממה שאין שייך בשאר המינים שאישיהם נפעלים ולא פועלים ואינם אלא כפי מה שראוי לתשלום המין ההוא כפי מה שהושרש בשרשו שהנה תהיה השגחה לקיים השורש ההוא וענפיו כפי מה שטבע וחק השרש נותן שיהיו. אבל המין האנושי שאישיו פועלים ומניעים כמ"ש הנה צריך שיושגחו בפרט כפי מה שיגרמו להם מעשיהם לא פחות ולא יותר ועוד נרחיב ביאור הדבר הזה לפנים בס"ד:

במקרי המין האנושי בעולם הזה

עניני העולם הזה הזמנה לעולם הבא: הנה כבר הקדמנו היות תכלית בריאת המין האנושי לשיזכה ויגיע לטוב האמיתי שהוא ההדבקות בו ית' לעה"ב. ונמצא שסוף כל גלגוליו הנה הוא המנוחה לעה"ב אמנם גזרה החכמה העליונה היות ראוי ונאות שיקדם לזה מצבו בעה"ז נקשר ונגבל בחוקות טבע זה העולם שזה תהיה ההכנה האמיתית והראויה להגיע אל התכלית הנרצה ולפי השרש הזה סידר כל עניני זה העולם להיות להכנה ולהזמנה למה שיהיה אח"כ בעולם התכליתיי שהוא העה"ב:

סוף גילגולי המין האנושי: אך ההכנה הזאת הנה היא סובבת על שני קוטבים הא' אישיי והב' כללי. האישיי הוא ענין קנית האדם את שלימותו במעשיו והכללי הוא התכונן המין האנושי בכללו לעה"ב ופי' זה הענין הוא כי בהיות המין האנושי נברא ביצ"ט וביצ"ר ובבחירה הנה לא ימנע האפשרות בחלקיו להיות מהם טובים ומהם רעים וסוף

הגלגול צריך שיהיה שידחו הרעים ויקבצו הטובים ויעשה מהם כלל א' שלכלל ההוא יעותד העה"ב בטוב האמיתי המושג בו:

חלוק הגמול בב' זמנים ובב' מקומות: ואולם חק הבחירה שמכריח האפשרות שזכרנו בחלקי המין האנושי להיותם טובים או רעים וכן להיות קצתם טובים וקצתם רעים הוא עצמו מכריח אפשרות זה. ג"כ במעשי כל איש מאישי המין שאולם אפשר שיהיו כלם טובים או כלם רעים ואפשר שיהיו קצתם טובים וקצתם רעים וזה ממה שמעכב קיבוץ השלימים שזכרנו כי כבר ימצא באיש א' עצמו ענינים טובים וענינים רעים ולהשגיח על קצתם ולא על השאר אפי' אם אותם שיושגח עליהם יהיו הרוב הנה אינו ממשפט הצדק כי שורת הדין נותנת שכל המעשים יוגמלו הן גדולים הן קטנים הן הרבה הן מעט. ע"כ גזרה החכמה העליונה לחלק הגמול בין לשכר בין לעונש בב' זמנים ובב' מקומות והיינו שהנה כלל המעשים יתחלק לרוב ולמיעוט ויודן הרוב לבדו במקום וזמן הראוי לו והמיעוט לבדו במקום וזמן הראוי לו ואולם הגמול האמיתי ועיקרי יהיה בעה"ב וכמ"ש ויהיה השכר השאר האדם הזוכה נצחיי להתדבקות בו ית' לנצח והעונש היותו נדחה מהטוב האמיתי ואובד. אמנם הדין לענין זה לא יהיה אלא ע"פ רוב המעשה אך למעשים טובים אשר לרשע ולמעשים הרעים אשר לצדיק ע"צ המיעוט ימצא העה"ז בהצלחותיו וצרותיו שבו יקבל הרשע גמול מיעוט הזכות אשר לו בהצלחותיו והצדיק עונש עונותיו ביסורין שבו באופן שיושלם המשפט בכל. וישאר הענין לעה"ב כמו שראוי למצב השלם ההוא דהיינו שישארו הצדיקים לבדם בלי תערובת רעים ביניהם והם בלי עיכובים בעצמם להנאה המעותדת להם והרשעים ידחו ויאבדו בלי שישאר להם טענה כלל:

הגהינם ושאר עונשים נפשיים: ואמנם גזר עוד חסדו ית' להרבות ההצלה לבני האדם שימצא עוד מין צירוף אחר למי שיתכן בו הצירוף. דהיינו למי שגבר בו הרע תגבורת גדול אך לא כ"כ שיהיה משפטו להאבידו לגמרי והוא כלל עונשים שהיותר רשום בהם הוא הדין בגהינם והכונה בו הוא להעניש החטא כפי חטאיו באופן שאחרי הענשו לא יהיה עוד חוב עליו על המעשה הרע שעשה ויוכל אחרי כן לקבל הגמול האמיתי כפי שאר מעשיו הטובים ונמצא שעי"ז האובדים ממש יהיו מזער לא כביר כי הנה לא יהיו אלא אותם שגבר בהם הרע שיעור כ"כ גדול שא"א שימצא להם מקום בשום פנים להיות נשארים בגמול האמיתי ובהנאה הנצחיית. והנה נמצא הדין מתחלק לג' חלקים כי עיקרו הוא לעולם שאחר התחיה כמ"ש. אך המעשים הראוים ליגמל קודם לכן הנה יש מהם שיוגמלו בעה"ז ויש מהם שיוגמלו בעולם הנשמות אכן משפטי הדין הזה בפרטיו איננו נודע כ"א לשופט האמיתי לבדו כי הוא היודע אמתת מציאות המעשים ותולדותיהם

בכל בחינותיהם ופרטיהם ויודע מה מהם ראוי שיגמל בזמן א' ובדרך א' ומה בזמן אחר ובדרך אחר. ומה שידענו אנחנו הוא רק כלל דרכי ההנהגה הזאת על מה היא מיוסדת ואל מה היא סובבת והוא מה שביארנו שתכלית כל הענין הוא לקבץ קיבוץ שלמים שיהיו ראוים ליקבע לנצח בהתדבקותו ית' וכדי שענין זה ישתלם כראוי הוצרכו הענינים הקודמים האלה כלם להכין ולהזמין הענין הזה התכליתי וכמ"ש:

סגולת היסורין: והנה כשתעמיק עוד בענין תראה שמלבד היות ענין זה נמשך ע"פ המשפט והדין כמ"ש הנה הוא מיוסד עוד ע"פ המציאות הנברא וזה כי הנה כבר ביארנו שהמעשים הטובים מעצימים הם באדם בגופו ונפשו מציאות שלימות ומעלה. והפכם המעשים הרעים מעצימים בו מציאות עכירות וחסרון והכל בשיעור מדוקדק כפי מה שהם המעשים לא פחות ולא יותר. והנה האיש הצדיק שהרבה בעצמו שיעור גדול מן הזוהר והמעלה אך מצד אחר מפני מיעוט מעשים רעים שעשה הנה נמצא בו תערובת קצת חשך ועכירות כל זמן שיש בו התערובת הזה איננו מוכן והגון לדביקות בו ית' ע"כ גזר החסד העליון שימצא לו צירוף והוא כלל היסורין ששם ית"ש בסגולתם להסיר מאותו האדם העכירות ההוא וישאר זך ובהיר מוכן לטובה בזמן הראוי. ואמנם כפי שיעור העכירות שקבל האדם במעשיו כך יהיו היסורין שיצטרכו לצירופו ואפשר שלא יהיה בכח היסורים הגופניים להסיר העכירות ממנו ויצטרכו לו יסורין נפשיים והכלל מתפרט לפרטים הרבה א"א לשכל האדם להקיף על כלם:

זכות הרשעים כלה בעולם הזה: אכן הרשעים הגמורים הם אותם שנתעצם בם בעוצם רוע מעשיהם עכירות כ"כ גדול וחשך כ"כ רב עד שנשחתו בגופם ונפשם באמת ושבו בלתי ראוים בשום פנים להדבק בו ית'. והנה אפשר שימצאו בידם קצת מעשים טובים אבל הם מעשים שבעלותם המאזני צדקו ית' אינם מכריעים את בעליהם לצד הטוב האמיתי כלל לא מצד כמותם ולא מצד איכותם כי הרי אלו היו מכריעים אותם לזה כבר לא היו נחשבים רשעים גמורים אלא מאותם שמצטרפים והולכים עד שמגיעים אל מצב מוכן לטוב. אכן כדי שלא תהיה מדה"ד לוקה שישארו מעשים אלה בלי גמול הוחק שינתן להם שכרם בעה"ז כמ"ש ונמצא הזכות ההוא כלה ואינו מגיע להעצים בהם שום מעלה אמיתית:

בקבוץ בני העולם הבא יש בו מדריגות: ואמנם עוד פרט אחר עיקרי מאד יש בזה הענין והוא כי הנה בקיבוץ השלימים שזכרנו שיהיה לע"ל אין הכונה שיהו כלם במדריגה א' ובמעלה א' וישיגו השגה א' אך הדבר הוא שהנה שיערה החכמה העליונה עד היכן יכול להגיע הקצה האחרון פי' השיעור היותר פחות שבהתדבקות בו ית' וההנאה בשלימותו.

וכנגד זה סידרה שכל מי שמעשיו יגיע לפחות אל השיעור הקטן ההוא כבר יוכל למנות בקיבוץ הזה שזכרנו ויהיה מן הנשארים לנצחיות להתענג בו. אך מי שאפילו לזה לא יגיע הנה זה יהיה נדחה לגמרי ואובד ואמנם כל מי שיזכה יותר הנה יהיה בקיבוץ עצמו יותר גדול ויותר עליון והיה מעומק עצתו ית' שיהיה האדם עצמו בעל טובו לגמרי בין בכלל בין בפרט פי' שלא די שלא יזכה לטוב אלא אחר שהשיגו בעמלו אלא אפי' פרט החלק שיותן לו לא יהיה אלא כפי מעשיו בדקדוק ונמצא שלא יהיה האדם במדרגה זולת מה שבחר ושם הוא עצמו את עצמו בה. וכבר ימצאו בקיבוץ ההוא עליונים ותחתונים גדולים וקטנים אבל לא יהיה לגובה מעלת האדם ושפלותה לגדלה ולקטנותה סבה אחרת אלא הוא עצמו באופן שלא יהיה לו תרעומת על אחר כלל:

הדין למדריגת האדם בקבוץ בני העולם הבא: והנה על פי השרש הזה תמצא עוד הבחנה גדולה בדין המעשים לשפוט אותם שראוי שתגיע תולדותם לתת עילוי לאדם בקיבוץ השלימים שזכרנו ושיעור העילוי שיתנו. כי כבר ימצאו מעשים שכפי המשפט העליון המדוקדק והישר לא יגיעו לתת לאדם עילוי לזמן ההוא אלא יוגמלו בעה"ז ואז ישאר אותו האדם משפילי הנצחיים בקטני הקיבוץ ההוא. והנה זה דומה קצת לאותם שזכרנו למעלה שמקבלים שכרם בעה"ז ונאבדים לעה"ב אך נבדלים מהם הבדל גדול והוא כי אותם שזכרנו שהם הרשעים הגמורים הנה כלה כל כח מעשיהם הטובים בשכר שבעה"ז ואינם מגיעים אל הנצחיות כלל ואלו הנה כבר מעשיהם מגיעים אותם אל הנצחיות ואפי' שיצטרך להם צירוף נפשיי רב מאד הנה עכ"פ יש להם חלק בהשארות הנצחיי אלא שמפי קלקול מעשיהם אין מצותיהם מגיעות אלא לתת להם שם אותו החלק הקטן שאמרנו ורבים מזכיותיהם מקבלים אותם בעה"ז שאלו היה הדין נותן עליהם שיוגמלו בעה"ב ולא בעה"ז כבר היו נמצאים האנשים ההם במדריגה מן הגבוהות בקיבוץ השלימים:

ואולם בכל מה שזכרנו עד הנה הנה נתבאר ענין יסורי הצדיקים בעה"ז ושלות הרשעים וכן העונשים הנפשיים מצד מה של הכנה לגמול האמיתי שלע"ל. אך טובת הצדיקים בעה"ז נמשכת על דרך אחר ונשארה לפנים בס"ד וכל זה שביארנו הוא כפי הקוטב הב' הכללי שזכרנו להכנה אבל ענינה כפי הקוטב האישיי הולכים מהלך שונה מכל זה ונבארהו עתה בפרק בפ"ע בס"ד:

בהשגחה האישית

הפקודות הנתינות לבני אדם בעולם הזה: הנה כבר הקדמנו שענין העבודה שנמסרה לאדם תלוי במה שנבראו בעולם עניני טוב ועניני רע והושם האדם ביניהם לבחור לו

את הטוב. ואולם פרטי עניני הטוב רבים הם וכן פרטי עניני הרע כי הלא כל מדה טובה מכלל הטוב והפך זה כל מדה רעה. ד"מ הגאוה א' מעניני הרע והענוה מעניני הטוב הרחמנות מעניני הטוב והפכה האכזריות הסתפקות והשמחה בחלקו מעניני הטוב והפכה מעניני הרע. וכן כל שאר פרטי המדות והנה שיערה החכמה העליונה כל פרטי העניינים מזה המין שראוים למצא וליפול אפשרותם בחק האנושיות לפי התכלית העיקרי שזכרנו במקומו והמציא אותם כל בחינותיהם סבותיהם ומסובביהם וכל המתלוה להם וחקק אפשרותם באדם כמ"ש ואמנם לשימצאו כל אלה העניינים הוצרכו מצבים שונים בבני האדם שכולם יהיו נסיון להם במה שיתנו מקום לכל פרטי בחי' הרע האלה ומקום לאדם להתחזק כנגדם ולתפוס בטובות. ד"מ אם לא היו עשירים ועניים לא היה מקום לשיהיה האדם מרחם ולא אכזרי אך עתה הנה ינוסה העשיר בעשרו אם יתאכזר על העני הצריך לו או אם ירחם עליו וכן ינוסה העני אם יסתפק במועט שבידו ויודה לאלקיו או להפך. עוד יהיה העושר לעשיר נסיון לראות אם ירום בו לבו או אם ימשך בו אחר הבלי העולם ויעזוב את עבודת בוראו ואם עם כל עשרו יהיה עניו ונכנע ומואס בהבלי העולם ובוחר בתורה ועבודה וכן כל כיוצא בזה. ואמנם חילקה החכמה העליונה את מיני הנסיון האלה בין אישי מין האנושי כמו שגזרה בעומק עצתה היותו ראויי ונאות ונמצא לכל איש ואיש מבני האדם חלק מיוחד בניסיון ובמלחמת היצר והוא פקודתו ומשאו בעה"ז וצריך לעמוד בו כפי מה שהוא ויודנו מעשיו במדת דינו ית' כפי המשא אשר ניתן לו באמת בכל בחינותיו בתכלית הדקדוק והנה זה כעבדי המלך שכולם עומדים למשמעתו ובין כלם צריך שתשתלם עבודת מלכותו והנה הוא מפלג לכל א' מהם חלק מה עד שבין כלם ישתלמו כל החלקים המצטרכים לו והנה כל א' מהם מוטל עליו השלמת החלק ההוא אשר נמסר לו וכפי פעולתו בפקודתו כן יגמלהו המלך אך מדת החילוק הזה ודרכיו נשגבים מאד מהשגתנו וא"א לנו לעמוד עליהם כ"א החכמה העליונה הנשגבה מכל שכל היא שיערתם והיא סידרתם באופן היותר שלם:

והנה בהיות עניני העולם כלם נמשכים ונעתקים בהשתלשלות מענין לענין ממציאותם בנבדלים עד מציאותם בגשמים וכמש"ל בח"א פ"ה. הנה כל העניינים האלה פרטי נסיונו של האדם כמ"ש מתחיל שרש בחינותם בנבדלים לפי המציאות השייך בהם מתיקון וקלקול כמש"ל וכפי ענינם שם נידונין ונגזרים להמצא ולהתפשט עד הגשמיות באישים הראוים להם עד שבכלל דין החילוק הזה יכנסו כל פרטי המציאות למדריגותיהם ועל כלם השקיף החכמה העליונה וכפי אמתת מציאותן תגזור את היותר נאות והגון וזה ברור כפי העיקרים שהקדמנו:

הצלחות העולם הזה וצרותיו כלם נסיונות: נמצא לפי השרש הזה שהצלחות העה"ז וצרותיו יהיו לשינוסה בם האדם בחלק מחלקי הנסיון ששיערה החכמה העליונה היותו נאות לאיש ההוא:

מקרי העולם הזה לעזר או לעכוב להשגת השלמות: ואמנם עוד סבה אחרת נמצאת להם ע"פ דרכי המשפט והגמול והוא כי הנה גזר השופט העליון שמתולדת מעשה האדם עצמו יהיה העזרו ממנו ית' להקל לו השגת שלימותו והצילו מן המכשולים כענין שנאמר רגלי חסידיו ישמור. ואולם ודאי שגם בזה מדריגות מדריגות יש כי ימצא אחד ששורת הדין תתן כפי מעשיו שכבר עשה שיעזרהו הבי"ת עזר מעט ואחר שדינו יהיה שיעזרהו עזר יותר גדול ויקל עליו השגת השלימות קלות רב ואחר שיהיה ראוי להעזר עזר יותר גדול. וכן בהפך כבר ימצא מי שכפי הדין יהיה ראוי שלא יעזרוהו מן השמים אך לא יקשו עליו השגת השלימות ואחר שמשפטו יצא שירבו לו העיכובים ויצטרך לו חוזק גדול ועמל רב עד שישיגנו. ואחר שהוא הרשע הגמור שיסתמו בפניו כל דרכי התיקון וידחה ברעתו. ויש בכל הדברים האלה פרטי פרטים רבים מאד. והנה נמצא שאפשר שיזכה האדם ויוגזרו עליו הצלחות בעה"ז לסייעו בעבודתו למען יהיה נקל לו השיגו את השלימות המבוקש ולא ימצאו לו עיכובים ואפשר שיהיה נגזר עליו כפי מעשיו הפסדים וצרות שיעמדו כחומה לפניו ויפסיקו בינו ובין השלימות עד שיצטרך לו יותר עמל ויותר טורח לבקוע את המחילה ההיא ולהתאמץ עם כל טרדותיו להיות משיג את שלימותו עכ"פ. והפך זה לרשע אפשר שיוגזרו עליו הצלחות לפתוח לפניו פתח האבדון שידחה בו ואפשר שיגזרו עליו צרות למנוע אותו מן הרשע שהיה בדעתו לעשות וזה יקרה כשידע המנהג העליון שאין ראוי לאותו הרשע שיעשה מטעם מה והוא מה שהיה דוד מתפלל אל תתן ה' מאויי רשע זממו אל תפק. ואמנם הנה הוא ית"ש עושה כל הענינים האלה בחכמתו הנפלאה הכל כפי מה שראוי לטובת כלל בריותיו כמ"ש והוא דן את הבריות בכל מצביהם כפי מה שהם באמת פי' כי הנה אינו דומה מי שהוא במצב הריוח ומתרשל מעבודתו ומי שהוא במצב הדוחק ונטרד בלחצו ולא ישלים את הקו. והנה דינם לא יהיה שוה אלא יודן כל א' כפי מה שהוא באמת אם שוגג ואם מזיד אם אנוס ואם פועל ברצונו והוא ית"ש יודע אמתת כל הדברים המעשים והמחשבות ודן אותם לאמתם:

יסורין - להערה: ואולם מן השרש הזה יצא עוד ענף א' בענין היסורין כי עוד אפשר שיהיה אדם צדיק ובידו חטאים או בינוני ושקול במעשיו ותהיה הגזירה עליו שיעוררוהו לתשובה. והנה אז ייסרוהו מן השמים כדי שישים אל לבו ויפשפש במעשיו ואמנם

אין היסורין האלה ממין יסורי הכפרה שזכרנו למעלה שתכליתם למרק העונות בעה"ז אבל יסורין אלה יסורי הערה הם להעיר הלב לתשובה כי אולם לא נבראו העונשים אלא בהעדר התשובה אבל הנרצה לפניו יתי' הוא שלא יחטא האדם. ואם יחטא ישוב ואם לא שב כדי שלא יאבד יצטרף בעונשין וע"כ יבואו תקוה יסורין להערה ואם לא יתעורר האדם בהם אז יתיסר ביסורי המירוק ועל ענין זה אמר אליהוא ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון:

מילוי הסאה: וצריך שתדע שגבול ניתן למרשיע עד מתי יניחוהו שיהיה מרשיע והולך בבחירתו הרעה וכשיגיע לאותו הגבול הנה לא ימתינו לו כלל וישמד מעל פני האדמה והוא מה שקראו חז"ל מילוי הסאה ומה שאמר הכתוב במלאת ספקו יצר לו. והנה עד הזמן ההוא אפשר שיצליח וילך מן הטעם שזכרנו למעלה שהוא לפתוח לו פתח האבדון והוא מה שכתבו ז"ל הבא ליטמא פותחין לו אך כשיגיע לאותו הגבול כבר הגיע לאבדון ויאבד והנה אז יחרה אף ה' בו ותפול עליו שואה שיושמד בה:

מקרים לאדם מצד יחשיו: עוד צריך לדעת שהנה ההשגחה העליונה בכל פרט מהפרטים משגחת על כל הנקשר בו מן הקודמים ומן המאוחרים וסוף דבר משגחת בהשגחת כל פרט על כל הכלל כלו מצד כל מה שמתיחסים כל החלקים עם כל חלק לבנינו של הכלל. וממה שיושקף בדינו של איש מהאישים הוא מדריגתו ומצבו במה שקדמו לו דהיינו האבות וכמה שיתאחרו לו דהיינו הבנים ומה שעמו דהיינו בני הדור או בני העיר או בני החברה. ואחר כל ההשקפות האלה יוגזר עליו החלק בעבודה ובנסיון שזכרנו למעלה ויותן לו המשא לעבוד לפניו יתי' (ואולם הנך רואה שזהו רק בענין הדין של העה"ז והוא מה שאמרתי שיוגזר עליו החלק בעבודה דהיינו באיזה מצב ימצא בעה"ז שכפי אותו המצב כך יהיה המשא שעליו אך לעה"ב אין אדם נידון אלא לפי מעשיו כפי המצב שהיה בו והוא מ"ש הנביא בן לא ימות בעון האב) וזה כי הנה אם יזכה אדם שתפסק לו גדולה ועושר הנה בניו יולדו עשירים ואם לא יתחדש עליהם ענין יהיו עשירים ובעלי גדולה וכן להפך נמצא שלא הגיע העושר ההוא לאותם הבנים אלא מצד היותם בני אותם האבות ואולם אמתת הענין כך הוא שהאדם זוכה לבניו בה' דברים שמנו ז"ל וכבר אפשר שיוצר אדם בטובה מצד היות אביו כבר מוחזק בה ואפשר ג"כ שמצד זכות אביו תגיע לו טובה בזמן מן הזמנים או להפך ומצד אחר אפשר שתפסק הצלה או טובה לו על זרע שעתיד לצאת ממנו וכן מצד מקומו או חברתו אפשר שתפסק עליו טובה או רעה מטובות העה"ז ורעותיו:

יסורין לצדיקים לטובת דורם או לטובת כל העולם: ואמנם מלבד כל זה יש עוד ענין אחד נמשך מבי' חלקי ההנהגה שזכרנו האישיית והכללית והוא כי הנה השקיפה החכמה העליונה על כל מה שהיה ראוי שימצא לתיקון המין שיעשה ממנו קיבוץ השלימים שזכרנו למעלה וראתה שהיה ענין נאות להם מאד שיהיה בכח קצתם להועיל לקצתם ולהטיב להם פי' שלא יוחלט הדבר שרק מי שיגיע בכח שלו עצמו אל השלימות יהיה מן הנמנים בקיבוץ בני העה"ב אלא גם מי שכבר יגיעוהו מעשיו שבהתלותו באחר זכאי ממנו יוכל ליהנות בשלימות הנה יכנס בכלל ההוא אלא שיהיה במדריגה תחתונה שהיא מדריגת הנתלה בחבירו ונמצא שלא ידחה מן השלימות לגמרי אלא מי שלא יהיה ראוי ליהנות בו לא מצד עצמו ולא מצד התלותו בזולתו ונמצאת ע"י זה ההצלה מרובה וירבו יותר הנהנים ואולם הנהנים ומהנים לאחרים ודאי שאלו יהיו היותר גדולים בקיבוץ ההוא והם יהיו הראשים והצריכים לתלות בם יהיו משועבדים להם וצריכים להם וכדי שיהיה מקום לתיקון הגדול הזה קשר מתחלה את האישים זה עם זה והוא ענין כל ישראל ערבים זה לזה שזכרו ז"ל. כי הנה ע"י נמצאים מתקשרים קצתם בקצתם ולא נפרדים איש לעצמו והנה מדה טובה תמיד מרובה ואם נתפסים זה על זה בחטא כ"ש שיועילו זה על זה בזכות ואמנם ע"פ שרש זה נסדר שיגיעו צרות ויסורין לאיש צדיק ויהיה זה לכפרת דורו והנה מחיוב הצדיקים הוא לקבל באהבה היסורין שיזדמנו לו לתועלת דורו כמו שהיה מקבל באהבה היסורין שהיו ראוים לו מצד עצמו ובמעשה הזה מטיב לדורו שמכפר עליו והוא עצמו מתעלה עילוי גדל שנעשה מן הראשים בקיבוץ בני העה"ב וכמ"ש. ואולם מזה הסוג עצמו ימצא עוד מין אחר יותר גבוה במעלתו מאותו שזכרנו. וזה כי מה שזכרנו הוא שילקה הצדיק על בני דורו שהיו ראוים לעונש גדול מאד וקרובים לכליה או לאבדון והוא ביסורין מכפר עליהם ומצילם בעה"ז ומועיל להם גם לעה"ב. אמנם יש עוד יסורין שניתנים לחסידים היותר גדולים המושלמים כבר בעצמם והם לעזור למה שצריך לכל גלגולי ההנהגה שיגיעו אל הסוף שהוא השלימות ופי' הענין כי הנה מצד הסדר הא' שהוסדר לנהגת העולם וגלגוליו כבר היה צריך לאדם שיסבול קצת צער לשיגיע הוא וכל העולם עמו אל השלימות והוא מה שהיה מתילד ונמשך מהעלם אורו יתי והסתר פניו שהושם לא' מיסודות עניני מצבו של אדם כמש"ל. וכ"ש אחרי שרבו הקלקולים בעולם מצד חטאים על חטאים גדולים ועצומים שנעשו בו הנה נתרבה יותר ההסתר ונעלם הטוב ונמצא העולם ובריותיו במצב שפל ורע וצריך עכ"פ שע"י גלגולים שתגלגל חכמתו הנפלאה בעולם יגיעו הדברים אל תיקון ומעיקרם של גלגולים הוא שיקבלו בני האדם עונשים כדי רשעתם עד שתמצא מה"ד מפויסת ואולם סידר

האדון ב"ה שהשלימים וחשובים יוכלו לתקן בעד אחרים וכמ"ש ותפגע בהם מדה"ד תחת פגעה בכלל העולם ואמנם כיון שהם בעצמם שלימים וראוים לטוב שהם מתיסרין רק בעבור האחרים ודאי שתתפיס מדה"ד במועט בהם כמרובה בחוטאים עצמם ולא עוד אלא שעי"ז זכותם נוסף וכחם מתחזק וכ"ש יכולים לתקן את אשר עיותו האחרים והיינו כי לא די שיתקנו למה שבבני דורם אלא גם לענין כל מה שנתקלקל העולם מאז נהיו בו חטאים ועד עתה ובודאי שאלה יהיו אח"כ בקיבוץ השלימים ראשי הראשונים והיותר קרובים אליו יתי"ש.

והנה כל זה שזכרנו עד עתה על צד המשפט מתבאר עוד על צד המציאות כפי אמתת סדריו וכמש"ל כי הנה בחטאים מתרבית הזוהמא ומתעצמת בבני האדם ובעולם וגורמת לאורו יתי שיסתר ויתעלם העלם על העלם וכפי התמרק הזוהמא הזאת והטהר הבריות ממנו כן חוזר אורו יתי ומתגלה גילוי על גילוי. ואמנם היסורין הם הממרקים את הזוהמא בין בפרט בין בכלל וע"י יסורי החשובים האלה מתמרקת והולכת לה מכלל הבריאה כלה ומתקרב העולם מדריגה אחר מדריגה אל השלימות:

מקרים לאדם מצד גלגול נשמתו: עוד שורש אחר נמצא להנהגה בעניני העה"ז והוא שהחכמה העליונה סידרה להרבות עוד ההצלה כמ"ש שנשמה אח' תבא לעה"ז פעמים שונות בגופים שונים ועי"ז הנה תוכל לתקן בפעם א' את אשר קלקלה בפעם אחרת או להשלים מה שלא השלימה ואולם בסוף כל הגלגולים לדין שלע"ל הנה הדין יהיה עליה כפי כל מה שעבר עליה מן הגלגולים שנתגלגלה ומן המצבים שהיתה בם והנה אפשר שיגיעו ענינים לאדם שנשמתו מגולגלת כפי מה שיוגרם לה מצד מה שעשתה בגלגול קודם וינתן לאדם ההוא בעולם מצב כפי זה וכפי המצב שינתן לו יהיה המשא אשר יוטל עליו וכמש"ל וכבר דינו יתי"ש מדוקדק על כל אדם לפי מה שהוא בכל בחינותיו. פי' בכל פרטי מצבו באופן שלא יעמס לעולם על אדם לעה"ב שהוא הטוב האמיתי אשמה שאין לו באמת אבל יגיע לו מן המשא והפקוד בעה"ז כפי מה שתפלג לו החכמה העליונה וכפי זה יידונו מעשיו והנה פרטי בחינות רבות ימצאו בענין זה של הגלגול איך יהיה האדם נידון לפי מה שהוא בגלגולו ולפי מה שקדם בגלגול אחר לשיהיה הכל ע"פ המשפט האמיתי והישר ועל כל זה נאמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וכו' ואין בברואים ידיעה שתוכל לכלול מחשבות יתי"ש ועומק עצתו רק הכלל הזה ידענו ככל שאר הכללים שא' ממקורות מקריהם של בני האדם בעה"ז הוא הגלגול ע"פ אותם החוקים והמשפטים הישרים שהוחקו לפניו יתי להשלמה זה הענין כלו:

המקרים אינם נמשכים מסבות שונות: נמצאו לפי כל מה שביארנו סבות שונות ומתחלפות למקרי בני האדם בעה"ז אם לטוב ואם למוטב ואמנם אין הענין שכל מקרה שיקרה ימשך מכל הסבות האלה אבל הענין הוא שמכל אלה הסבות ימשכו מקרים לבני האדם בעולם וימצאו מקרים נמשכים מסבה א' ואחרים מסבה אחרת. ואמנם החכמה העליונה היודעת ומשקפת תמיד על כל מה שהוא נאות לתיקון כלל הבריאה הנה היא שוקלת בעומק עצתה כל הדברים ביחד וע"פ זה מנהגת את העולם בכל פרטיו כי אולם א"א לכל הסבות האלה שיולידו תולדותיהם תמיד בשוה כי פעמים רבות אפשר לאחת שתכחיש את חברתה כי הנה ד"מ אפי' שלפי זכות האבות יגיע לאדם א' עושר ולפי מעשיו עוני ולפי החילוק הכללי עושר או עוני ואפי' לפי המעשים עצמם כבר יעשה איש מעשה א' יהיה הדין בו שתבא לו טובה א' ומעשה אחר יהיה הדין בו שתחסר לו הטובה ההיא ואולם החכמה העליונה שוקלת ומכרעת את הכל על הצד היותר טוב ומזמנת לכל איש ואיש ענינים ממין א' וענינים ממין אחר פי' ענינים נמשכים אחר א' הסבות וענינים נמשכים אחר סבה אחרת אמנם לא יקרה מקרה לאדם שלא יהיה כפי א' מן הסבות שזכרנו והפרטים א"א לאדם שידעם כלם. וכבר ידענו הרבה כשידענו כללי הענינים למיניהם וכמ"ש:

מקרים אמצעיים ותכליתיים: ואולם צריך שתדע שהמקרים הקורים לבני האדם יש בהם ב' מינים. הא' מקרים תכליתיים והב' אמצעיים. פי' תכליתיים מקרים שיהיו נגזרים על האדם להיותם ראוים לו מצד א' מהסבות שזכרנו למעלה. ואמצעיים מקרים שיקרו לו כדי שעל ידם יגיע לו מקרה אחר שראוי לו והוא כענין אודך ה' כי אנפת בי שפיי ז"ל שנשברה רגל פרתו ונפלה ומצא סימא תחתיה או שימלט ממקרה שראוי שלא יגיע לו כגון שנתעכב ולא הלך בספינה שהיה רוצה לילך וטבעה הספינה בים. וגם אמצעיים אלה אפשר שיהיו לצורך עצמו של האדם שיקרו לו ואפשר שיהיו לצורך זולתו לשתבא ע"ז טובה או רעה לזולתו ואמנם החכמה העליונה כמו שתשער הענינים שראוי שיגיעו לאדם תשער ג"כ האמצעיים שעל ידם יגיעו לו עד שימצא הכל נגזר בתכלית הדקדוק למה שהוא היותר טוב באמת:

בענין ישראל ואומות העולם

מן הענינים העמוקים שבהנהגתו ית' הוא ענין ישראל ואומות העולם שמצד טבע האנושי נראה היותם שוים באמת ומצד עניני התורה הם שונים שינוי גדול ונבדלים כמינים מתחלפים לגמרי. והנה עתה נבאר בענין זה ביאור מספיק ונפרש מה שבו מתדמים זה לזה ומה שבו מתחלפים זה מזה.

מצב הראוי לאדם ותולדותיו וההוה להם: אדם הראשון קודם חטאו היה במצב עליון מאד ממה שהוא האדם עתה. וכבר ביארנו ענין זה (בח"א פ"ג) ומדריגת האנושיות לפי המצב ההוא היתה מדריגה נכבדת מאד ראויה למעלה רמה נצחיות כמו"ש ואלו לא היה חוטא היה משתלם ומתעלה עוד עילוי על עילוי. והנה באותו המצב הטוב היה לו להוליד תולדות מספר משוער מחכמתו ית' ע"פ אמתת מה שראוי לשלימות הנהנים בטובו ית' והיו כלם נהנים עמו בטוב ההוא. ואמנם התולדות אלה שהיה ראוי שיוליד נגזרו ושוערו מלפניו ית' משוערים בהדרגות מיוחדות פי' שיהיה בהם ראשיים ונטפלים שרשים וענפים נמשכים זה אחר זה בסדר מיוחד כאילנות בענפיהם ומספר האילנות ומספר הענפים הכל משוער בתכלית הדקדוק. והנה בחטאו ירד מאד ממדריגתו ונכלל מן החשך והעכירות שיעור גדול וכמש"ל וכלל המין האנושי ירד ממדריגתו ועמד במדריגה שפלה מאד בלתי ראויה למעלה הרמה הנצחיית שהתעתד לה בראשונה ולא נשאר מזומן ומוכן אלא למדריגה פחותה ממנה פחיתות רב ובבחי' זאת הוליד תולדות בעולם כלם במדריגה השפלה הזאת שזכרנו. ואמנם אעפ"כ לא חדל מהמצא בכלל מדריגת המין האנושי מצד שרשו האמיתי בחי' עליונה מן הבחי' שהיה המין הזה אז בזמן קלקולו ולא נדחה אדה"ר לגמרי שלא יוכל לשוב אל המדריגה העליונה אבל נמצא בפועל במדריגה השפלה ובבחי' כחניות אל המדריגה העליונה. והנה נתן האדון ב"ה לפני התולדות ההם שנמצאו באותו הזמן את הבחירה שיתחזקו וישתדלו להתעלות מן המדריגה השפלה ולשים עצמם במדריגה העליונה והניח להם זמן לדבר כמו ששיערה החכמה העליונה היותו נאות להשתדלות הזה ועל דרך מה שמנחת עתה לנו לשנהיה משיגים השלימות והמדריגה בקיבוץ בני העה"ב כמש"ל כי הנה כל מה שהוא השתדלות צריך שיהיה לו גבול:

ההשתדלות שנתן לבני אדם מאחר החטא עד הפלגה וענין הפלגה: והנה ראתה החכמה העליונה היות ראוי שזה ההשתדלות יתחלק לשרשיי וענפיי פי' שיהיה בתחלה זמן ההשתדלות לשרשים שבתולדות ואח"כ לענפים שבהם והיינו כי המין האנושי כלו היו צריך עדיין שיקבע ענינו כראוי ויתוקן מן הקלקולים שנהיו בו ולפי סדר ההדרגה הנה היה ראוי שיקבעו בראשונה שרשיהם וראשיהם של תולדות האדם לעמוד במדריגה מתוקנת ויעמדו בה הם וענפיהם כי הענפים ימשכו תמיד אחר השרש. והנה הגביל הזמן להשתדלות השרשי הזה שמי שיזכה (מכלל הנמצאים באותם הזמנים שהיה שער זה נפתח והיה בידם להגיע לזה הענין) ויכין את עצמו כראוי יקבע לשרש א' טוב ויקר מוכן למעלה הרמה הראויה למי שהוא אדם במצב הטוב ולא אדם במצב המקולקל. וכן

ישיג שיותן לו להוציא תולדותיו הראוים לו כלם בבחינתו. פי' באותה המדריגה והמצב שכבר השיג הוא בשרשיותו והיה הזמן הזה מאדה"ר עד זמן הפלגה. והנה כל אותו הזמן לא חדלו צדיקים דורשים האמת לרבים כגון חנוך מתושלח שם ועבר ומזהירים אותם שיתקנו את עצמם וכיון שנתמלאו סאתם של הבריות דהיינו בזמן הפלגה שפט במדת משפטו ית' היות ראוי שיגמר זמן ההשתדלות השרשיי ויהיה קצם של הדברים שיקבע מה שראוי ליקבע בבחי' השרשים לפי מה שכבר נתגלגל ונהיה עד עת הקץ ההוא. ואז השגיח ית"ש על כל בני האדם וראה כל המדריגות שהיה ראוי שיקבעו בם האנשים ההם כפי מעשיהם וקבעם בם בבחינתם השרשיית כמ"ש. והנה כפי מה שהונחו הם כן נגזר עליהם שיהיו מוציאים התולדות. כפי מה שכבר שוער שהיה ראוי לשרש ההוא ונמצאו כלם מינים קבועים בעולם כל א' בחוקו וטבעו ככל שאר המינים שבבריות ונותן להם להוציא תולדותיהם בחקם ובחינתם ככל שאר המינים. ואמנם נמצאו כלם לפי המשפט העליון ראוים לישאר במדריגת האנושית השפלה שהגיעו לה אדה"ר ותולדותיו מפני החטא ולא גבוהים מזה כלל ואברהם לבדו נבחר במעשיו ונתעלה ונקבע להיות אילן מעולה ויקר כפי מציאות האנושית במדריגתו העליונה וניתן לו להוציא ענפיו כפי חקו. ואז נתחלק העולם לע' אומות כל א' מהם במדריגה ידוע אבל כלם בבחי' האנושיות בשפלותו וישראל בחי' האנושיות בעילויו והנה אחר הענין הזה נסתם שער השרשי והתחיל הגלגול וההנהגה בענפים כל א' לפי ענינו ונמצא שאעפ"י שלכאורה נראה ענינינו עתה וענין הקודמים שוה באמת איננו כך אלא עד הפלגה היה הזמן שרשי האנושיות ונתגלגלו הדברים בבחי' זו וכשהגיע קץ זמן זה נקבע הדבר כפי המשפט והתחיל זמן אחר שהוא זמן הענפים שעודנו בו עתה:

עשית אברהם אב לגרים: ומרוב טובו וחסדו ית' גזר ונתן מקום אפילו לענפי שאר האומות שבבחירתם ומעשיהם יעקרו עצמם משרשם ויוכללו מענפיו של אאע"ה אם ירצו. והוא מה שעשהו ית"ש לאברהם אב לגרים ואמר לו ונברכו בך כל משפחות האדמה ואולם אם לא ישתדלו בזה ישארו תחת אילנותיהם השרשיים כפי ענינם הטבעי:

תכלית דין האומות עד מתן תורה: וצריך שתדע שכמו שכלל תולדות האדם מתחלק לאילנות שרשיים וענפיהם עמהם כמ"ש כן כל אילן ואילן בפ"ע יבחנו בו הענפים הראשיים שמהם נמשכים ומתפרטים כל שאר הפרטים. ואמנם ענפי אילנו של אאע"ה הכוללים הנה הם עד ס"ר שהם אותם שיצאו ממצרים ונעשית מהם האומה הישראלית ולהם נחלקה א"י וכל הבאים אחריהם נחשבים פרטים לתולדות הכוללים האלה. והנה לאלה ניתנה התורה ואז נקרא שעמד אילן זה על פרקו. ואולם חסד גדול עשה הקב"ה עם

כל האומות שתלה דינם עוד עד זמן מתן התורה והחזיר התורה על כלם שיקבלוה ואם היו מקבלים אותה עדיין היה אפשר להם שיתעלו ממדריגתן השפלה וכיון שלא רצו אז נגמר דינם לגמרי ונסתם השער בפניהם סיתום שאין לו פתיחה. ואך זה נשאר לכל איש ואיש מן הענפים בפרטיהם שיתגייר בעצמו ויכנס בבחירתו תחת אילנו של א"א:

החלק הניתן לאומות העולם: ואולם לא היתה הגזירה להאביד את האומות האלה אבל היתה הגזירה שישארו במדריגה השפלה שזכרנו והוא מין אנושיות שהיה ראוי שלא ימצא אלו לא חטא אדה"ר והוא בחטאו גרם לו שימצא. ואמנם כיון שיש בהם בחי' אנושיות אעפ"י שהיא שפלה רצה הקב"ה שיהיה להם מעין מה שראוי לאנושיות האמיתי והיינו שיהיה להם נשמה כעין נשמות בני ישראל אעפ"י שאין מדריגתה מדריגת נשמות ישראל אלא שפלה מהם הרבה ויהיה להם מצות יקנו בהם הצלחה גופיית ונפשיית ג"כ כפי מה שראוי לבחינתם והם מצות בני נח והנה מתחלת הבריאה נזמנו כל הדברים להיותם כך אם יהיה שיחטא אדם וכמו שנבראו כל שאר ההיזקים והעונשים על התנאי וכמאמרם ז"ל:

המוכן לאומות העולם לעולם הבא: ואולם לעה"ב לא תמצאן אומות זולת ישראל ולנפש חסידי אומות העולם ינתן מציאות בבחינה נוספת ונספחת על ישראל עצמם ונטפלים להם כלבוש הנטפל לאדם ובבחי' זו יגיע להם מה שיגיע מן הטוב ואין בחקם שישיגו יותר מזה כלל:

ע' שרי אומות העולם: והנה בשעה שנחלק העולם כך שם הקב"ה ע' פקידים מסוג המלאכיי שיהיו הם הממונים על האומות האלה ומשקיפים עליהם ומשגיחים על ענינים והוא ית"ש לא ישגיח עליהם אלא בהשגחה כללית. והשר הוא ישגיח עליהם בהשגחה פרטית בכח שמסר לו האדון ב"ה על זה ועל דבר זה נאמ' רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה. ואמנם לא מפני זה תעדר ח"ו ידיעתו ית' בפרטיהם כי הכל צפוי וגלוי לפניו ית' מעולם אבל הענין הוא שאינו משגיח ומשפיע לפרטיהם ודבר זה תבינהו במה שנבאר עוד לפנים בס"ד:

תולדת מעשה אומות העולם: ואולם במעשיהם של ישראל תלה האדון ב"ה תיקון כל הבריאה ועילוייה כמש"כ ושעבד כביכול את הנהגתו לפעלם להאיר ולהשפיע או ליסתר ולהתעלם ח"ו ע"פ מעשיהם. אך מעשה האומות לא יוסיפו ולא יגרעו במציאות הבריאה ובגילויו ית"ש או בהסתרו אבל ימשיכו לעצמם תועלת או הפסד אם בגוף ואם בנפש ויוסיפו כח בשר שלהם או יחלישוהו:

ההשגחה עליהם: ואמנם אעפ"י שאין הקב"ה משגיח על האומות בפרטיהם כבר אפשר שישגיח בהם לצורך יחיד או רבים מישראל אמנם זה בבחינת המקרים האמצעיים שביארנו בפ' הקודם:

באופן ההשגחה

הנה עד הנה ביארנו משפטי ההשגחה עתה נדבר במה שבאופן ההשגחה וענין זה יתחלק לב' עיקרים הא' בהשקפתו ית' והב' בהשפעתו:

ענין השגחתו ית': בהשקפתו ית' כבר ידענו שהוא ית"ש יודע כל ואין אצלו חסרון ידיעה כלל לא בעתיד ולא בהוה ולא בעבר כי כל מה שהיה ויהיה כבר צפוי הוא לפניו מעולם ולא נעלם ממנו דבר וכל ההוה גלוי הוא לפניו ונודע אצלו ית' בכל בחינותיו ולא נסתר ממנו כלל אמנם נקרא שהוא משקיף על הדברים מה שהוא דן אותם וגוזר עליהם גזירות מוגבלות בגבול הזמן שירצה החדשם בהם ועוד נדבר מזה לפנים בעז"ה:

ענין השפעתו: אך השפעתו היא מה שיוציא רצונו ית' לפועל באותו הסדר וההדרגה שהוא חפץ והנה בהיות שסידר בריותיו בסדר הדרגה והשתלשלות מפני שחפץ בסדר הזה הנה כמו שרצה בהשתלשלות זה בבחי' מציאות הנבראים כן רוצה בו בבחינת התמדתם ופעולותיהם בכל ענייניהם ובסדר זה מקיימם בכל בחינותיהם ומשפיע בהם למה שרצה בענינם ויחסיהם. והנה הוא ית"ש ישפיע למלאך והמלאך למלאך שתחתיו במדריגה וכן מדריגה אחר מדרגה עד שהמלאך האחרון יפעל בגשמיות לקיים דבר או לחדש אותו כפי מה שיצאה גזירת רצונו ית'. ואמנם קיום כל הוה בכל מדריגה שהוא אינו אלא ממנו ית' כי הוא ית"ש מקיים בכחו הנבראים והשתלשלותם כל א' כפי ענינו אבל הוצאת הפעולות לגשמיות כפי סדר הנמצאים ויחסיהם שזכרנו למעלה זה נעשה בהדרגה שזכרנו:

פעלת פקידי הטבע במשמרותם: והנה שם האדון ב"ה בטבע כל פקיד לעמוד על משמרתו ולקיים בגבורה מה שנמסר בידו ולא ידחה ממשמרתו אלא באותו הסדר שסידר האדון ב"ה. ד"מ שר האילנות ישתדל ויתאמץ להחזיק אילנותיו ואולם בהיות הגזירה מלפניו ית' יחזיק שר הרוח את הרוח כפי מה שיוגזר עליו וידחה שר האילנות כפי זה ויעקרו כפי זה מאילנותיו בכח הרוח ויש בדברים האלה הדרגה רבה ופרטיות רב כי יש המלאכים פקידי הטבע הגשמי המחזיקים כל חלקי הגשמים בחוקותיהם הטבעיים ועליהם שרי גזרות הגמול המניעים מלאכי הטבע לסבב הענינים לפי הגזירות וכמה פרטים לפרטים כפי נפלאות סתרי הנהגתו ית':

ואולם הוא יתי"ש משקיף על הכל עליונים ותחתונים שרשים וענפיהם ומכוין תמיד על השלימות הכללי ולזה מסבב כל הבריאה ונחלק הענין בפרטיה כפי מה שנמצא שהכנתם אלה לידחות ואלה ליקרב אלה ליצרף ואלה לנוח כל א' כפי מה שראוי שיגיע לו להקים כלל הבריאה על השלימות:

ענין הנסים: והנה הוא יתי"ש ברצונו משנה סדרי בראשית בכל עת שירצה ועושה ניסים ונפלאות כחפצו בדברים שונים כמו שיגזור היותו נאות לתועלת הבריאה לפי הענין ולפי הזמן ומה הוא זה שאז"ל תנאים התנה הקב"ה עם כל מעשה בראשית לא שלא ישנה הקב"ה דבר מעתה כי ודאי משנה הוא בכל עת שירצה שינוי גמור. אבל הענין הוא שבעת הבריאה הראה והודיע לכל שרשי הנבראים ענינם ואמתת מציאותם והתכלית למה נבראו ואל מה עתידים היו לסבוב בגלגוליהם ומה יהיה סוף ענינם והשיגו וידעו שהכל היה הולך לתכלית הטוב האמיתי ונתרצו בדבר ושמחו בו והוא משז"ל במ"א כל מעשי בראשית לדעתן נבראו. ואמנם כשהודיעם הקב"ה אמתת ענינם וחוקם ואמתת כל גלגולם הראם כמו כן שממה שהיה מצטרך לשלימותם היה שיעשו בהם אותם הנסים לישראל או לצדיקים מהם באותם הזמנים. ואמנם הדבר הזה נאמר בשרשים העליונים ואח"כ על פי כל זה נשתלשלו בהשתלשלות ונקבעו הדברים בגשמיות כראוי להם והועמדו עליהם הפקידים המחזיקים אותם בחוקם הטבעי ובעת שרוצה הקב"ה יגזור על הפקידים האלה ויעמדו מתפקידם וישתנו ממהלכם הטבעי כפי מה שתהיה עליהם הגזירה. וכבר אפשר שהגעת הגזירה להם תהיה בדרכים שונים פי' שתגיע ד"מ כמצות מלך עליהם או כגערת מושל שזעם כענין שנא' ויגער בים סוף ויחרב וכו' וכיוצא בזה מן הדרכים הכל לפי הענין בזמנו:

בסדר ההשגחה

ענין הבתי דינין של מעלה: סידר האדון ב"ה שהנהגת עולמו כלה בין מה שלמשפט המעשים של בני הבחירה ובין למה שראוי להתחדש בעולם ובריותיו יעשה כסדר כעין מלכות הארץ וכן אז"ל מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא והיינו בתי דינין וסנהדראות עם כל דרכיהם וחוקותיהם וזה כי הנה סידר בתי דינים שונים של נמצאים רוחניים במדריגות ידועות ובסדרים ידועים שלפניהם יערכו כל הענינים הראוים לישפט ובגזירתם יקומו כל הדברים וכמ"ש דניאל (דניאל ד יד) בגזרת עירין פתגמא וכו'.

הדין בבית דין שלמעלה: והנה הוא יתי"ש מופיע בכל הסנהדראות האלה ומשפיע בם ומעמידם על תוכן הענין שבאמת שיצא המשפט לאמתו ויש מן הסנהדראת שהקב"ה שם לראש וכענין שנאמר ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו

ומשמאלו. ופירשו ז"ל אלו מיימינים לזכות ואלו משמאלים לחובה ואמר דניאל עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתב ... דינא יתב וספרין פתיחו.

ענין העדים בבית דין שלמעלה: ואמנם עיקר הדבר כך הוא הנה כבר ביארנו למעלה כמה מן הדקדוק נמצא בדינו של כל איש ואיש כי הנה בכלל איש מן האנשים ימצאו טענות רבות לפי סבות שונות להיות נידון האיש ההוא לדרכים רבים מדרכי המשפט ובפרט ג"כ בכל מעשה ומעשה ממנו הנה ימצאו בו בחינה לזכות ובחי' לחובה לכמה צדדין רבים כי כל עניני העולם מורכבים בהרכבות רבות באמת ונמשכים בדרכים שונים ואולם כל הבחינות האמיתיות האלה מתגלים בבתי דינין העליונים האלה לאמתם וכל א' מן הצבא הנמצא באותו הב"ד מתגלה לו לפי ענינו א' מן הבחי' עד שבין כלם מתגלות הבחי' כלם לא נכחד דבר ואז ישקל הענין לפי כל הבחינות האמיתיות ההם ותצא הגזירה כפי הנאות. ואולם הגמר הזה יעשהו מי שהוא ראש בב"ד ההוא ואם הוא מהבתי דינים שהאדון ב"ה רוצה ויושב שם לראש הנה אעפ"י שהכל צפוי לפניו יניח לכל המשרתים הצבא שלפניו שיטענו כפי המתגלה להם מבחי' הענין באמת ויגמור הדבר כפי הראוי וכמ"ש. נמצא לפי שרש זה שאין הקב"ה דן את העולם בבחי' ידיעתו אלא בבחיני' הסדרים שרצה וסידר לענין. וממה שסידר עוד בזה הוא שלא יבא לישפט ענין מהענינים בשום ב"ד מאלה עד שיובא לפניו מפקידים שהפקיד לענין זה והיינו שהנה הפקיד בחפצו יתי' פקידים מן הסוג המלאכיי שישגיחו על כל הענינים ההוים בעולם ואלה יבואו לב"ד שלמעלה ויעידו על הדברים שהשיגו ונגלה להם ואז יבואו הענינים במשפט. וכבר זכרתי פעמים שאין הענינים האלה נמשכים אחר ידיעתו יתי' כי לא היו שום אחד מהענינים האלה צריכים לו שהכל צפוי לפניו מעולם אלא שכן גזר וסידר בחכמתו הנפלאה. וע"פ אלה הסדרים מתנהג העולם באמת. ועל אלה הדרכים והענינים הוא שירמזו הכתובים במליצותיהם כענין שנא' וירד ה' לראות וכו' ויבאו בני האלקים להתיצב וכו' עיני ה' המה משוטטות בכל הארץ אלה אשר שלח ה' להתהלך בארץ ואחרים כאלה הכל נא' על דרכי ההנהגה הזאת כפי הסדרים שסידר ואותם המלאכים המופקדים להשגיח על עניני העולם ולהעיד עליהם יקראו עיני ה' ובהגלותו יתי"ש על א' מהבתי דינים לשפוט ענין מהענינים כגון ענין בוני המגדל בזמנו נאמר וירד ה' לראות וכו' וכן כל כיוצא בזה ואולם צריך שתתבונן שאין הדמיון באלה הענינים עם מה שנעשה במלכות הארץ אלא בסדרים אך באופן העשות הדברים אין הדמיון אמיתי כי בגשמים נעשים כפי מה ששייך בהם בהשגתם ובכל ענייניהם וברוחנים כפי מה ששייך בהם בהשגתם ובענייניהם:

ענין הקטיגור: והנה שם האדון ב"ה את הקטיגור והוא השטן שנא' בו (איוב א ו) ויבוא גם השטן בתוכם ופקודתו לתבוע דין בבתי הדין וכשהוא תובע יתעוררו הדיינים וישפוטו. וממדת טובו יתׂ שלא יתפוס בדין עד שיקטרג המקטרג ואעפ"י שחטאי החוטא גלוים לפניו. ואולם גם לזה חקק חוקים וסידר סדרים פי' לקטרוגו של המקטרג איך יהיה ומתי יהיה וכענין מה שכתבו ז"ל (ב"ר צא, ט) השטן מקטרג בשעת הסכנה וכן מ"ש ז"ל (ברכות נה.) שלשה מזכירים עונותיו של אדם ופרטים רבים כיוצא בזה:

חקות הדין שלמעלה: ואולם לכל עניני המשפטים האלה בכללם ובפרטיהם חוקים ודרכים מסודרים כמו שגזרה חכמתו יתׂ לזמני המשפט ולבחינותיו כגון מה שאמרו ז"ל בדי פרקים העולם נידון ומה שאמרו מלך נכנס תחלה מקמי דליפוש חרון אף. וכן מה שאמרו תבואה תרי דיני מתדנא וההפרשים שבין קודם גזר דין ולאחר גזר דין וכמה פרטים אחרים כיוצא באלו:

בענין השפעת הככבים

שמוש הכוכבים לצורך העצמים השפלים: הנה כבר ביארנו בח"א שכל עניני הגשמים שרשם הוא בכחות הנבדלים. ואמנם שם משתרשים הענינים האלה בכל הדרכים שצריכים להשתרש ואח"כ צריכים ליעתק ולימשך אל גשמיות בצורה שצריכים לימצא בו והנה לצורך זה הוכנו הגלגלים וכוכביהם שבהם ובסיבוביהם נמשכים ונעתקים כל אותם הענינים שנשתרשו ונזמנו למעלה ברוחניות אל הגשמיות פה למטה ועומדים פה בצורה הראויה ואמנם מנין הכוכבים ומדריגותיהם וכל מחלקותיהם היו כפי מה שראתה החכמה העליונה היותו צריך ונאות אל ההעתק הזה שזכרנו. והנה נשפע מן הכוכבים כח הקיום אל העצמים הגשמים שתחתיהם שעל ידיהם נעתק ענינם מבחינתו למעלה בשרשים אל בחינתו למטה:

השפעת הכוכבים למקרים: ואולם עוד ענין אחר חקק הבי"ת בכוכבים האלה והוא שגם כל עניני מקרי הגשמים ומשיגיהם אחרי שהוכנו למעלה ימשכו על ידיהם למטה באותה הצורה שצריכים לקרות להם. ד"מ החיים העושר החכמה הזרע וכיוצא כל אלה הענינים מוכנים למעלה בשרשים ונעתקים למטה בענפים כצורה הראויה ע"י הכוכבים וזה במחלקות ידועות ובקיבוצים מיוחדים שהוחקו להם וסיבובים ידועים. ונתפלגו ביניהם כל המקרים הקורים את הגשמים למיניהם ונקשרו הגשמים כלם תחת שליטתם כפי סדריהן להתחדש בהם כפי מה שיושפע מן המערכה לפי הקישור שיתקשר בה כל איש ואיש:

שעבוד התחתונים להשפעת הכוכבים וביטול זה לישראל: והנה נשתעבדו לזה הסדר כל בני אדם גם כן להתחדש בהם כפי מה שימשך להם מן המערכה. אמנם כבר אפשר שתבוטל תולדת הכוכבים מכח חזק מעליון מהם ועל יסוד זה אמרו (שבת קנו.) אין מזל לישראל כי כח גזירתו יתי והשפעתו גובר על הכח המוטבע בהשפעת המערכה ותהיה התולדה לפי ההשפעה העליונה ולא לפי השפעת המערכה:

ידיעת העתידות על ידי הכוכבים: ואמנם משפטי ההשפעה הזאת של הכוכבים גם הם מוגבלים כפי מה שגזרה החכמה העליונה היותו נאות וקצת מדרכיה נודעים לפי סדרי המבטים והוא מה שמשיגים הוברי השמים. אכן לא כל אמתת סדריה מתגלית בזה ע"כ לא ישיגו החוזים בכוכבים אלא קצת מהענינים העתידים ולא בשלימות וכ"ש כבר יש ביטול לתולדותם כמ"ש ועל זה אמרו ז"ל (ב"ר ה, ג) מאשר ולא כל אשר:

בהבחנות פרטיות בהשגחה

ממה שיבחן מאד בהשגחתו יתי הוא היות יסוד כל סדרי ההשגחה ודרכיה יושר המשפט וקו הדין וכענין שנאמר שבט מישור שבט מלכותך וכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ. ואמנם ידענו באמת שאין חפצו של הקב"ה אלא להטיב והנה הוא אוהב את ברואיו כאב האוהב את בנו אלא שמטעם האהבה עצמה ראוי שייסר האב את בנו להטיבו באחריתו וכענין שנאמר כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך. ונמצא שהמשפט והדין עצמו ממקור האהבה הוא נובע ואין מוסרו של הקב"ה מכת אויב ומתנקם אלא מוסר אב הרוצה בטובת בנו, וכמו שזכרנו. ואולם משרש זה נולדים ב' ענינים הא' שהמוסר עצמו יהיה ממותק ולא קשה ואכזרי כי האהבה עמה תמזוג את הדין ברחמים. והב' שלפעמים כשהשעה צריכה לכך יעבור האדון ב"ה על שורת הדין לגמרי וינהג ברחמים וכענין שנא' וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. והנה בהיות שרצה הקב"ה בבחירת האדם במעשיו וכיושר משפטו הגמול לשלם לאיש כמעשהו הנה כביכול משעבד הוא את הנהגתו למעשה האדם שלא ייטיב לו ולא ירע לו אלא כפי מעשיו אך באמת הנה האדון ב"ה אינו משועבד לשום חק ואינו צריך לזולתו ולא מתפעל משום דבר וע"כ כשרצה להשתמש מרוממותו הנה יפעל וינהג כפי רצונו בלי הכרח או עיכוב כלל ואולם להנהגת המשפט ינהג כפי השעבוד שזכרנו אך כשתגזור חכמתו היות נאות העברה על שורת הדין הנה ישתמש מרוממותו ויחוד שליטתו ויעבור על פשע ויתקן כל קלקול בעוצם כחו. נמצאו כאן ב' מיני השגחה השגחה השי"י והשגחת השליטה והיחוד ובב' הדרכים משגיח כבודו יתי תמיד על ברואיו כי הנה הוא משגיח בהשגחת

המשפט לשפוט תמיד את כל המעשה ומשגיח בהשגחת השליטה לקיים בכחו ויכלתו את הבריאה ולא תחרב ברוע מעללי בני האדם:

המצב הטוב והרע של עולם הזה: וממה שצריך שתדע עוד כי הנה גם השפעתו תחלק לב' מינים הא' הוא למה שלגוף והב' למה שלנפש. למה שלגוף כבר ביארנו ענינה דהיינו למה שלהצלחת האדם ושלותו בעה"ז. למה שלנשמה הוא במה שבהשכלה וידיעה ובקרבת האדם אליו ית' ויקרו ומעלתו הנפשיית. כי הנה המצב הטוב של העה"ז באמת הוא שיהיו בני האדם דבקים לחכמה ועוסקים בעבודת בוראם ויהיה האמת גלוי וברור ויהיה הרשע נרדף ונכנע והתרמית מושלך ולא תמצא עבודה בעולם בלתי אליו ית' וכל המדות הטובות תמצאנה ותגברנה ותרחקנה המדות הרעות ותמאסנה וכנגד זה תרבה השלוה והשקט ולא ימצאו יסורים ומכאובים ונזקים ויהיה האדון ב"ה משרה כבודו בגילוי בעולמו ושמח על מעשיו ומעשיו שמחים ועלזים לפניו. וההפך לכל זה בהיות בני האדם שטופים אחרי התאוה ומואסים בחכמה ורחוקים ממנה ולא פונים לעבודה כי אם מעט או כלום והאמת ארצה והרשע גובר ומצליח התרמית והטעות רבה ועבודות נכריות בעולם והמדות הטובות נעדרות והמדות רעות נמצאות מאד וכנגד זה ההשקט חסר ואין שלוה והיסורין והנזקים רבים והאדון ב"ה מסתיר כבודו מעולמו והעולם הולך כאלו נעזב למקרה ומשולח לטבע ואין הקב"ה שמח על מעשיו ואין בני האדם שמחים לפניו ולא מכירים ויודעים מה היא שמחת הבריות לפני בוראם ובזמן כזה הרעים גוברים והטובים נשפלים ונמצא שהנה יושפע ממנו ית' למה שבכל הענינים השייכים לגוף בחלקי המצב שזכרנו ולמה שבכל הענינים שבו השייכים לנפש:

השפעה הערת פנים השפעה הסתר פנים: והנה כבר נתבאר בח"א פ"ד שאולם מצב של האדם בעה"ז הוא מצב שהחומריות והחשך שרשי בו וההארה נרכבת ומשתתפת בו שממנה הדעת והשכל. והנה בראשית תולדתו של האדם סכלותו רב ודעתו מועט וכפי התגדל הנער כך ירבה דעתו. ואמנם הסבה לכל המציאיות האלה היא השפעתו ית' כי כפי מה שיושפע על האדם כן ימצא בו מציאות וענין בכלל ובפרט ושרש הכל הוא ענין הארת פניו ית' והסתרם שביארנו למעלה בח"א פ"ד שהוא שרש מציאות הטוב והרע בכ"מ שהם. והנה השפעה נמשכת ע"פ הארת הפנים או הסתרם כפי מה שתגזור החכמה העליונה ומהשפעת ההארה יולד הריבוי הזכות והיקר ומהשפעת ההסתר יולד החסרון העביות והשפלות ובהיות שמציאות הנמצאים וההנהגה הראויה להם מורכבים מהענינים האלה הרכבה רבה כי בנמצא א' עצמו ובמה שראוי להמלא בו יהיו עניני חסרון בבחי' א' ועניני ריבוי בבחינה אחרת עניני עביות וענינו זכות עניני שפלות ועניני

יקר ע"כ השפעה שתושפע להם לפי מה שראוי המצא בם צריך שיהיה בענינה הרכבות מן ההארה ומן ההסתר כפי מה שראוי שיולד במושפעים וכפי מה שישתרש בה וכפי הסדר שיוסדר וההדרגה שיושרשו הענינים בהשפעה כן תצא התולדה בכל בחינותיה וגבולותיה וזה כלל גדול לכל המציאיות והמקרים בכל מקום שהם:

הדרגה רביעית במצבי העולם: כשנביט אל כלל מצבי העולם מאז הבראו כפי המקרים שקרו בו ומה שיעדו עליהם הנביאים נמצא בדבר הדרגה רביעית ונחשוב המין האנושי כלו כאדם א' מעת הולדו עד עמדו על פרקו כראוי. והנה נמצא מצב א' שהסכלות והחשך גבר בו תגבורת גדול שנעדרה ממנו הידיעה האמיתית בי"ת ובשלימותו העדר גדול והוא מה שקראו החז"ל שני אלפים תהו. המצב הב' הוא מצב טוב מזה שזכרנו והוא כמצב זמננו זה שהנה יש לנו ת"ל ידיעת מציאותו ית' ושלימותו ותורת ה' אתנו ולפניו אנחנו עובדים אמנם אין אות ואין נביא וחסרה ההשכלה האמיתית שהיא רה"ק כי אמנם מה שהאדם משכיל בשכלו ע"י עסקו האנושי לגבי מה שמשכיל ברוח שכל נשפע אינו אלא כערך הגוף אל הנשמה. מצב ג' טוב מזה הוא כמצב זמן בה"מ שכבר היו אותות ומופתים ונבואה במין האדם אך לא נמצא השפע הזה מתפשט בכלו אלא ביחידים וגם להם בקושי כי כבר נמצא לדבר מניעה ועיכוב. מצב ד' טוב מכלם והוא מה שייעדו עליו הנביאים לע"ל שלא ימצא הסכלות כלל ורה"ק יהיה שפוך על כל המין האנושי בלא קושי כלל והנה אז יקרא שנגמר בנינו של המין האנושי כי משם והלאה עילוים יהיו לו ועד נצח נצחים יתענג:

גבולי ההשפעה הנפשית: ובבחינת ההשפעה הנפשיית שזכרנו נמצאו עוד גבולים בבחינת הזמן והמקום ושאר התנאים כי הנה חקק וסידר האדון ב"ה להיות נמצא ומתגלה בעתים מן העתים בדרכים ידועים זולת מה שיתגלה בעתים אחרים וכן במקום זולת מה שיתגלה במקום אחר. וכל זה בבחינות רבות ופרטים משוערים בתכלית הדקדוק כפי הראוי לתיקונן של הבריות ובזה נתלית קדושת הימים והמקומות הקדושים שבהם יושפעו בני האדם שפע יותר גדול ויקבלו יותר הארה זכות ומעלה כפי ההדרגה המשוערת:

חלק שלישי

בענין הנפש ופעולותיה

ענין הנפש המדברת: הנה כבר נתבאר בח"א פ"ג ענין האדם שנמצא בו מה שלא נמצא בשום נברא אחר דהיינו ההרכבה שנרכבו בו ב' מציאיות רחוקים ונבדלים זה

מזה הגוף והנשמה וזה כי הנה יש באדם מציאות נפש כמו שיש לכל הב"ח משמשת לרגשה והשכלה החקוקה בטבעו וענין הנפש הזאת בכל הב"ח הוא מציאות א' דק מאד נמשך ובא בתוך הזרע אחרי הקלטו והוא עצמו מתפשט והולך ובונה את הגוף כפי מה שראוי למין ההוא וכן מתפשט עמו בהתגדלו ובו תלוי ההרגש וכן ההשכלה הראויה למין ההוא כי הנה בב"ח עצמם יש הפרש גדול מהשכלתם והשכלת בני האדם נבדלת מהשכלת כלם הבדל גדול ואולם כל זה נעשה בנפש הזאת כפי חקה הטבעי וכפי הכנת הכלים המשמשים לה בכל מין ומין לפי מה שהוא והנה בנפש האדם יבחנו בחיי וכחות כגון הדמיון והזכרון השכל והרצון כלם כחות בנפש מוגבלים בגבולים ידועים ופועלים בדרכים מיוחדים:

ענין הנפש הנבדלת: אמנם מלבד כל זה נמצא עוד באדם מציאות נפשיי נבדל ועליון מאד ואין התכלית בביאתו באדם אלא לקשרו בשרשים העליונים שיש לו ליקשר שם להיות מעשיו מולידים תולדתם בכחות העליונים בכח גדול ובמציאות הזה נמשך השפע הנשפע אל האדם מן המקורות העליונים וממנו בנפש שזכרנו וממנה בגוף והנפש העליונה מנהגת את התחתונה ופועלת בה הפעולות המצטרכות בכל זמן מזמני האדם לפי היחס שהוא מתיחס והקשר שהוא מתקשר עם העליונים והנה הנפש הזאת מתקשרת בתחתונה והתחתונה בחלק היותר דק שבדם ונמצאו הגוף וב' הנשמות מתקשרים זה עם זה:

פעולת הנפש הנבדלת בגוף והתפעלה ממנו: והנה מפני הקשר הזה שנקשרת נפש זאת בגוף ע"י הנפש התחתונה נמצאת מוגבלת בגבולות פרטיים ונמנע ממנה ההשתתפות והעסק עם הנמצאים הרוחניים ונבדלים כל זמן היותה מתקשרת עם הגוף דהיינו כל ימי חיי האדם ומתפעלת ממעשי הגוף להתקשר על ידם באור הבי"ת או לנטות ממנו ולידבק בכחות הטומאה ובזה תלוי הכוננה לשלימות המעותד או התרחקה ממנו והיא פועלת באדם ומנהגת את הנפש התחתונה ומדריכתה וחוקקת בה ציורי ההשכלה לפי הכנתה ומולדת בה המחשבות והרצון כפי הצד אשר תטה לו:

חלקים שנבחנים בכלל הנפש ומקריהם: ואמנם אעפ"י שקראנוה ע"ד כלל נפש אחת הנה באמת היא בעלת חלקים רבים ומדריגות שונות וכבר נוכל לומר שנפשות רבות הם שמתקשרות זו בזו כטבעות השלשלת וכמו שמכלם נבנית השלשלת ההיא כמו שראוי לה כן מכל אלה המדריגות הנפשיות נבנה כלל הנפש העליונה שזכרנו וכלם קשורות זה בזה והאחרונה בנפש התחתונה והתחתונה בדם וכמ"ש. וכבר אפשר שיסתלקו קצת מן החלקים האלה בזמן מן הזמנים וישובו אח"כ או יתוספו עליהם מדריגות וילכו להם

אח"כ ולא יראה רושם מכל זה בגוף כלל כי כבר אין פעולת הנפשות האלה בגוף דבר מורגש ואינם מוסיפים או גורעים לא בחיות ולא בהרגש אלא פעולתם במה שהוא ענינו של האדם באמתו ויחסו עם השרשים העליונים כפי מה שהוא ראוי ליקשר בם. והנה מכלל זה הוא ענין הנשמה יתירה שבאה בש"ק והולכת לה במ"ש ואין ביאתה ולא יציאתה נרגשים לגוף והנה כלל חלקי הנשמה מתחלק להי' ונקראים נפש רוח נשמה חיה יחידה:

ענין מזליה חזי: ואמנם יש לנשמה העליונה הזאת מקרים מיוחדים ראוים לה כפי ענינה ואעפ"י שהיא נקשרת בקישוריה בגוף כמ"ש. נשאר לה קצת ענין עם הרוחנים מה שאין קשרה בגוף מונע ממנה. אמנם אין נמשך ונולד מזה דבר מורגש וניכר בשכל האדם ומחשבתו אלא לפעמים ע"ל המיעוט והוא משז"ל אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי שכבר הגיע הענין לנפש הזאת העליונה ולא הגיע ממנה אל המחשבה והשכל ציור שלם אלא קצת התעוררות ולא יותר:

ענין החלום: ואולם ראתה החכמה העליונה לחלק הזמן לב' חלקים. האי לפועל הבריות והאי למנוחתם והיינו היום והלילה כי היום הוא זמן המעשה והלילה זמן המנוחה ושם בטבע הב"ח שיישנו כדי שתהא להם ולרוחותיהם מנוחה מעמלם ובאותו הזמן יחליף מציאותם כח בכל חלקיו הגופיים והנפשיים וישובו חדשים לבקרים לעבודתם כבראשונה. והנה בהיות האדם ישן כחותיו נחות והרגשותיו שקטות והשכלתו ג"כ נחה ושוקטת ורק הדמיון לבדו יפעל וילך וידמה ויצייר ענינים כפי מה שיזדמן לו משארית מה שנצטייר בו בעת היקיצה ומה שיגיע אליו מן האידים והעשנים העולים אל המוח אם מן הליחות הטבעיות ואם מן המאכלים וזה ענין החלומות אשר לכל בני האדם. ואמנם חקק הבי"ת עוד שהנפש העליונה שזכרנו תנתק קצת באותו הזמן מקישוריה הגופניים וחלקים ממנה דהיינו עד הרוח יהיו מתעלים ומתנתקים מן הגוף ורק החלק האי שהוא הנפש יהיה נשאר עם הנפש התחתונה והנה החלקים המנותקים ישוטטו במה שהונח להם ויהיה להם עסק וענין עם הרוחנים עם פקידים פקידי הטבע או עם מלאכים ממלאכי הקבלה או עם השדים כפי מה שיזדמן לה לפי סבה מהסבות ולפעמים תמשיך הענין מה שהשיגה בהשתלשלות עד הנפש התחתונה ויתעורר מזה הדמיון ויצייר ציורים כפי דרכיו. וכבר אפשר שהענין שהשיגה יהיה אמיתי או כוזב כפי האמצעי שעל ידי השיגתהו וזה הענין עצמו ימשך עד הדמיון ויצטייר בדרכיו לפעמים בבלבול גדול ובתערובת רב מן הציורים הנפסדים הנמשכים מן האידים ולפעמים ביותר בירור וכבר הגיע לאדם הודעה וגילוי אזן ע"י אמצעי הזה ממה שעתיד לבא עליו ויקרה

זו בגזירתו ית' שיודע הדבר לנשמה ע"י א' מן המשרתים מאיזה מן שיהיה וימשך הדבר עד הנפש ויצטייר בדמיון בסיתום או בבירורו כפי מה שתגזור החכמה העליונה. ועל דבר זה נאמר בחלום חזיון לילה וכו' אז יגלה אזן אנשים נמצא כלל החלומות ציורי הדמיון מצד עצמו או מצד מה שתעוררהו הנשמה לפי מה שתשיג ואולם אין הפועל בכל אלה אלא א' מן הכחות הרוחנים שמודיע לנשמה והנשמה ממשכת עד הדמיון כמו שכתבנו. ואם הכח ההוא ממשרתי הקדש יהיה הדבר אמת ואם מכחות ההפך יהיה הדבר כוזב והוא מ"ש (ברכות נה.) כאן ע"י מלאך כאן ע"י שד ובכלם יש תערובת של הציורים הנפסדים של הדמיון עצמו והוא מ"ש א"א לחלום בלא דברים בטלים אך עוד חלומות אחרים נמצאים והם חלומות הנבואה ונבאר ענינה בפ"ע בס"ד:

בענין הפעולה בשמות ובכישוף

ב' מעלות לכחות: כבר ביארנו בחלקים שקדמו שתחלת כל הנבראים היא כלל כחות נבדלים מסודרים בסדר מה במחלקות ידועות ומהם משתלשלים בהדרגה הגשמיים למיניהם עוד ביארנו ענין כחות הרע שמהם משתלשלות הרעות כלם בגשמיים עוד ביארנו שעיקר אמתת המציאות הנברא הוא מה שבשרשים הנבדלים ומה שבגשמים הוא המשך לבד ממה שנשתרש ונתיסד שם. ואולם שם נסדר ונתפשט מה שהיה ראוי להתפשט לפי אמתת מציאות הנמצאות וענינם מה שראוי להיות בשרשים ומה שראוי להיות בענפים והחכמה העליונה המשיכה את הדברים בהשתלשלות שהמשיכה והעתיקה ענינם מצורה לצורה עד שנתקשרו ונגבלו בצורה הגשמית הזאת ועל הגשמים כלם עומד שלשלת השרשים שלהם גבוה מעל גבוה עד הכחות הראשונים וכל א' עומד במעמדו ומתקיים במדריגתו וגבוליו כמו שהטביע לו הבי"ת ואינו יוצא מהם והשרשים כלם משפיעים לענפיהם כפי ההשתלשלות מבלי שיוציאום מגבולם הטבעי כלל:

ואמנם גזרה החכמה העליונה שיהיה עוד לכחות הפועלים בגשמים מציאות פעולה שלא בסדר ההשתלשלות דהיינו שיפעלו הם עצמם בגשמיות פעולות ומתיחסות לחקם ולא לחק הגשמיות והם פעולות ישתנו בם הגשמיים מטבעם התמידי. והנה נתן לאדם יכולת שישתמש מן הנמצאות על הדרך הזה כמו שנתן לו יכולת להשתמש מהם על הדרך הטבעי ובאותו הענין עצמו שניתן לו ההשתמש בטבעי פי' כי כמו שאין ההשתמש בטבעי מוחלט ברצונו כי אולם לא יוכל להשתמש בו אלא בדרכים ידועים ובגבולים מיוחדים כי הנה לא יוכל לחתוך אלא בסכין וכיוצא בו ולא יוכל לעלות אלא ע"י סולם ולא יוכל לדחוק אלא הדברים הרכים וכל כיוצא בזה. כן השימוש הרוחני לא ניתן לו אלא בגבולים ידועים ובדרכים מיוחדים כפי מה שראתה החכמה העליונה היותו נאות:

שהאדם יכול להתפתח במקצת מהגופניות: ומכלל הענין הזה עוד כי הנה כבר ביארנו היות האדם הרכבה של ב' הפכים גוף ונשמה והנה נגבלה בו הנשמה ונקשרה בחוקים שנקשרה כפי מה שגזר עליה חכמתו יתי ונמצא האדם מוגבל במצבו הגופני בחוקות הגוף ומשפטי החומר ונשמתו קשורה בעבותות אלה לא תצא מהם. ואולם רצה האדון ב"ה שיהיה דרך לאדם שיוכל להתפתח במקצת מקשורי הגופניות הזה ושלשלאותיו ויגיעו לו ענינים שלא כמשפט הגופניות אלא כמשפט הרוחניות ועי"ז תגיע לו השכלה והשגה ברוחניים וענייניהם מה שהיה נעדר ממנו לפי מצבו הגשמי וגבוליו וכן תעלה בידו יותר העמדת המצאיות כלם על המצב הטוב הנאות בהם למעלה ולמטה בשרשים ובענפים:

והנה הכינה החכמה העליונה שימצא ביטול לגבולים מגבולי טבע החומר והעה"ז המבדילים ומרחיקים את האדם מן הנמצאים הרוחניים וענייניהם ויותר האדם מקישוריהם ויתיצב על מצב מעולה ממצבו הגשמי עד שיותן לו קשר וענין עם הרוחנים עודנו בעה"ז בגופו החשוך. ואולם לא כל גבולות הטבע הוחק שיבוטלו אלא קצת מהם אותם שראתה החכמה העליונה היותו נאות לכונה הכללית של ההנהגה וכמ"ש בח"א וגם אלה בתנאים משוערים ודרכים ידועים בתכלית הדקדוק:

אמצעיים שבהם יתפתח האדם מגופניות: ואולם התקינה חכמתו יתי אמצעיים לאדם שבהם יוכל להשיג התכלית הזה אם ירצה וישתדל בם דהיינו ביטול גבולי הטבע האלה ממנו והציב עצמו במצב שזכרנו וכל ענינם תלוי במה שאפרשהו עתה:

ענין שמותיו יתי והפעולה בהם: דע כי הנה נתבאר שקיום כל המציאיות כלם בכללם ובפרטיהם אינו אלא האדון ב"ה ונמצאו שכל הנמצאות וסדריהם בין מה שבכחות העליונים בין בנבראים הרוחנים בין בגשמיים אינם מתקיימים אלא במה שהוא יתי"ש נמצא להם לתלות בו והנה הוא נמצא ומתגלה אל כל נמצאיו ומשפיע בם כפי מה שראוי להם לקיום ענינם ונמצאו ההשפעות רבות ושונות כפי ריבוי המקבלים ושינויים ובהשפעות ההם תלוי מציאות כל המציאיות למחלקותם וכל ענייניהם וכשימשכו ההשפעות ההם יולדו כל התולדות הנולדות מהם בכל השתלשלות הנמצאות כפי מה שסידר ויקבלו המלאכים מאורו יתי המתגלה עליהם מה שיקבלו וישמיעו העליונים לתחתונים מהם והתחתונים לתחתונים עד סוף השתלשלות כלו. ואמנם רצה יתי"ש להיות נקרא בשם כדי שיוכלו ברואיו להתעורר אליו ולקרוא אותו להזכירו ולהתקרב אליו. והנה ייחד לכבודו השם המיוחד ואמר עליו זה שמי לעולם וכו' והוא השם שנקרא בו ע"ש הכבוד בעצמו כפי מה שרצה ליקרא בשם ואמנם כפי כל פרטי השפעותיו רצה

ונקרא בשמות שונים והנה גזר וחקק שבהזכיר ברואיו את שמו ימשך להם ממנו הארה והשפעה וכענין שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך. ואולם כפי השם שיזכירוהו ויקראוהו בו כך תהיה ההשפעה הנמשכת על ידי ההזכרה ההיא פי' כי השפעה שתמשך תהיה ממין אותה ההשפעה שעל סודה נתיחס לו יתי' השם ההוא. ואמנם בהמשך השפעה תולד בהכרח התולדה המחוקקת לה ויתפשט הענין בכל ההשתלשלות מן הראש ועד הסוף וכמ"ש והנה הגבילה החכמה העליונה את הענין בגבולות ידועים ובתנאים מיוחדים שכשתהיה ההזכרה נשלמת בהם תמשך ההשפעה ההיא ותולד התולדה ולא זולת זה. והנה בכלל ההשפעות שגזר שימשכו ממנו יתי' סידר שימשכו השפעות שבהגיעם למי שיקבלם יבוטלו בכחם גבולות מגבולות הטבע כמ"ש ויתקשר האיש ההוא עם הנמצאים הרוחנים ותגיע לו ידיעה והשכלה למעלה מההשכלה האנושית וענינים אחרים ענפי שרש זה והוא ענין מדריגות הרה"ק והנבואה וכמ"ש לפנים עוד בס"ד והנה גזר שהמשכת ההשפעות האלה ג"כ תהיה על ידי האמצעי שזכרנו דהיינו שמותיו יתי' המתיחסים לו ע"ש השפעות אלה בכוין בהם במחשבת הלב או בהזכיר אותם בפה או צרף אותם בדברים עם התנאים מה שצריך שיחובר לזה וכמ"ש עוד בס"ד:

והנה הדבר ידוע שאעפ"י שכלל זה הענין א' הוא דהיינו היציאה מגבולי הטבע הנה פרטי הענין רבים כפי סדרי מציאות הנמצאות והדרגותיהם כי כפי מה שטבע הנמצאות וסדרם נותן כך יהיו פרטי השפעות המצטרכים להשלמת הדבר בכל בחינותיו וכפי זה ירבו פרטי ההזכרה ותנאיהם וביציאה הזאת עצמה שזכרנו מדריגות על מדריגות ימצאו ככל שאר כללי הדברים המתפרטים בפרטיהם ויהיה מי שיצא מקצת הקישורים והגבולים ומי שיצא מקצת יותר ועוד נדבר מזה לפנים בס"ד:

והנה על היסוד הזה עומד המצא היכולת לאדם להשתמש בנמצאות בשימוש הרוחני וכמש"ל ולפעול פעולות גדולות וחזקות מה שאינו באפשרות השימוש הגשמי וזה כי הנה האדון ב"ה הכין סדרי המציאות וכוונויותיהם ע"ז הדרך שכלם נקשרים זה בזה וכלם תלוים בהשפעותיו יתי' שזכרנו באופן שכשתמשך א' מן ההשפעות ע"י הזכרת א' משמותיו יתי' כמ"ש הנה תולד מזה התולדה עד סוף ההשתלשלות כי הנה הוא יתי"ש ימצא לקוראיו באותו השם כפי מה שסידר ורצה ויאיר אותו האור וישפיע אותה ההשפעה שבה תלוי מציאות הענין ההוא המבוקש עד סוף הענין שבגשמיות. ואמנם עוד ענין א' חקק הבי"ת שמו על זה הדרך והוא כי הנה המלאכים כלם בכל מדריגותיהם הנה נמסר בידם כח לפעול פעולות מה שנמסרו להם והנה אינם פועלים בתמידות אלא

כפי הסדר שהוסדר להנהגה הטבעית התמידית של העולם. אמנם יש בכחם שיכולים לפעול ממין הפעולה ההיא יותר ממה שפועלים בתמידות וביותר כח וחוזק שלא כסדר התמידי ובזה הדרך יפעלו פעמים רבות במעשה הנסים והנפלאות שיחודשו בעולם כפי רצונו ית' בעת שירצה. ואמנם רצה האדון ב"ה ונתן כבוד לשמו שכשיזכר על המלאכים לפי הסדר שסידר דהיינו על מלאכי פעולה א' השם שנתיחס לו ית' ע"ש ההשפעה שבה נתלה הענין ההוא כלו הנה יוכרח המלאך לפעול באותו הכח היתר שנמסר בידו לאותה הפעולה כפי מה שיכריחהו המזכיר את השם עליו ונמצאו בענין הזה ב' שרשים הא' הוא הזכרת שמו ית' כמי שקורא אותו שיענהו וימשיך ע"ז ממנו השפעה שבהמשכה יחודשו ענינים מה שיחודשו. והב' הכריח את המלאכים ע"י שמו ית' שיפעלו מה שבידם לפעול יתר על הסדר התמידי ואמנם אין שום א' מן הענינים האלה מוחלטים לכל רצונו של האדם אלא מוגבלים בגבולים ובתנאים ומשוערים עד היכן יגיע היכולת להשתמש בהם ובאיזה דרך יצליחו וכבר אפשר שתמנע התולדה ויעוכב הפועל אפי' באותו השיעור עצמו שניתן להשתמש בו כמו שתמנע תולדת השימוש הטבעי ג"כ בגזירתו ית' אם יגזור על זה ואולם לשרש הא' שהוא הזכרת שמו ית' להמשך ממנו ההשפעה ודאי שיצטרך הקורבה אליו ית' והדביקות בו וכל מה שירבה הענין הזה יצלח הדבר ביד העושה אותו וכל מה שימעט יתקשה עליו השגת התכלית. ולשרש הב' אין תנאי זה מצטרך אעפ"י שלא יניח מהיותו עוזר לו אם ימצא כי הנה אחרי שהושם בסגולת השמות האלה שיוכרחו המלאכים בהזכרתם הנה שבו גם הם ככל הכלים הטבעיים שיפעל בם המשתמש בם כפי רצונו אם ישתמש מהם בדרך שימושם כראוי אכן הדבר ברור שאינו ראוי והגון להדיוט שישתמש בשרביטו של מלך ועל דבר זה אמרו ז"ל ודאשתמש בתגא חלף. ואין היתר בדבר אלא לקדושים הקרובים לו ית' ודביקים בו שישתמשו בזה למה שיולד ממנו קידוש שמו ית' ועשית רצונו באיזה צד שיהיה וזולת זה אעפ"י שלא תמנע הפעולה למשתמש אם ישמור דרכי השימוש כראוי ענוש יענש על זדונו. וכבר אמרתי שעכ"פ אין הדבר מוחלט אלא מוגבל בגבולות מה שראתה החכמה העליונה היותו נאות וגם באותו הגבול עצמו גזירתו ית' תמנע התולדה כל זמן שירצה כשתגזור חכמתו היות המניע ראויה ונאותה:

ענין "גם את זה לעמת זה עשה האלוקים": והנה אחרי היות גזרת חכמתו שיהיה בעולם טוב ורע היה הסידור שימצא באמת הרע בכל המדריגות שאפשר לו לימצא ותהיה העבודה לאדם שימנע ממנו השליטה והפעולה בכל דרכיו ומדריגותיו עד שיוסר ענינו לגמרי מן הבריאה כלה. ואולם תראה שהאדון ית"ש הנה אמתת ענינו שוללת ממנו כל

מין חסרון שיהיה כמ"ש בח"א פ"א ורק בברואים אפשר שימצאו החסרונות והרעות. והנה היה הסידור שיבראו מדריגות טוב לברואים ויברא להם ההפך שהוא הרע שהוא המציאות מה שאפשר שיהיה לרע ויבא האדם בעבודתו ויסיר מענינו ומן בריאה כלה את הרע כלו ויקבע בו ובבריאה את הטוב לנצח נצחים וע"כ היה הסידור שכל ענין טוב ימצא כנגדו ענין רע. והוא מ"ש הכתוב וגם את זה לעומת זה עשה האלקים ורק בדבר א' יתר הטוב על הרע שהטוב שרשו הוא שלימותו ית' הקדום והנצחי והרע אינו אלא דבר נברא לשיבוטלו ואין לו לשמש אלא כל זמן ההשתדלות של האדם שזכרנו למעלה:

ענין הכשפים: והנה ע"פ הדרך הזה כמו שהמציא לאדם דרך להשיג בו הארה והשכלה ורה"ק שלא כדרך הטבע הגשמי כן הוצרך שימצא לטוב הגדול הזה ההפך והוא שיוכל האדם להמשיך חשך ועכירות ורוח טומאה שלא כדרך הטבעי והוא ענין טומאות הכישוף והדרישה של המתים שהרחיקתנו התורה מהם וענינם הוא המשיך ע"י הזכרות בתנאים ידועים השפעות הטומאה וזוהמא מה שהוא הריחוק היותר גדול ממנו ית' הפך הדביקות בו ממש והדבר נמשך מאותם כחות הרע שזכרנו בח"א פרק ה' שהושמו להם גזירתו ית' שמות יוזכרו בם וימשך ע"ז מהם משך הטומאה במדריגות ידועות שלא כדרך הטבע. וכן יעשו על ידיהם מעשים שלא כמעשים הטבעים כמעשה החרטומים וזולתם כפי מה שנמסר בכח הפועלים ההם לפעול ובאותם הגבולים שהושמו להם וכן ע"י השדים יעשו מעשים כאלה לפי מה שנמסר בידם גם הם שיעשו ובגבולים המיוחדים להם. והנה באותו השיעור שניתן להם היכולת לפעול גזר האדון ב"ה שידחו מפניהם פקידי הטבע המחזיקים עניני העולם על מצבם הטבעי וכל המלאכים המביאים ההשפעות כפי הסידור המסודר. ועל זה אז"ל (חולין ז:) כשפים שמכחישים פמליא של מעלה אך לא יהיה זה אלא כשיעור ההוא ולא יותר וגם באותו השיעור כבר אפשר שידחו הם מכח חזק מהם ותמנע פעלתם בגזירתו ית' ועל זה אמרו אין עוד מלבדו ואפי' כשפים וביארו שזה למי שזכותו רב שמן השמים יצילוהו וידחו את הרוצים להרע לו והוא מ"ש שאני ר"ח דנפיש זכותיה":

בענין הרוח הקודש והנבואה

ענין רוח הקודש: הנה חקק הבי"ת בטבעו של האדם שיהיה מתלמד מבין ומשכיל בהשקיפו על הנמצאים ובחינותיהם וממה שמתגלה לפניו יתבונן וידרוש את שאינו מתגלה עד שישיגהו ויעמוד עליו וזה הדרך ההשכלה הטבעית. אמנם עוד גזר שימצא לו השכלה מעולה מזו מאד והיא ההשכלה הנשפעת והיינו שיושפע לו שפע ממנו ית' ע"י איזה אמצעיים שהכין לזה ובהגיע השפע ההוא אל שכלו יוקבע בו ידיעת ענין

מה בבירור בבלתי ספק ובבלתי טעות וידע הדבר בשלימות סבותיו ותולדותיו כל דבר במדריגתו וענין זה נקרא רה"ק:

מושגי רוח הקודש: והנה בדרך זה ישיג ענינים מה שבגדר ההשכלה הטבעית אך ביותר בירור וכמ"ש וישיג גם כן ענינים מה שאין בגדר ההשכלה הטבעית שתשיגם ומכלל זה העתידות והנסתרות:

נצנוץ רוח הקודש בהעלם: ואולם מדריגות על מדריגות נמצאו בדבר בין בענין כח השפע הנשפע בין בזמן השפעו בין בדרך הגיעו אל האדם ובמהות הדברים המתגלים ונודעים לו ע"ז. אמנם בכלם תהיה ההשפעה בדרך שירגיש בה המושפע בבירור. אכן עוד יקרה שיושפע בלב האדם שפע שיעמידהו על תוכן ענין מהענינים אך לא ירגיש בו המושפע אלא כמי שנופלת מחשבה בלבבו ויקרא זה לפעמים ע"ד הרחבה רה"ק בדברי חז"ל או השפעה נסתרת. אבל רה"ק באמת הוא שיהיה ניכר ונרגש בבירור לבעליו וכמ"ש:

ענין הנבואה: ואמנם למעלה מכל זה יש מעלה אחרת והיא הנבואה וענינה שיגיע האדם ויתקשר בבורא יתי"ש ויתדבק בו דביקות ממש באופן שירגיש התדבקות וישיג מה שהוא מתדבק בו דהיינו כבודו יתי על דרך שנבאר לפנים. ויהיה הדבר ברור אצלו ומורגש ממנו בלי ספק כלל בדרך שלא יסתפק בדבר גשמי שירגישהו בחושיו. והנה עיקר הנבואה הוא השיג הדביקות והקשר הזה עודו בחיים שזה שלימות גדול ודאי ואולם יתלוה לזה ידיעות והשכלות כי אמנם ישיג ע"ז ענינים אמיתים ונכבדים מאד מסתרי סודותיו יתי וישיגם בבירור כדרך ההשכלה הנשפעת שזכרנו וביותר כח מבעל רה"ק וכמ"ש עוד בס"ד:

דרך השגת הנביא: אך דרך ההשגה הזאת הוא שתהיה ע"י אמצעיים שלא יתדבק האדם ולא ישיג את כבודו יתי כמי שרואה את חבירו לפניו אלא ע"י משרתים ישמשו להשגה שימוש הזכוכית לעין שעל ידם יושג הכבוד. אך המושג באמת יהיה הכבוד ולא אחר אלא שתשתנה ההשגה כפי שינוי האמצעיים כראיה באספקלריות ויבחן בזה מדריגות הריחוק והקירוב ובהירות האספקלריא ועכירותה:

אופן הינבא: והנה בהגלותו יתי ובהשפע שפעו על הנביא יגבר עליו תגבורת גדול ומיד חומרו וכל איברי גופו יזדעזעו ויחשבו להתהפך כי זה מחק החומר שלא לסבול גילוי הרוחניות כ"ש גילוי כבודו יתי והנה הרגשותיו יבטלו וגם פעולותיו הנפשיות לא יפעלו כלל מעצמן אבל תשארנה כלן תלויות בו יתי ובשפעו הנשפע. והנה מצד ההתדבקות שנשמתו מתדבקת יתוסף בה מציאות השכלה חוץ מגדר כל ההשכלה האנושית לגמרי כי תהיה השכלה בה לא מצד מה שהיא בעצמה אלא מצד היות השרש העליון מתקשר

בה ואז מה שתשיג יהיה בדרך יותר נשגב ממה שהוא המושג ממנה מצד עצמה ובה יפה כחו של הנביא מבעל רה"ק אפי' בהשגת הידיעות כי הרי הוא משכיל בהשכלה עליונה מכל השכלה שאפשר לאדם והיא השכלה בבחינת היותו קשור בבוראו. והנה גילוי כבודו ית' הוא יהיה הפועל בכל מה שימשך לנביא בנבואתו והנה ממנו ימשך בכח הדמיון שבנפש נביא ויצויירו בו ענינים מה שיוכרח בו מכח הגילוי העליון ולא מצד עצמו כלל ומתוך הדמיונות ההם תמשך בו מחשבה והשכלה שחקיקתה תהיה מכח הכבוד המתגלה וישאר הענין קבוע בשכלו שגם כאשר ישוב למצבו האנושי תמצא הידיעה בו בבירורה. זה כלל ענין הנבואה לכל הנביאים אך פרטי המדריגות רבים וכמש"ל בס"ד ועל הכל מדריגתו של מרע"ה שהעידה עליו התורה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים (דברים לד י):

במקרי הנבואה

הנביא ישיג כל עניני ההנבא בלי ספק: הנה הנביא כשיגיע למדרגת הנבואה בשלימות ישיג את כל המגיע לו בהשגה ברורה ובידיעה שלימה פי' כי אעפ"י שלפי ההדרגה שזכרנו בפי הקודם יקדמו לו הדמיונות ואח"כ יגיע אל המחשבה כפי הדרכים שזכרנו. הנה בהגיעו אל בירור נבואתו ישיג היותו נביא באמת פי' היותו מתקשר בו ית' והיותו ית"ש מתגלה לו ופועל בו כל אותם הפעולות וישיג היות הדמיונות אשר יצטיירו בו דמיונות נבואיים נפעלים משפעו ית' השופע עליו והקבע בו ידיעת הענין אשר יקבע ע"י שפעו זה ולא ישאר לו שום ספק לא בנבואתו ולא בבחינותיה לא הקודמות ולא הנמשכות:

ענין המתלמדים בנבואה: וממה שצריך שתדע שהנה לא יגיע הנביא אל המדריגה העליונה בפעם א' אבל יעלה מעלה אחר מעלה עד הגיעו אל הנבואה השלימה ויש בדבר התלמדות כמו כל שאר החכמות והמלאכות שיעלה האדם במדריגותיהם עד שיעמוד על בורין וזה ענין בני הנביאים שהיו עומדים לפני נביא להתלמד בדרכי הנבואה מה שהיה מצטרך לזה:

נבואה בלתי ניכרת: והנה אפשר שיגיע גילוי ממנו ית' אל אדם והוא לא יכיר בו כמו שיכיר הנביא אלא יחשבהו כא' מן המורגשות עד שיגבר עליו השפע הנבואיי ואז יכיר הענין כמות שהוא באמת. ומן המין הזה היתה קריאת ה' לשמואל שלא התנבא מתחלה ולא שפע עליו השפע אלא שנגלה עליו קול כקול מורגש ולא השיג בזה יותר אבל אח"כ שפע עליו השפע והכיר והשיג הנבואה בדרכיה. וכן מראת הסנה למשה בתחלה לא

נגלה לו אלא כמורגשות וראה הסנה בוער באש והקב"ה קראו בקולו של אביו אך אח"כ שפע עליו השפע והשיג הנבואה לאמתה:

הלימוד למתלמדים: ואולם יתלמדו המתלמדים בנבואה בענינים ידועים מה שימשיך עליהם השפע העליון ויבטל מניעות חומר הגוף וימשיך גילוי אורו ית' וההתדבקות בו וכללם כונות והזכרות שמות הקדושים והלולים בתהלות יצורפו בם שמות בדרכי הצירופים וכמש"ל וכפי מה שיהיו זוכים במעשיהם ומזדככים והולכים ע"י ענינים האלה כך יתקרבו אליו יתברך ויתחיל השפע וישפע עליהם וישיגו השגות אחר השגות עד שיגיעו אל הנבואה. והנביא המובהק ויודע כבר דרכי הנבואה על נכון ילמדם כל אחד לפי הכנתו מה יעשו להשיג את התכלית המבוקש וכן כשיתחילו הגילויים עליהם ילמדם הנביא כפי ענין הגילוי המתגלה ומה שיחסר עוד להם מן התכלית אשר הם מבקשים. והנה יצטרכו למלמד ומדריך עד עמדם על בוריה של הנבואה בשלימות כי אעפ"י שכבר יתחיל בגילוים והשפע עליהם השפעות לא מפני זה ימצאו מגיעים אל סוף הענין מיד אבל הדרכה רבה יצטרכו להגיע אל סוף על נכון כל א' לפי מעלתו והכנתו:

הבדל הנביאים: ואמנם גם אחרי השיגם מעלת הנבואה יבחנו הנביאים זה מזה במעלה ומדריגה בין בכמות בין באיכות פי' כי יש שיתנבא פעמים רבות ויש שלא יתנבא אלא מעט וכן באיכות הנבואה עצמה יש שישיג התדבקות גדול בו ית' וישכיל השכלות גדולות מאד ויש שהתדבקותו לא יהיה כ"כ וכן השכלתו. אמנם בזה ישוו כל המתנבאים שיהיה להם דביקות ניכר להם בו ית' וגילוי ממנו ית' אליהם ניכר אליהם בירור שלא יסתפקו בו אלא שבהתדבקות עצמו ובגילוי וההשכלה יבחנו המדריגות הרבות שיבחנו:

שליחות הנביאים: וממה שיגיע לנביאים הוא היותם משתלחים בשליחות ממנו ית' והיינו כי לא זה הוא עצם הנבואה ואינו מוכרח כלל בנביא שישתלח לאחרים אבל עצם הנבואה כבר ביארנוהו שהוא התדבק בו ית' והגלותו ית' אליו ויתלוו לזה הידיעות והשכלות שיתלוו ומן המקרים שקורים פעמים רבות לנביאים הוא השתלחם לאחרים. וכבר אפשר שיגיע זה אל נביא מובהק ובקי מאד בדרכי הנבואה ויודעם על בורים. ואפשר שיגיע אל מי שלא יהיה כ"כ בקי ומלומד בזה ומצד זה אפשר שיקרו טעיות לנביאים לא במה שיתנבאו אלא במה שיעשו הם מדעתם ולא ישלימו מה שראוי בשליחותם ויענשו. וכמעשה הנביא של ירבעם שעבר על דברי עצמו ונמשך לו מהיותו בלתי מדוקדק בדרכי הנבואה וכמ"ש ז"ל על זה בש"ס (סנהדרין פט:):

אפשר שיתעלם מן הנביא ממה שנכלל בנבואתו, אך אי אפשר שידמה מה שאינו: והנה עוד אפשר לנביא מן הנביאים שישיג ענין אמיתי בנבואתו אך לא ישיג כל הענינים

האמיתיים שנכללו בה. ד"מ נבואתו של יונה בן אמיתי שנאמר לו ונינוה נהפכת ונכללו בדיבור זה שתי הבנות אמיתיות א' העונש שהיה מעותד להם כפי חטאם והב' מה שהיה צפוי לפניו ית' שיקרה בהם דהיינו שיהפכו מרעה לטובה. ואולם אלו לא היה נכלל באמת בדיבור אלא ענין העונש לבדו כשהיה הקב"ה שב ונחם על הרעה היה מגלה הדבר לנביאים ובפרט ליונה שהיתה מתחדשת עליהם גזירה זולת הראשונה. אמנם בהיות שכלל הקב"ה בדיבור הא' שתי ההבנות לא הוצרך חידוש גזירה עליהם אלא שנתקיים הדיבור בהבנה הב' ולא בא' אכן יונה לא השיג בתחלה אלא ההבנה הא' ולא הב' והוא משז"ל (סנהדרין פט:) יונה איהו דלא אבחין:

עניני הנבואה ומילותיה ומעשיה: ואמנם צריך שתדע שהנה בנבואת המתנבאים יבחנו ב' הבחנות הא' הענין והב' הדברים והמלות. וזה כי הנה יש שישיג הנביא ענין מהענינים ולא יוגבל לו במלות אלא יגידהו הנביא במלות כרצונו ויש שישיגו ענין מוגבל במלות ג"כ כגון נבואותיהם של ישעיה ירמיה ושאר הנביאים הנכתבים לדורות שהנה נגבלו מלותיהם בנבואה לכלול ענינים רבים כאחד. וגם בזה תשתנה המליצה כפי הבנת הנביא עצמו ודרכיו וגם ישתנה לטבע לשונו ודרך דיבורו ופעמים רבות ניתן לנביאים לעשות מעשים עם נבואתם כגון איזורו של ירמיה (ירמיה יג) ועולו (שם כז), ולבנה של יחזקאל (יחזקאל ד) ורבים כאלה. וענינם היה שע"י המעשים ההם היו מתעוררים כחות מכחות העליונים מה שהיה מצטרך לפי אמתת הענין שעליו היתה הנבואה בכל בחינותיו ומאז היו מזדמנים ונפקדים להוציא הדבר לפועל בזמן הראוי לו:

שיטוף תואר הנביא: עוד צריך שתדע כי הנה תואר נביא באמת ובדקדוק לא יאות אלא למי שכבר השיג הנבואה על בוריה ונתברר לו היותו מתנבא ממנו ית' וכמש"ל ומי שהגיע לזה לא ישאר לו ספק בנבואתו כלל ולא יפול בו טעות בנבואתו. אמנם על דרך הרחבה יתואר בתואר זה גם מי שיתחיל בהשגות הנבואיות והגיע לו גילוי חוץ לגדר האנושי. ואולם מי שלא השיג אלא השגות אלה אינו עדיין בטוח בענינו ואפשר לו שיכשל וכענין נביאי אחאב שנבאר לפנים בס"ד. ואמנם היודעים דרכי הנבואה על בורים יודעים כל זה על נכון יודעים המכשולות האלה שאפשר שימצאו ומכירים סימניהם והדרך לינצל מהם עד הגיע אל אמתת הנבואה. ואלה היו מלמדים את התלמידים כמש"ל וממלטים אותם מן הטעיות ומעמידים אותם על האמת:

ענין נביאי השקר: ואולם עיקר הענין הזה הוא מ"ש בח"א פ"ה מאותם כחות הטומאה שנמצאים בעולם ופועלים כפי מה שהוחק בטבעם ונמסר בידם. והנה יש בכחם שיטעו את האדם במה שיושפעו עליו השפעות בדרכים כעין דרכי הנבואה האמיתית ויגלו

לו ענינים אמיתים וכוזבים ויחדשו לו קצת ענינים נפלאים וכמ"ש הכתוב בפי' בנביא השקר ונתן אליך אות או מופת ובא האות והמופת. והנה דבר זה אפשר שיקרה לאדם שלא ברצונו ואפשר שיקרה לו ברצונו והיינו שאפשר שיקרה לו מקרה זה והוא לא השתדל עליו או השתדל על הפכו והגיע לו זה מפני שלא נשלם במעשיו והשתדלותו. ואפשר שיגיע למי שרצה בו ברשעו והשתדל להשיגו והיינו שילך אחרי הכחות האלה וישתדל להדבק בם ברצונו להשיג מהם מה שיחפוץ להשיג דהיינו שיגלו לו ענינים כמ"ש שבהם יחזיק עצמו לפני בני האדם לנביא ויסיתם כמו שיחפוץ או יתכבד בעיניהם ומן המין הזה היו נביאי הבעל והאשרה שהנה היו משתדלים בזה עד שהיו מתדבקים בכחות האלה ומשיגים ידיעת קצת דברים שעל ידיהם היו מפתים המאמינים בם, וכן מחדשים בכח זה נפלאות לאות על נבואתם וכמ"ש. ואמנם הם בעצמם היו יודעים שאין זה להם אלא מצד הטומאה מה שבחרו להם ולא היו חושבים בעצמם שהם נביאים אלא ברשעת לבבם היו עושים כן. אך גם למי שלא השתדל על זה היה אפשר שיקרה זה כמ"ש וע"כ היו צריכים המשתדלים לנבואה למלמד מובהק שילמדם כמ"ש ועל ידו היו נצולים. וכל זה עד שיגיעו למדריגה הנבואה באמת כי כיון שהגיעו לה כבר ראו ההפרש הגדול והכירוהו וא"א להם עוד שיסתפקו בזה כלל וכמ"ש:

ענין צדקיה בן כנענה וחבריו: והנה מן הדרך הזה היה הענין שקרה לנביאי אחאב ברוח שפיתם. וזה כי הנה מפני מעשיו נגזר עליו שילך ויפול ברמות גלעד והיה ראוי שיהיה לו פיתוי חזק שעל ידו ימשך וילך אל המלחמה ההיא ולא יסוג ממנה אף שיקרה לו מה שהיה ראוי שימנעהו וכמה שאירע באמת שאמר לו יהושפט דרש נא כיום את דבר ה' ולא הספיק לו נבואת הנביאים ההם שכל זה היה צפוי לפניו ית'. והנה בהיות המשפט נערך לפני ב"ד שלמעלה היו מקטרגים ומלמדים זכות ונזמנים ענינים לפתותו ונמצא היותר הגון ענין הרוח והוא כי כל אותם נביאי השקר היו מתנבאים לעיניו ובפניו של אחאב והיינו שהיו עושים אותם המעשים ומשתדלים באותם הענינים שעל ידיהם נמשך גילוי הנבואה והנה הם לא היו משתדלים אלא להמשיך גילוי הטומאה שזכרנו למעלה ולא יותר אלא שהיו מרמים במלך ומראים לו שממשיכים גילוי אורו ית'. אמנם עכ"פ היו משתדלים בהמשכה לפניו והיה נמשך עליהם באמת הגילוי אשר היו מבקשים ודבר זה היה נעשה לעיני המלך ליתחזק יותר באמונה בם. והוא שאמר הכתוב (מלכים א כב י) וכל הנביאים מתנבאים לעיניהם. והנה מה שהיה נמשך להם באותה הנבואה הטמאה היו מלות אלה (מלכים א כב יב) עלה והצלח ונתן ה' ביד המלך אלה היו הדברים שהיה הרוח ההוא מדבר בפיהם ולא היו טועים הם בעצמם כי הם היו יודעים השתדלותם מה

היה אלא אחאב היה טועה בהם ומתפתה עד שלא האמין לדברי מיכיהו מרוב אמונתו במה שהיה רואה בנביאי השקר שלו. ואמנם צדקיה בן כנענה הוסיף על שאר הנביאים ההם כי הם לא אמרו אלא כפי מה שנמשך להם מאותו הרוח אך צדקיה הוסיף לעשות כעין מה שהיו עושים נביאי האמת וזה כי כבר האמין בגילוי ההוא וחשב היותו אמיתי ונמשך מלפניו ית' עד שהזיד לומר (מלכים א כב יא) כה אמר ה' באלה וכו' והנה הוא לא לומד בדרכי הנבואה האמיתית כראוי ולא הבחין בין השקר והאמת וע"כ אז"ל עליו שאמר מה שלא שמע וכן אמרו (סנהדרין פט.) רוח נבות אטעיתיה. ואמרו עוד אבעי ליה למידק כפי מה שהזהירו יהושפט שאין ב' נביאים מתנבאים בסגנון א'. והנה באמת קרה לנביאים ההם באותו הזמן גילוי יותר ממה שהיו רגילים להשיג ובדרך שונה ממה שהיו רגילים עד שטעה צדקיה ונדמה לו שאותה הפעם היתה נבואתו אמיתית אעפ"י שהשתדלותם לא היה אלא לצד הטומאה כמ"ש אבל זאת היתה נסבה מאת ה' וכמ"ש והבן היטב:

בהבדל שבין נבואת כל הנביאים למשה

הפרש בין כל הנביאים למשה רבינו ע"ה: הנה מדריגות הנבואה ע"ד כלל יתחלקו לב'. אחת מדריגת כל הנביאים חוץ ממרע"ה והב' מדריגת מרע"ה. והקב"ה בעצמו חילקם בחילוק זה וביאר הבדלם בכתוב אם יהיה נביאכם ה' במראה אליו אתודע וכו' לא כן עבדי משה וכו':

נבואת הנביאים על ידי מראה או חלום: כלל כל הנביאים חוץ ממשה נבואתם ע"י מראה או חלום וכמ"ש במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו והיינו שהקב"ה משתמש מן החלום החקוק כבר בטבעם של בני האדם להיות לאמצעי להמשיך על ידו הנבואה לנביא ולא שהנבואה והחלום ממין א' אלא שהחלום הוא דבר הגון לפני חכמתו ית' שיהיה אמצעי להמשך הנבואה על ידו ולא אמרו ז"ל (ברכות נז:) חלום א' מס' בנבואה אלא מצד היות בו הגדה והודעה למעלה מגדר ההודעה הרגילה לבני האדם כפי חק השכלתם וכמ"ש למעלה:

והנה בהתגבר שפע הנבואה על הנביא יצא מהרגשותיו וחושיו וישתקע כמו בשינה ותשאר מחשבתו כמחשבת הישן וחולם ואז תמשך לו הנבואה. ואמנם אפשר שיגיע הדבר הזה אל הנביא בעת יקיצתו על הדרך שזכרנו ואפשר שבשכבו על מטתו בחלום הלילה תמשך לו הנבואה. אמנם עכ"פ לא תגיעהו הנבואה אלא אחר היות חוץ מחושיו ומשוקע באותה התרדמה. אמנם אפשר שיקרה הדבר במיעוט זמן וישוב תכף אל

מצבו הראשון אלא שבעת הנבאו יצא מן ההרגש ונשתקע בתרדימה לשעה עד שיקבל הנבואה:

ואמנם ראייתם של הנביאים אינה אלא כמי שרואה באספקלריא שבו רואים את הנושאים המצטיירים אך אינם רואים כמי שרואה את חבירו לפניו ולא כמי שרואה באספקלריא א' אלא כמי שרואה מתוך אספקלריאות רבות שנעתק בהן הציור מזו לזו אך הנראה הוא א' ודאי ותנועותיו נראות מתוך האספקלריאות אעפ"י שאין מביטים אליו באור מישור. ולא עוד אלא שאין ראיתם אלא כמי שרואה מתוך אספקלריא בלתי מצוחצחת שא"א לו לראות הנושא בבירור גמור כך א"א להם לראות הכבוד אפי' אחר כל העתקי הציורים הללו בבירור אעפ"י שמה שרואים באמת הוא כבודו ית' ואין בזה ספק אצלם כלל. וגם בכל זה יש מדריגות רבות והבדל בין נביא לנביא שיש שאספקלריא שלו מצוחצחת משל חבירו ומשיג ביותר בירור ואולם הנביא המשיג כל זה משיג הענין לאמתו דהיינו כי הנה מתברר אצלו שהמתגלה ומתודע אליו הוא הבי"ת ומשיג ענין האספקלריא מציאותו וסודו ומשיג ומשכיל ההשכלות הנשפעות לו באמת ובבירור וכמ"ש למעלה בפ"ג. ואמנם כמו שהתודע הכבוד אליו הוא ע"י כל העתקי הציור האלה כן הידיעות המגיעות לו הם ע"י חידות ומשלים ובדרך החלום שהוא האמצעי שעל ידו הנבואה מגעת וכמש"ל:

נבואת משה: אך נבואתו של משה היא בדרך יותר עליון מכל זה והוא א' שלא היה צריך לצאת מחושיו והרגשותיו ולא לחלום כלל אלא היתה הנבואה מגעת לו עודו במצבו התמידי וזהו שנא' בו פה אל פה אדבר בו והיה מתגלה לו הענין כמי שרואה מתוך אספקלריא א' לבד והיא עצמה מצוחצחת. וכן הידיעות היו מגיעות לו בבירורם ולא ע"י חידות והוא שנאמר ומראה ולא בחידות. ואולם גם לו היה הכבוד מתגלה כפי מה שאפשר לו לקבל וכמי שדיוקנו מצטייר בתוך המראה כי זולת זה א"א לאדם שישיג את בוראו אבל היה בדרך שלפחות הציור ההוא היה משיגו כלו ובבירורו כמי שרואה באספקלריא מצוחצחת ומאירה שאין עיכוב לראותו. ועל זה נאמר ותמונת ה' יביט כי אותו הציור המצטייר שהוא התמונה היה מביט אותו יפה יפה. משא"כ שאר הנביאים שאפי' אותו הציור לא היה אפשר להם שיעמדו עליו היטב והנה מתוך הציור שהיה משיג היה משכיל השכלה גדולה וברורה מאד יותר מכל שאר הנביאים וכמ"ש:

ועוד הבדל היה בין שאר הנביאים למשה ששאר הנביאים לא היה בידם להנבא בכל שעה אלא בשעה שהיה הבי"ת רוצה היה משרה שפעו עליהם ומתנבאים. אך משה הדבר היה תלוי ברצונו והיה מסור בידו להתקשר בו ית' ולהמשיך אליו הגילוי כפי

הצורך. עוד שאר הנביאים לא היו משיגים אלא ענינים פרטים מה שהאדון ב"ה היה רוצה לגלות להם אך משה זכה שיגלו לו כל סדרי הבריאה וניתן לו רשות לחקור את הכל ולחפש הכל ונמסרו בידו כל המתפחות שנמסרו לבן אדם מעולם והוא משה"כ בכל ביתי נאמן הוא וכן נאמר אני אעביר כל טובי על פניך:

נבואת ישראל במתן תורה: והנה הנביאים כלם כמו שהיו משיגים הציור שהיה מצטייר להם מן הכבוד כמו שזכרנו והיו משיגים סוד הציור וענינו פי' סוד המצא זה הענין שיהיה הכבוד מצטייר ואיך נמשך זה ומה הכונה בכל זה וכן היו משיגים השכלה אמיתית בסודות גדולתו יתי ע"י הציור ההוא כן היו משיגים אמתת הדבר שבו יתי באמת אין שום ציור כלל ושאין הציור ההוא אלא דבר נעשה לעיני הנביא ברצונו יתי על הטעם הידוע אצלו ועל דבר זה נאמר לישראל ותמונה אינכם רואים זולתי קול וכן כי לא ראיתם כל תמונה. כי הנה ב' הדברים השיגו באמת השיגו תחלה שאמתת מציאותו יתי אין בו שום ציור כלל ועיקר והוא משולל מכל אלה הדמיונות לגמרי ואחר הידיעה הזאת נתגלית להם ג"כ תמונה מן התמונות הנבואיות שעליה נאמר ויראו את אלקי ישראל וכו' ולזה קראו החז"ל (ספרי במדבר יב ח) מראה דיבור שאינו מראה הכבוד באמת אלא מראה שמצטייר מכח הדיבור שהוא כענין הציור המצטייר באספקלריא וכמש"ל שעל ידו משיגים פרטי ענינים בסודות אלקותו יתי ובריאתו והנהגתו וכמו שביארנו:

חלק רביעי

בחלקי העבודה

חלקי העבודה: כלל העבודה מתחלק לב' חלקים הא' התלמוד והב' המעשה:

חלקי המעשה: המעשה מתחלק לד' הא' תמידי הב' יומיי הג' זמניי הד' מקרייי:

התמידי הוא מה שיחויב בו האדם תמיד כגון אהבה ה' ויראתו. **היומיי** מה שיחויב בו בכל יום דהיינו הקרבנות בזמן הבית ועכשיו התפלות וק"ש. **הזמניי** מה שיחויב בו בזמנים ידועים כגון שבתות וי"ט. **המקרי** מה שיחויב בו לפי מה שיגיעו לו מן המקרים כגון חלה ומעשר פדיון הבן וכיוצא. ובכל א' מאלה ימצאו ציווים ואזהרות דהיינו עשין ולאוין והם הם סור מרע ועשה טוב:

עיקר העבודה בכלל: ואמנם עיקר כל הענינים האלה בדרך כלל נתבאר בח"א פ"ד שהוא הפניה אליו יתי ובקשת קרבתו כפי הדרכים אשר חקק לנו להיות מתקרבים לו ומתדבקים בו. והנה צריך שנשתדל להסיר כל מניעות הרע הדבק בחשך החומריות

והעולם הזה ולהתאמץ בהתקרבות לו עד שנדבק בו ונשתלם בשלימותו שזה כל חפצו יתי וכל תכלית ברואו את הבריאה וכמ"ש:

אך פרטי הענינים הם כפי מה שהוחקו חוקות האנושיות והעולם בכל בחינותיהם והדרכים שניתנו לאדם להשתלם בשלימות ולהשלים עמו את הבריאה כלה כפי סדריה בכל מחלוקותיה בשרשיה ובענפיה. ונבאר עתה קצת מהם היותר שייכים ונוהגים בכל מקום ובכל זמן:

בתלמוד תורה

הנה תלמוד התורה הוא ענין מוכרח לפי שזולתו א"א להגיע אל המעשה כי אם לא ידע מה הוא מצווה שיעשה איך יעשהו. אמנם זולת כל זה יש בתלמוד תכלית גדול לשלימותו של האדם וכבר הזכרנו הענין בקצרה בח"א פ"ד אמנם עתה נאריך בו יותר:

ענין התלמוד תורה כפי ענין ההשפעות: בכלל ההשפעות הנשפעות ממנו יתי לצורך בריותיו יש השפעה אי עליונה מכל ההשפעות שענינה הוא היותר יקר ומעולה שבכל מה שאפשר שימצא בנמצאים והיינו שהוא תכלית מה שאפשר שימצא בנמצאות מעין המציאות האמיתי שלו יתי ויקר ומעלה מעין אמתת מעלתו יתי והוא הוא מה שמחלק האדון יתש מכבודו ויקרו אל ברואיו. ואמנם קשר הבי"ת את השפעתו זאת בענין נברא ממנו יתי לתכלית זה והוא התורה וענין זה משתלם בבי בחינות בהגיון ובהשכלה.

וזה מה שביארנו שם כי הנה חיבר האדון ב"ה כלל מלות ומאמרים שהם כלל הי חומשי תורה ואחריהם במדריגה נביאים וכתובים וקשר בהם ההשפעה הזאת באופן שכשיודברו הדיבורים ההם תמשך ההשפעה הזאת למדבר אותם ובתנאי שיהיה ההגיון הזה בגבולים שהוגבלו לו וכמ"ש לפנים בסי"ד וכן בהשכלת מה שנכלל בדיבורים ההם לפי דרכיהם האמיתים תמשך ההשפעה הזאת למשכיל אותם. ואמנם מדריגות מדריגות יש בהשפעה הזאת ככל שאר ההשפעות והענינים שבמציאות ונתחלקו המדריגות האלה בחלקי ההגיון וההשכלה כפי מה שראתה החכמה העליונה היותו נאות שבחלק אי מההגיון תמשך מדריגה אי מן ההשפעה ובחלק אחר מדריגה אחרת וכן בהשכלה אך אין לך חלק מתלמוד התורה שלא תמשך בו מדריגה אי ממדרגות ההשפעה הרמה הזאת אם ישמרו בו התנאים המצטרכים:

והנה זה פשוט שכל מה שתתעלה ההשכלה תגדל יותר מדריגת השפעה שתמשך על ידה ולא ישוה מי שישכיל לשון המקראות לבד עם מי שישכיל כונתם ולא מי שישכיל הכונה השטחיית שבהם עם מי שיעמיק בה יותר ולא מי שהעמיק בה קצת עם מי שיעמיק בה הרבה. אמנם היה מחסדו יתי שבכל חלק מן ההשכלה תמשך מדריגה

מן ההשפעה עד שכל מי שהשכיל בה ירויח מן ההשפעה הגדולה הזאת מה שנקשר בהשכלה ההיא ומי שלא הגיע לשום השכלה אלא להגיון לבד כבר יהיה אמצעי לו לשיחולק גם לו קצת מן ההשפעה הזאת. ונמצא רובן של ישראל זוכים לה מי מעט ומי יותר:

ענין חלקי התורה: ואמנם זולת זאת ההדרגה הנמצאת לגמול השתדלות בני האדם בה כשיעורו האמיתי עוד נמצא בה הדרגה וחילוק לפי מה שצריך לתקן בה כלל הבריאה עד שאין חלק ממנה שלא יתוקן על ידו ויושלם חלק מחלקי כלל הבריאה. ונמצא שהרוצה לעבוד לפני בוראו עבודה שלימה צריך שיעסוק בכל חלקיה כפי יכלתו כדי שיגיע ממנו התיקון אל חלקי הבריאה כלה. ועל הדרך הזה אז"ל (קדושין ל.) לעולם ישלש אדם ימיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמרא ובכלל זה כל חלקי התורה שיחלק בהם זמנו עד שיאחוז בכלם ולא יניח ידו מא' מהם. אך שיעור העסק שיעסוק בכל א' מהם ראוי שימדד לפי מה שהוא האדם ולפי כל המקרים הקורים אותו וכבר דברנו מזה במאמר בפני עצמו ע"ש:

תנאי התלמוד: אך התנאים הצריכים להתלוות לתלמוד הנה הם: היראה בתלמוד עצמו ותיקון המעשה בכל עת. וזה כי הנה כל כחה של התורה אינו אלא במה שקשר ותלה ית"ש את השפעתו היקרה בה עד שע"י הדיבור בה וההשכלה תמשך ההשפעה הגדולה ההיא. אך זולת זה לא היה הדיבור בה אלא כדיבור בשאר עסקים או ספרי החכמות וההשכלה בכל שאר מושכלות המציאות הטבעי למיניהם שאין בם אלא ידיעת הענין ההוא ואין מגיע ממנו התעצמות יקר ומעלה כלל בנפש הקורא המדבר והמשכיל ולא תיקון לכלל הבריאה. ואמנם ההשפעה הזאת הנה ענינה אלקי כמ"ש ולא עוד אלא שהוא היותר עליון ונשגב שבענינים הנמשכים ומגיעים ממנו ית' אל הברואים. וכיון שכן ודאי שיש לו לאדם לירוא ולרעוד בעסקו בענין כזה שנמצא הוא נגש לפני אלקיו ומתעסק בהמשכת האור הגדול ממנו אליו והנה צריך שיבוש משפלותו האנושי וירעש מרוממותו ית'. והנה יגל מאד מחלקו הטוב שזכה לזה אך ברעדה כמ"ש ונכלל בזה שלא ישב בקלות ראש ולא ינהג שום מנהג ביזיון לא בדבריה ולא בספריה וידע לפני מי עומד ומתעסק ואם הוא עושה כן אז יהיה תלמודו מה שראוי לו להיות באמת ותמשך על ידו ההשפעה שזכרנו ויתעצם בו היקר האלקי וימשך תיקון והארה לכל הבריאה. אבל אם תנאי זה יחסר ממנו לא תמשך ההארה על ידו ולא יהיו דבריו אלא כשאר כל הדבורים האנושיים הגיונו כקורא איגרת ומחשבותיו כחושב בדברי העולם ואדרבא לאשמה תחשב לו שקרב אל הקדש בלי מורא ומקל ראשו לפני בוראו עודו מדבר לפניו

ומתעסק בקדושתו יתּ'. ואולם כפי מדריגת המורא ושיעור הכבוד והזהירות בו כן יהיה שיעור יקר הלימוד ומדריגת ההשפעה הנמשכת על ידו וכמש"ל:

ענין התלמוד תורה כפי ענין ההשפעות: והתנאי הבּ' הוא תיקון המעשה כי הנה מי שירצה להמשיך השפעה ראוי שיהיה הוא הגון ומוכן להמשיכה. אכן אם הוא מטמא את עצמו באשמות ופשעים ומרחיק עצמו מבוראו וזונה מאחריו אחרי כחות הטומאה והרע ודאי שיאמר בו (תהלים נ טז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וכו'. וכן אז"ל (חולין קלג.) כל המלמד לתלמיד שאינו הגון כאלו זורק אבן למרקוליס. והנה איש כזה ודאי שתורתו לא תמשיך מן ההשפעה שזכרנו שום מדריגה כלל. ואעפ"י כן רז גדול גלו לנו החכמים ז"ל שאלו לא היו הרשעים עוזבים את תלמוד התורה סוף שהיו חוזרים למוטב כי אעפ"י שאין בכחם להמשיך שום המשך מלפניו יתּ' כמ"ש כבר דברי התורה בעצמם מקודשים ועומדים מצד עצמם עד שבהתמיד העסק בהם יגיע מהם פעם אחר פעם קצת התעוררות וכמו דמות הארה קטנה שבקטנות אל העוסק בם שסוף סוף תגבר עליו ותחזירהו למוטב. והוא מה שכתבו ז"ל (מדרש איכה רבה פתיחתא ב ב) הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה מחזירן למוטב. ואמנם פשוט הוא שאין הדברים אמורים במי שיתעסק בה דרך שחוק והיתול או לגלות בה פנים שלא כהלכה אלא שיתעסק בה לפחות כמי שמתעסק בשאר החכמות:

הבדל בלומדים כפי הכנתם: ואולם מי שמטהר ומקדש עצמו במעשיו הוא ימשיך בתלמודו השפעה כשיעור ההכנה שהכין את עצמו וכשיעור שירבה בהכנה כן ירבה יקר התלמוד וכחו. והוא מה שמצינו בחכמים הקדמונים שתורתם היתה מעטירתם כח גדול ונותנת להם מעלה ויקר מה שלא נמצא בדורות האחרונים מפני יתרון הכנתם על הכנת האחרונים. וכבר אמרו על יונתן בן עוזיאל שבשעה שהיה עוסק בתורה כל עוף שהיה פורח עליו היה נשרף (סוכה כח.) מפני עוצם השראת השכינה שהיתה שורה עליו ע"י לימודו:

באהבה ויראה

ביראה: הנה כבר ביארנו בחלק א' פ"ד ענין האהבה והיראה שהם המקרבים ומדביקים האדם בבוראו וזה נא' באהבה ויראה האמיתית שהם אהבת שמו יתּ' ולא אהבת השכר ויראת רוממותו לא יראת העונש. והנה היראה הזאת היא מטהרת את האדם מחשך חומריותו וגופניותו ומשרה עליו השראת השכינה. וכפי שיעור היראה כן יהיה שיעור הטהרה וההשראה ומי שמגיע להיות ירא ביראה זאת תמיד תהיה השכינה שורה עליו תמיד. ודבר זה נמצא בשלימות במרע"ה שאמרו עליו יראה לגבי משה מלתא זוטרתי

היא וכן זכה להשראת שכינה תמידית. והנה הדבר קשה לשאר בני האדם שישיגוהו כראוי. אמנם כפי מה שישיג ממנה כן יהיה כח טהרתו וקדושתו כמ"ש ובפרט בעת התעסקו במצות או בתלמוד שהנה היא לו תנאי הכרחי לשלימות התלמוד ההוא או המצוה ההיא וכמ"ש:

באהבה: והאהבה היא המדבקת ומקשרת את האדם בבוראו ומיפה כחו ומעטירתו עטרות גדולות והעיקר בשמחת הלב והתלהטות הנשמה לפני בוראה והמסר האדם עם כל מאודו לקידוש שמו יתי ולעשות נחת רוח לפניו. וכבר נתבארו ענינים אלה במקומם ואין צורך להאריך בם. והנה לחלק הזה מתחבר האמונה בו וביחודו הבטחון וכיוצא כלם ענינים מדביקים האדם בבי"ת ומחזיקים בו הקדושה וההארה:

בק"ש וברכותיה

ב' עבודות הוטלו עלינו לעבוד לפניו יתי יום ביומו והם הק"ש והתפלה ובזמן בהמ"ק התמידין והמוספין. ועתה נבאר ענינם: **ענין מציאותו יתי ויחוד שליטתו**: הא' הנה הוא קריאת השמע וענינו יחודו יתי וקבלת עול מלכותו. והענין כי הבורא יתי"ש המציא ברצונו נמצאים שונים עליונים ותחתונים רוחנים וגשמיים וסדרם בסדרים שונים ונתן בחק כל א' מהם לפעול פעולות ולעשות מעשים להתגלגל בגלגולים ובסיבובים רבים ובדרכים שונים כפי מה שפילגה חכמתו יתי לכל א' וא'. ואמנם הנה הוא יתי"ש השרש והסבה היחידית לכלם. וענין זה מובן בב' בחינות בבחי' המציאות ובחי' הפעולה. בבחי' המציאות מה שכבר ביארנו בח"א איך כל המציאיות כלם תלוים בו יתי ונמשכים ברצונו משא"כ מציאותו שהוא מציאות מוכרח מצד עצמו ובלתי נתלה בזולתו. אך כל שאר המציאיות אין להם מציאות אלא מצד מה שהוא יתי"ש רצה בהם ומקיימם ברצונו. בבחי' הפעולה הוא שאעפ"י שניתן בחוקם של הנבראים לשלוט בענינים מה שיכלתם מקפת ופועלים פעולות גדולות כל א' כפי מה שבחק פעולתו. הנה באמת אין בהם כח ולא שליטה אלא מה שמסר להם הבי"ת שהוא האדון האמיתי השליט וכל יכול וכל מה שהם פועלים אינו אלא מה שהוא יתי"ש נתן ונותן להם כח שיפעלו והוא אדון עליהם להוסיף ולגרוע כרצונו בכל עת ובכל שעה. ומעומק הענין הוא כי הרי כפי הסדרים שסידרה חכמתו יתי לתיקונן של הנבראים כמ"ש בח"א הנה יש ענינים רבים של רע שמתגלגלים וסובבים בעולם אם מצד בחירתן של בני האדם החוטאים ואם מצד מה שנגזר עליהם לענשן. ונראה הדבר לכאורה שזה הפך רצונו יתי כי הנה הוא יתי"ש אינו רוצה אלא בטוב וכל חפצו להיטיב והנה שמו יתי מתחלל בשליטת הרשעים ובתגבורת הרעות והקלקולים. אמנם היודע בדרכיו יתי ומעמיק בענינים ידע

כי עכ"פ אין כל זה אלא סיבוב מסיבות שדרך עמוק כלם מתכונים לנקודת השלמת הבריאה ובה מסתיימים וכמ"ש בח"א ונמצא שהקב"ה הוא המנהג את הכל באמת ועצתו לבדה היא תקום שהיא הגיע טובו ושלימותו אל ברואיו וכמש"כ שם אלא שלפי אמתת הענין צריכים הדברים להתגלגל בגלגולים אלה על פי יסודות החכמה הנפלאה והטוב האמיתי ויודע בסוף כל הגלגולים כי הוא ית"ש אחד יחיד ומיוחד והוא סיבב כל המסיבות האלה בדרכיהם לבא אל התכלית האמיתי שהוא הטוב האמיתי שזכרנו. וממה שנכלל עוד בעומק זה הענין הוא בגילוי אמתת יחודו ית' וזה כי הנה כבר ביארנו שכלל כל המסיבות הסובבות בעולם הוא שהנה ברא הבי"ת את הרע לשיעבירוהו בני האדם ויקבעו בעצמם ובבריאה את הטוב והנה חוקים רבים ושרשים גדולים הושרשו בענין הזה לשישתלם בכל חלקיו ובחינותיו כי אולם פרטים רבים ימצאו בענין מציאותו של הרע בבריאה פעולותיו ושליטתו ופרטים רבים כמו כן בענין יחסו של האדם עמו במה שהוא נתון תחתיו ומושם בתוכו ובענין התגברו עליו והתפתחו ממאסריו וכבוש אותו. וענין מציאות הטוב התפשטו והתחזקו כפי הכנע הרע והכבשו. ואמנם שרש כל מציאות הרע פעולותיו ושליטתו הוא העלים הבי"ת את יחודו שאינו מתגלה בעולם אמתתו לכל וכפי שיעור ההעלם כך הוא שיעור כח מציאותו של הרע וכמ"ש בח"א. ושרש כל ביטול הרע והעברתו והקבע כל הבריאה בטוב הוא גילוי אמתת יחודו ית' והוא מש"ה (דברים לב לט) ראו עתה כי אני אני הוא וכו' וכתוב (ישעיה מג י) למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה וכו' ונמצא שסוף תיקון כל הבריאה תלוי בגילוי יחודו ית'. והנה הוא היה הוה ויהיה תמיד אחד יחיד ומיוחד אלא שעכשיו אינו מגולה לכל כראוי ולע"ל יתגלה לגמרי לכל הברואים כמ"ש (זכריה יד ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. אמנם ישראל שזכו לתורתו האמיתית יודעים האמת הזה ומעידים עליו גם עתה והוא מ"ש (ישעיה מג יב) ואתם עדי נאם ה' וזה זכות גדול לנו. והנה כלל ההנהגה של העה"ז מתחלקת להנהגת היום והנהגת הלילה וכמ"ש בח"ג פ"א ובכל בקר ובכל ערב מתחדשים הסדרים ומשמרות המלאכים לתפקידם כפי סדר ההנהגה ואולם נתחייבנו אנחנו בני ישראל להעיד על אמתת יחודו ית' בכל הבחי' פי' בין בבחי' המציאות שהוא לבדו המצוי המוכרח וכל הנמצאים ממנו הם נמצאים ובו תלוים בין בבחי' השליטה שהוא לבדו ית"ש השליט המיוחד ואין פועל שיפעל אלא מכח ורשות שניתן לו ממנו בין בבחינת ההנהגה דהיינו שאעפ"י שהמסבות רבות גדולות ועמוקות אין המסבב אלא א' ואין התכלית אלא א' דהיינו הוא ית"ש המסבב את

הכל אל תכלית השלימות האמיתי ואעפ"י שאין דבר זה גלוי עתה באמת הנה אמתת הדבר כך היא וכן יגלה ויודע בסוף הכל:

ענין מלכותו: והנה ממה שיש עוד להבחין הוא כי הבורא יתי"ש הנה הוא מלך על כל בריותיו ופי' ענין זה הוא כי אמנם אמתת מציאותו יתי' הוא דבר בלתי נתלה בזולתו כלל ובלתי מתיחס לזולתו. כי הנה הוא מצוי מוכרח ושלם מצד עצמו ואין לו שום יחס עם אחר כלל לא למעלה ממנו ולא למטה ממנו. פי' שאין לו סבה שיתלה בה כלל לא כמסובב עם סבתו ולא כמצטרף עם מצטרפו. והנה בבחי' זאת נקראהו בשם אלוק ב"ה דהיינו המצוי המוכרח מצד עצמו וכמ"ש ואמנם בהיות שרצה וברא נבראים וכלם תלוים בו במציאותם ובכל בחינותם וכמ"ש נקראהו בבחי' זו אדון כל כי הכל ממנו והכל שלו והוא שליט בכל כרצונו. ואולם עוד רצה בטובו וחסדו להשפיל כביכול בענותו את רום כבודו ולהיות מתיחס אל נבראיו אעפ"י שבאמת אין להם יחס עמו כלל ורצה להיות להם במדריגת מלך אל עם שיחשב להם לראש ולמנהיג ולהתכבד כביכול בם כמלך שמתכבד בעמו כענין שנאמר (משלי יד כח) ברוב עם הדרת מלך ובבחי' זו נקראהו מלכו של עולם. והנה בבחי' זו הוא נחשב לנו לראש ומתכבד בנו וגם אנחנו חייבים לעבוד עבודתו ולישמע אליו לכל אשר יצוה כמלך בעמו. ואולם בבחי' זו ג"כ חייבים אנו להכירו בכל יום ולקיים מלכותו עלינו ולהשתעבד אליו ולגזירותיו כעבדים אל מלכם וזה נקרא קבלת עול מלכות שמים ונכלל ענינה בפ' זה של שמע ישראל דהיינו ההודאה בדבר זה שהוא מלך מלכי המלכים מולך בכל בריותיו העליונים והתחתונים ולקבל עול מלכותו והשתעבד אליו וכמ"ש:

תולדת העדות על יחודו וקבלת עול מלכותו: ואמנם מכל הענינים האלו יוצאות תולדות גדולות לתיקון כלל כל הבריאה וזה כי אולם סדרי הבריאה וכווניותיה מסודרים בדרך שכאשר מלכותו יתי"ש נודע ומודים בו כל ברואיו נמצא בברואים כל טוב וכל שלוה והברכה מתרבית בהם ושלומם מתגדל. ובהתפרץ העבדים ואינם משתעבדים ומודים במלכותו יתי כל טוב חסר והחשך מתגבר והרעה שולטת. והנה נמשכים ענינים אלה בדרכי ה' בכל חלקי הבריאה העליונים והתחתונים הפועלים והנפעלים וכמ"ש בחי"א. ואולם היות מלכותו יתי נודע או לא נודע נמשך ודאי ממעשי התחתונים וכבר נתבארו אלה היסודות במקומם. אך מה שצריך עתה לענינינו שאם יהיה טעם לשיופיע הבי"ת במלכותו וימלוך על עולמו ימשך מזה הטוב הרב והשלוה הגדולה לנבראים ותרבה ההארה הקדושה והטהרה וכל דבר טוב וכחות הרע יהיו נכפים ומשועבדים ולא יקלקלו טובת העולם. ואם לא הנה הב"ה מסתיר פניו ואינו מגלה כח ממשלתו וכחות הרע

מתפרצים ושולטים וכל תולדות הענין הזה הוות בכל מקום שהן שייכות שם והוא כלל כל הרעות הנמצאות בעולם. והנה בהיות ישראל מתחזקים בכל יום על דבר זה ומקבלים מלכותו יתי ומודים בו בלבם ובפיהם מופיע הקב"ה בעולמו וכחות הרע נכפים תחת הטוב ונמשכת הברכה לעולם. ובהעיד על יחודו יתי כמש"ל הנה כנגד זה נענה לנו ומתנשא ביחודו ומחזיק ומוסיף לעולם תיקון על תיקון בבחי' התיקון האמיתי שזכרנו שאליו מתגלגלים כל מסיבות ההנהגה ומקיים עצתו שהיא העמיד הבריאה על הטוב השלם וכמ"ש. וממה שצריך שתבין בזה הוא שאין כל הדברים האלה אמורים אלא לשיהיה תיקון הבריאה מצד בני האדם ולא מאליו כי אולם ההנהגה כבר מסודרת היא ועומדת על הדרך הזה שכל גלגוליה הולכים אל ההשלמה וזה מה שהאדון ב"ה מסבב בטובו וכחו אלא שהיתה גזירת חכמתו שיהיה זה נעשה ע"י בני האדם שאז ישתלמו בני האדם שעשו הדבר הזה ותהיה ההשלמה עצמה בתכלית בהיות הברואים עצמם בעלי שלימותם כמ"ש. ונמצא שזה כל עיקרם של דברים אלה שמה שסידר האדון ב"ה והכין להיות משלים את בריאתו יושלם ויצא לפועל ע"י בני האדם לשישתלמו הם בשלימות הראוי להם:

והנה כבר ביארנו בח"א שהשלימות האמיתי של הבריאה הוא המשך לה משלימותו יתי כי הוא לבדו השלימות. ואולם גם זה מתולדות המצוה הזאת שבהעידנו על יחודו ובהיותנו תולים את הכל בו גם הוא יתי"ש נדרש לנו ונמצא לכל הבריאה שתשתלם בשלימותו ונתקנים כל המציאיות במציאות האמיתי השרשי שהוא מציאותו יתי וכמ"ש שם:

ענין המסר על קידוש השם: והנה מתנאי המצוה הזאת להיות האדם גומר בדעתו למסור נפשו על יחודו יתי ולקבל עליו כל יסורין ומיני מיתה על קידוש שמו יתי ונחשב לו כאלו עשה הדבר בפועל ונהרג על קדה"ש. וגם מענין זה יוצאות תולדות גדולות לתועלת הבריאה ולתיקון הכללי. וזה שמסדרי החכמה העליונה בנבראים ומציאיותיהם הוא שימצאו הנמצאים כלם במדריגה ידועה מה ששיערה החכמה העליונה היות נאות לפי הנרצה בעולם ומצבו וכלל המדריגה הזאת היא מדריגה נותנת מקום לחשך לימצא ולטומאה להתפשט ולפעול. אמנם כל זה בשיעור נודע דהיינו שלא ימצא החשך ולא תשלוט הטומאה כ"כ שיטמא לעולם לגמרי ויתקלקלו הבריות שאם היה הדבר מגיע לזה היו צריכים כלם ליפסד ולימחות כמו שקרה בזמן המבול אך בשיעור מה שלא יקלקל העולם אבל ישארו בו הענינים חול ולא קדש חשוכים ולא בהירים. והנה סדרה שזאת תהיה מדריגתם הראשונית ועיקרית אמנם שבדרך תוספת תמצא בם הארה

מעולה והשפעת יקר יתעלו בה מן המדריגה השפלה הזאת ויגיע לברואים ענין קדש ובהירות מה שראוי שיגיע להם לפי העה"ז. והנה הדברים משוערים בחכמה נפלאה כל דבר בגבולו כראוי לא פחות ולא יותר והיינו כי שוער מה ראוי שיהיה להם בדרך עיקר וגם זה נתחלק לחלקים ומדריגות פרטיות שונות ומה ראוי שיהיה להם בדרך תוספת וגם הוא נתחלק לחלקים ומדריגות פרטיות שונות וכן שיערו הזמנים שראוי שיהיה להם התוספת הזה במדריגותיו וכמ"ש עוד לפנים בעז"ה. והנה בכל יום ויום צריך שיתחדש השפעה והארה בנבראים שיעלה אותם מן המדריגה השפלה השרשית בהם ויתן בהם קידוש ובהירות כמ"ש ואולם סידר החכמה העליונה מציאות ההארה הזאת המתחזקת ומעברת החשך של העולם ומגברת בו ובברואיו היקר והמעלה והקדושה שזכרנו ותלה המשכה במעשה התחתונים כשאר כל ההשפעות והתיקונים ואמנם המעשה אשר תלאה בו הוא מסור אדם את נפשו על קידוש שמו ית' וגם בזה יש מדריגות כי המסירה שימסור אדם עצמו על קד"ה בפועל ימשיך הארה גדולה וחזקה מאד ויתקן בבריאה תיקון עצום וירבה בה הקידוש והבהירות ריבוי גדול והמסירה במחשבה דהיינו בגמור בלבו להמסר וכמ"ש ימשיך ג"כ השפעה ממין השפעה זאת אלא שלא היה כ"כ עצומה. ואמנם למה שצריך להתחדש ולהמשך בכל יום לפי סדרי ההנהגה די המסירה במחשבה והוא הנעשה בפ' זה [שמע], והתולדה היוצאת היא המשכת השפעת הקידוש והבהירות בבריאה כלה לתת לה קצת עילוי מן החול והחשך שהיא בם כפי מדריגתה השרשית: נמצא כלל ענין פ' ראשון של שמע הוא העדות וההודאה ביחודו ית' בכל הבחנותיו קבלת עול מלכותו והמליכו על כל הברואים כלם וגמור בדעתנו להמסר על קידוש שמו. ותולדת כל זה היות האדון ב"ה מחזיק ממשלת יחודו על כל הבריאה והכנע והשתעבד כחות הרע, והתחזק הטוב והתגבר והמצאו ית' לבריאה שתתלה בו ותשתלם בשלימותו ותמשך ההשפעה הנותנת עילוי לברואים בשיעור המצטרך וינתן בם בהירות וקידוש כפי הנאות:

ענין ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד: ואמנם לתיקון הגדול הזה יתחבר תיקון אחר והוא הנכלל בשבח שאומרים אח"ז דהיינו בשכמל"ו. וזה כי הנה כבר ביארנו שכלל כל השפעותיו ית' והארותיו הם ענינים נמשכים במסיבות שונות וכלם נשרשים ונתלים ביחודו ית' ושלימותו האמיתי. והנה הנבראים מתנהגים בגלגולים שונים לפי כלל ההשפעות האלה ומסיבותיהם וסוף הכל הוא שיגיעו להשתלם בשלימות האמיתי כי אולם גזרה החכמה העליונה שלא ימשך ולא יגיע ההשתלם לברואים אלא ע"י כל המסיבות האלה ואחר כל גלגוליהם. והנה בהיות הפעולה והשליטה ליחוד נתלה הכל

בו ונודעות כל ההשפעות שאינן אלא ענפי היחוד והדרך להגיע הברואים אליו. והנה בהיות הכונה בפ' ראשון לתלות הכל ביחוד כמ"ש נמצאו כל ההשפעות נתלות בזה והכל שב אל ענין השלימות האמיתי שזכרנו. והנה הנולד מזה בברואים הוא שישרה שמו עליהם ותתדבק בם קדושתו התדבקות גדול וישלוט בם וימשיכם אחריו תמיד וימצאו כלם נתלים בו ומשתלמים בשלימותו וזהו המצב שיגיעו לו באמת בסוף כל הגלגולים. והנה בהיותם כך נמצא חפצו ית' נעשה וכבודו מתגדל וזה עיקר העטרה שהוא מתעטר בברואיו וכביכול מתגדל בם. ואמנם עתה אין הדבר הזה משתלם אלא ברוחנים כי הנה הם טהורים וקדושים ושמו ית' שורה עליהם ומתקשר בם התקשרות גדול והם נמשכים ממש אחריו בכל עת ובכל שעה וכבודו מתגדל בהם. אך בתחתונים אין הדבר נשלם מפני שאינם עדיין שלמים והרע מתערב בהם ולא הטהרו ממנו וכביכול אין כבודו ית' מתגדל בהם כראוי. והנה המלאכים מצד התיקון שהם בו משבחים שבח זה בשכמל"ו אך התחתונים א"א להם לשבח אותו כי אינם ראוים לזה ולא השם שורה עליהם כראוי ולא הכבוד מתגדל בם. אלא יעקב אבינו ע"ה זכה כבר לזה בעת פטירתו מן העולם בהיותו עם כל בניו הקדושים סביביו שלא היה בהם פיסול ונתעטרו ביחודו ית' שאמרו שמע ישראל וכו' ואז ענה הזקן בשכמל"ו. ונמצא שמצדנו אין אנו ראוים לענין הזה אלא קצת ממנו ניתן לנו מצדו של יעקב אבינו וע"כ אנו אומרם אותו אך בחשאי זולתי ביום הכפורים שמתעלים בו ישראל למדריגת המלאכים וכמ"ש במקומו בס"ד:

פרשה ראשונה דקריאת שמע: ואמנם שאר הפרשיות הנה הם השלמת זה הענין ונכלל הענין בג' עיקרים והם קבלת עול מלכותו ואהבתו קבלת עול מצות וזכירת יציאת מצרים. הפרשה ראשונה בה יתכוין האדם להתחזק באהבתו ית' בכל תנאיה דהיינו בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך ולהמשיך הארת קדושתו ית' ועול מלכותו ית' לבניו ולכל צאצאיו והיינו ושננתם לבניך. וליתקן בכל בחינות מצבו של האדם דהיינו בשבתך בביתך ובלכתך וכו' ולתקן בזה בחי' הבית שלו והיינו וכתבתם וכו':

ענין זכירת יציאת מצרים: אח"כ מקבל עליו עול מצות ב"והיה אם שמוע ואח"כ מזכיר יציאת מצרים בפ' ציצית והיינו כי הנה יציאת מצרים היה תיקון גדול שנתקנו בו ישראל ונשאר הדבר לנצח והיינו כי מאחר חטאו של אדה"ר נשאר האנושיות כלו מקולקל כמ"ש בח"א והיה הרע מתגבר בכלו עד שלא היה נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל ואעפ"י שנברר אברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחי' אומה שלימה ולזכות לעטרות הראויות להם מפני הרע שהיה מחשיך עליהם והזוהמא הראשונה שלא יצאה מהם

עדיין וע"כ הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב בתוך הכור ויטהרו. והנה כשהגיע הזמן הראוי חיזק האדון ב"ה את השפעתו והארתו על ישראל וכפה את הרע לפניהם והבדיל אותם ממנו ורומם אותם מן השפלות שהיו בו והעלם אליו. ונמצאו גאולים מן הרע גאולת עולם ומשם והלאה הוקמו לאומה שלמה דבוקה בו ית' ומתעטרת בו. והנה זה תיקון שנתקן לעולמים כמ"ש וכל הטובות שהגיעו ושמגיעים לנו כלם תלוים בו וע"כ נצטוינו לזכור אותו תמיד ולהזכירו בפינו שעי"ז מתחזק התיקון ההוא עלינו ומתאמץ האור בנו ומתמיד בנו התועלת הנמשך מן התיקון ההוא:

רמ"ח תבות: ואולם עוד תיקון א' נכלל בכלל קריאת הפרשיות האלה והוא לתקן האדם כל פרטי בחינותיו באור יחודו ית' וכן לתקן בו כל פרטי הבריאה וזה כי הנה כלל בחינותיו של האדם הם רמ"ח והם רמ"ח אברים שלו ואולם חלקי הבריאה ג"כ לפי כונניותיהם הם רמ"ח בהקבלה לרמ"ח איברי האדם ואלו ואלו צריך שיתקנו באור יחודו ית' וזה נתקן ע"י רמ"ח תיבות שבק"ש:

ברכות קריאת שמע דשחרית: והנה חז"ל חיברו לענין הזה הברכות של הק"ש וזה כי הנה בכל יום מתחדש כל המציאות כלו מלפניו ית' וזה בב' בחינות. א' בבחי' הקיום וההתמדה שהנה מתחדש השפע בכל להתקיים ולהתמיד על מציאותו והב' כי הנה כל הימים מימי הששת אלפי שנה הנה כלם גזורים ועומדים מלפניו ית' בבחי' הארות והשפעות מציאיות ומצבים המצטרכים לעולם לשישלים הסיבוב הנרצה ויגיע אל השלימות. ונמצא כל יום בחי' חדשה ממש ובבחי' ההיא מתחדש כל המציאות כלו ועל זה נאמר מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית". והנה על השרש הזה תיקנו הברכות האלה והשבחים על כלל הבריות כלם שהם המתחדשים יום ביומו. והנה כלל הבריות האלה מתחלק לב'. הא' כל בריות העולם התחתונים והעליונים והב' כלל מין האנושי והיינו ישראל שהם מין האדם באמת. והנה על סדר זה סידרו ברכה ראשונה בשבח כלל הבריות ופקידיהם והם הבריות למטה והמלאכים למעלה כל א' בסדריו וכללו בזה ענין היום והלילה והמאורות המושלים בהם והב' בשבח על ענינם של ישראל והאהבה שאהבם והקירוב שקירבם לעבודתו. ונכללו בברכות האלה כל אלה הענינים בדרכיהם האמיתים אח"כ ק"ש ואח"כ סידרו ברכה אחרת על כלל הנסים הגדולים שעשה לנו האדון ב"ה. והעיקר הוא יציאת מצרים בפרטיו מסודר על פי סודותיו האמיתים וכל הבחנותיו:

ברכות קריאת שמע דערבית: והנה עיקר ענין זה בבקר שאז הוא התחדשות המציאות כמ"ש ואולם בלילה הנה נוסף ענין בבריות כלם לפי ענין הלילה ואין זה אלא כמו גמר ענינו של היום והשלמתו. ובבחי' זו ג"כ סידרו ברכות ק"ש של הערב כפי ברכות ק"ש של שחרית אך יותר בקצרה כי אינו אלא חזרת הדברים בקיצור כפי מה שמתחדש בסדרי ההנהגה נמשך אחר מה שנתחדש ביום. ועוד הוסיפו ברכה על ענין מנוחת הלילה והשינה בכל בחינותיה והיינו ברכת השכיבנו:

בתפלה

ענין התפלה: ענין התפלה הוא כי הנה מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה הוא שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו יתי צריך שיתעוררו הם אליו ויתקרבו לו ויבקשו פניו וכפי התעוררותם לו כן ימשך אליהם שפע. ואם לא יתעוררו לא ימשך להם. והנה האדון ב"ה חפץ ורוצה שתרבה טובת ברואיו בכל זמניהם והכין להם עבודה זו דבר יום ביומו שעל ידה ימשך להם שפע ההצלחה והברכה כפי מה שהם צריכים לפי מצבם זה בזה העולם:

ואמנם עומק יותר יש בענין והוא כי הנה האדון ב"ה נתן לאדם דעה להיות מנהג עצמו בעולמו בשכל ובתבונה והעמיס המשא עליו להיות מפקח על צרכיו כלם. והענין הזה מיוסד על ב' שרשים הא' ליקרו של האדם וחשיבותו שניתן לו השכל והדעת הזאת להיות מנהל את עצמו כראוי והבי להיות לו עסק בעולם וליקשר בעניניו וזה ממה שמקיימו במצבו האנושי שזכרנו למעלה שהוא דרך חול ולא קדש והוא מה שמצטרך לו בזמנו זה כפי סדרי ההנהגה. והנה זה באמת מצד א' ירידה לו ולענינו. אבל היא ירידה מצטרכת לו וגורמת לו עילוי אחרי כן כמבואר בח"א. ואולם כמו שירידה זו מצטרכת לו לפי ענינו בעולם הזה הנה מצד אחר צריך שלא תרבה יותר ממה שראוי כי הנה כפי מה שירבה להסתבך בעניני העולם כך מתרחק מן האור העליון ומתחשך יותר. והנה הכין הבי"ת תיקון לזה והוא מה שיקדים האדם ויתקרב ויעמוד לפניו יתי וממנו ישאל כל צרכיו ועליו ישליך יהבו ויהיה זה ראשית כללי ועיקרי לכל השתדלותו עד שכאשר ימשך אח"כ בשאר דרכי ההשתדלות שהם דרכי ההשתדלות האנושי לא יקרא שיסתבך וישתקע בגופניות וחומריות כיון שכבר הקדים ותלה הכל בו יתי ולא תהיה ירידתו ירידה רבה אלא תסמך ע"י התיקון הזה שקדם לה:

ענין הקריבה בתפלה וג' פסיעות בסוף: והנה היה מחסדו יתי לתת לאדם מקום שיתקרב לו יתי אעפ"י שכפי מצבו הטבעי נמצא רחוק מן האור ומשוקע בחשך והיינו שנתן לו רשות שיעמוד לפניו ויקרא בשמו ואז יתעלה מן השפלות אשר לו בחוקו לפי שעה

וימצא מקורב לפניו ומשליך עליו יהבו כמ"ש. והנה זה חומר התפלה שאסור להפסיק בה כלל מפני היות בה האדם בקורבה גדולה אליו ית'. וכן סודר בה ההפטר בסופה והלך לאחוריו ג' פסיעות והוא שוב האדם אל מצבו התמידי כמו שמצטרך לו בשאר כל זמנו:

ואמנם הודיעונו ז"ל התנאים הפרטים הצריכים להתלוות אל התפלה להשלים ענינה בין במה שנוגע אל הקריבה הזאת שזכרנו בין במה שנוגע אל המשכת ההשפעות וכפי כל זה סידרו לנו התפלה בברכותיה וחקקו לנו כל דיניה והלכותיה.

והנה כל זה שביארנו עד הנה בק"ש ובתפלה הוא לפי ענין המצות האלה כפי מה שהם אמנם עוד סידרו לנו מסדרי התפלה הסדר הראוי להשלים גם בעד עבודת הקרבנות החסרה ממנו עתה. והוא מה שמצטרך לפי חידוש כל יום מהימים כפי חוקות הזמן בכל חלקיו ויבואר בפ' הבא לפנינו בס"ד:

בסדרי התפלות

ענין שליטת כחות הטומאה בלילה: סידרה החכמה העליונה שתהיה בלילה שליטה לכחות הטומאה להתפשט בכל מרכבותיהם וישוטטו ענפיהם בעולם. וכיונה שבאותו הזמן יאספו בני האדם אל בתיהם וישכבו במטותיהם ישנים ונחים עד הבקר שאז ניטל ההתפשטות והשליטה מן הכחות ההם ומכל ענפיהם ויחזרו בני האדם ויצאו לעבודתם עדי ערב. והוא מה שביאר דהמע"ה תשת חשך ויהי לילה וכו' תזרח השמש וכו' יצא אדם לפעלו וכו'. ואולם כל הענינים האלה בכל גבוליהם ושיעוריהם משתרשים בשרשי יסודות ההנהגה כפי הבחנות ההשפעות הנשפעות לברואים בכל מדריגותיהם וכמ"ש בח"א ע"ש. וצריך שתדע שאעפ"י שע"ד כלל נאמר שהלילה היא זמן שליטת הכחות האלה הנה באמת אין זה אלא בחצי הלילה הראשונה אך בחצות הילה נשפעת השפעת הארה ורצון מלפניו ית' בכל העולמות וניטלת השליטה מכחות הרע וענפיהם נגרשים ממקום הישוב ומתחלת ההארה של היום להתעורר עד שמאיר היום ונמשכת ההשפעה הראויה ומתחדש בה כל המציאות: ואמנם ענין השליטה הזאת ששולטות כחות אלה בלילה וגירושם שנגרשים ביום הנה הוא דבר מחוקק בטבע העולם וסדריו זולת השליטה וההכנעה שמגעת להם במעשה האדם. וזה ששיערה החכמה העליונה שלהיות מציאות הטוב והרע האמיתי שהוא הנמשך ממעשי בני הבחירה צריך שיהיה העולם בחקו הטבעי עלול לשליטת הרע בו באופן שכך יהיה אפשרות להתפשטות הרע הזה בחלקים ממנו כמו להעדר התפשטותו בהם. ואולם לשיהיה זה גזרה החכמה העליונה היותו ראוי שבזמן עצמו יהיה חלק א' שיתן לו שליטה והתפשטות מצד עצמו.

והנה הוא הכנה למה שאפשר שינתן לו מצד מעשי האדם ויהיה חלק אחר שיטול ממנו השליטה ויהיה הזמנה למה שאפשר שיגרמו לו מעשיו. והנה שם שתי מציאיות חזקים שהם האור והחשך נמשכים מבחינת ההארה וההעלם שביארנו בח"א ונתן להם חלק בזמן והיינו היום והלילה ואחריהם נמשכים שליטת כחות הטומאה שזכרנו וגירושם והכל הזמנה לתולדות המעשים וכמ"ש:

ענין טומאת הידים בלילה: ואמנם בהנתן שליטה זאת אל כחות הרע האלה ובהפשטם בעולם נמצא חשכו של העולם מתרבה ומתחזק והאדם גם הוא בהיותו שוכב על מטתו גם עליו מתפשט התפשטות מן הטומאה המשוטטת בשיעור שניתן לה כפי השייכות אשר לה בגופו של האדם מצד חומריותו ויצה"ר שבו ונוסף על זה שכבר הוכן בסדרי ההנהגה שבהיות האדם ישן חלקי נשמתו העליונים מסתלקים ממנו וכמ"ש בח"ב וטועם טעם מיתה במקצת. והוא מה שכתבו ז"ל (ברכות נז:) שינה א' מס' במיתה ונמצא שאז מתגבר יותר בגופו החשך בהעדר אור הנשמה המזכך אותו ע"כ נמצא שם בית כניסה יותר אל הטומאה לשרות עליו והוא ענין רוח הרעה שפי' ז"ל ששורה על הידים (שבת קט:). אך שרותה על הידים ולא על מקום אחר הוא כי זה השיעור וזה הגבול שהגבילה לה החכמה העליונה מה שתשרה על האדם שהוא הנאות לפי מצבו בעולם לא פחות ולא יותר:

והנה הכינה החכמה העליונה לאדם מה שישתדל בו בבוקר ויתרומם ממה שנשפל במצב הלילה ליטהר ממה שנטמא וכן ישוב וירומם העולם כלו ממה שנשפל ויאיר אותו מן החשך שהוחשך. וענין זה כלו נכלל בתקנות הנתקנות לזמן הקימה מן הפעולות ומן הדיבורים וכמ"ש בס"ד:

נטילת ידים: הנה הפועל הא' הוא טהרת הידים כי הנה הם הם שנטמאו ושרה עליהם רוח הרעה וזה צריך לגרשו מהם ולטהרם. והנה חקק הבי"ת שיגורש מהם ע"י הנטילה הראויה כמו שלימדונו ז"ל ונמצא כל גופו של האדם נטהר בזה כמו שכלו היה נטמא מהשראתו של הרוח רעה עליהם. ויש בענין הזה ג"כ תיקון לכל הבריאה כלה ליטהר מטומאת הלילה ולצאת מחשכתה. והנה חיברו לזה ג"כ נקות האדם את גופו בהפנותו ונמצא כלו מיטהר ומזדמן להתקרב לפני בוראו:

ואולם אחר זה יבואו שני מעשים אשר כבר הם בעצמם מכלל התרי"ג מצות ומתחברים עם תיקוני התפילה להשלמת העבודה היומיית והם הציצית והתפילין. ונבאר בתחלה ענינים הפרטי ואח"כ נבאר מדריגתם בתיקוני העבודה היומיית שזכרנו:

הציצית: ענין הציצית הוא כי הנה רצה האדון ב"ה שיהיו ישראל מתקנים בכל בחינותיהם בעניני קדושה וע"כ נתן להם מצות לכל זמניהם וכפי כל מקריהם כדי שיתקנו בכלם. והנה מכלל מה שלאדם הוא המלבושים שהוא לובש ולמען גם הם יתקנו בקדושה צוה שיושם בהם הציצית ואז נמצאים נתקנים בקדש. וענין עמוק מזה נכלל עוד במצוה זו והוא היות האדם נסמן לאלקיו כעבד לאדונו והרי זה מכלל קבלת עולו יתי והשתעבד עולו יתי והנה ניתן לאדם להיות מתקן את כל הבריאה כמבואר בח"א ונמצא שהוא עובד עבודתו של הבי"ת ועוסק במלאכתו שהוא העמיד הבריאה אשר ברא על המצב הנרצה ממנו יתי ואולם זה יוצא ממעשה האדם ופעולותיו שיפעול כפי התורה והמצוה שעליו. אמנם כלל כל העבודה הזאת עומד על יסוד א' שהוא היות האדם עבדו של הבי"ת שנמסר לו הענין הזה של תיקון הבריאה והופקד בידו שע"כ הדבר הזה מצליח בידו ומעשיו מגיעים להוליד תולדות אלה. ואולם כלל מציאות היות משא זה על האדם נקרא עולו יתי שעליו כעול האדון על עבדו ודבר זה מתחזק ע"י פרטים ידועים שתלאו בהם האדון ב"ה ומכללם הרשם והציין בציון זה של הציצית. ואמנם מלבד היות הדבר הזה מצוה תמידית עשו ממנו חז"ל תיקון מתיקוני התפלה והוא להיות מתעטף בטלית להתפלל בו והתיקון הוא קבלת העול שזכרנו להיות בכח זה תופס ואוחז במלאכתו יתי דהיינו תיקון העולם וכמ"ש:

תפילין: אך ענין התפילין הוא יותר גדול מן הציצית הרבה. והוא כי נתן הבי"ת לישראל שיהיו ממשיכים עליהם המשך ממש מקדושתו יתי ויתעטרו בו באופן שכל בחינותיהם הנפשיות והגופיות יחסו תחת האור הגדול הזה ויתקנו בו תיקון גדול. והוא מש"ה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותלה ענין זה במצוה זו בכל הלכותיה ופרטותיה. ואמנם ב' אברים ראשיים נמצאו באדם ובהם הנשמה מתגברת תגבורת גדול והם המוח והלב. וצוה הבי"ת שימשך האור הזה על המוח תחלה ע"י תפלה של ראש ויתוקן בו המוח והנשמה שבו ויתפשט אח"כ על הלב ע"י תפלה של יד שכנגדו ויתוקן גם הוא בו ועי"ז נמצא האדם כלו בכל בחינותיו נכלל תחת המשך הקדושה הזאת ומתעטר בה ומתקדש קדושה רבה. ואמנם פרטי ענינים שונים נמצאים בתנאי המצוה בכל חלקיהם כלם ענינים מצטרכים להשלמת התיקון הנרצה בכל חלקיו כפי מחלקות בחינותו של האדם:

ימים שאין בהם תפילין: והנה נצטוינו להתעטר בעיטור זה כל הימים חוץ מימי הקדש שהם עצמם אות לישראל ומצדם מתעטרים ישראל בעיטוריהם בלי השתדלות אחר משא"כ שאר הימים שא"א להשיג העיטורים אלא בהשתדלות הזה. וגם אחר

ההשתדלות עצמו אין מעלת העיטור המושג בו כמעלת העיטור הנמשך מאליו בימי הקדש אלא פחות ממנו הרבה. אמנם הדברים כלם בכל גבוליהם משוערים מן החכמה העליונה כפי מה שהוא היותר נאות:

והנה אחר היות האדם מצוין בציצית ומעוטר בתפילין נתקנו לו סדרי התפלה לתקן כפי המצטרך. והכונה בכלל להעמיד הבריאה כלה כל העולמות במצב הראוי לשיושפע בם השפע העליון והמשיך השפע מלפניו יתי' אליהם כפי המצטרך:

חלקי התפלה: ואולם כלל התפלה מתחלק לד' חלקים הא' **הקרבנות** הב' **פסוקי דזמרה** הג' **ק"ש וברכותיה** הד' **התפלה**, ומה שלאחריה הקרבנות הכונה בהם בכלל הוא לטהר העולם כלו ולהסיר ממנו כל מה שהוא עיכוב ומניעה אל ביאת השפע העליון בו. **פסוקי דזמרה** הכונה בהם בכלל לגלות אור פניו יתי' ע"י התהלות שאנו מתהללים בו ומספרים בשבחו שזה ענין תלאו הבי"ת במעשה הזה דהיינו בהילול לפניו והוא ענין הבוחר בשירי זמרה. **ק"ש וברכותיה** כבר ביארנו ענינם בכלל ומלבד מה שביארנו כלל בהם עוד ענין אחר והוא כי הנה סדרי כונניות הבריאה והשתלשלותה כבר ביארנוהו בח"א שאולם הנבראים כלם משתלשלים ובאים מדריגה אחר מדריגה מן הכחות השרשיים עד הגשמים ואולם גזרה החכמה העליונה שלהיות הנבראים כלם מקבלים השפע מלפניו יתי' יהיו תחלה מתקשרים זה בזה מלמטה למעלה התחתונים בעליונים מהם והעליונים בעליונים יותר וכן עד"ז עד הכחות השרשיים והם יתלו בו יתי' ויושפע להם שפעו ואח"כ יתפשט השפע מלמעלה למטה בכל מדריגות הבריאה כראוי וישובו ויתיצבו כלם על מדריגותיהם לפעלם כפי מה שסודר להם. ואולם הברכות האלה של ק"ש סודרו עפ"י הרזים האלה ובאותו השבח וההלול מתעלים מדריגות הבריאה מלמטה למעלה עד התקשר הכל במדריגה היותר עליונה ואז נקשר הכל ונתלה באורו יתי' ונמשך השפע לכל הברואים והוא מה שנעשה בתפלת י"ח:

ענין י"ח ברכות: והנה צריך שתדע שסוגי ההשפעה העליונה שתחתיה נכללים כל מיני ההשפעות ופרטיהם הם ג' והם הנרמזים בג' אותיות השם ב"ה וחיבורם ביחד להשלמת הבריאה כלה נרמזת בה' אחרונה. וכנגדם שלשה הכנוים הגדול הגבור והנורא והממשיך אותם כראוי הוא זכותם של אברהם יצחק ויעקב והממשיך ההשלמה היוצאת מחיבורם הוא זכותו של דוד המלך שמתחבר עם האבות ומשלים תקונם של ישראל. והנה כנגד ג' הסוגים האלה נתקנו ג' ברכות ראשונות של התפלה ובהם נמשך השפע העליון בכללו ואח"כ באמצעיות נמשך לפרטים כפי הצורך ובג' אחרונות מתחזק ומתישב במקבלים ע"י ההודאה שנותנים עליו וזה כלל תיקון התפלה כלה:

ז' ברכות דשבת: ואולם בימות החול נמשך הדבר כפי סדר זה ובימות הקדש לא הטריחו חכמים את האדם ביותר מז' ברכות כי הנה היום מקודש ומבורך בעצמו ועוזר בהמשכת השפע ודי שישתדל האדם על הכלל והיינו ז' ברכות ג' ראשונות על ג' הסוגים וכן ג' האחרונות וכמש"ל והאמצעית על כלל קדושת היום שתתחזק ותאיר ותמשול והיא העוזרת ומשלמת לכל הפרטים. ועוד נדבר מזה לפנים בס"ד:

ד' עולמות: עוד צריך שתדע שהנה כלל העולמות מתחלק לד' והיינו עולם הזה בב' חלקיו עליון ותחתון שהם החלק השמימי ונקרא עולם הגלגלים והיסודיי והוא הנקרא עולם השפל וכלל שניהם נקרא עולם א'. ועל העולם הזה יש עולם המלאכים ועליו עולם הכחות העליונים שרשי הבריות שזכרנו בח"א ונקרא עולם הכסא. והנה למעלה מזה במדריגה יבחן כלל השפעותיו ית' גילויי אורו שמהם נמשכים כל המציאיות כלם ובהם הם תלוים וכמ"ש בח"ג פ"ב .והנה ע"ד השאלה נקרא לכלל כל ההשפעות האלה עולם א' ונקראהו עולם האלקות. ואמנם הנה תראה שאין שייך בו שם זה אלא ע"ד השאלה כמ"ש ועל הטעם שנבאר משא"כ ג' העולמות הקודמים שבהם יכון השם הזה באמת. וזה כי הנה עולם יקרא קיבוץ עצמים רבים ונמצאים שונים במקום מתחלקים למחלקות רבות ומתיחסים זה לזה ביחסים שונים. והנה בעצמים כלם יהיו מוחשים או רוחנים יתכן ענין זה באמת ונמצא שיקרא עולם הזה עולם בהיותו קיבוץ גופים שפלים או שמימים במקום א' ונקרא עולם המלאכים עולם בהיותו גם הוא קיבוץ מלאכים רבים במקום א' כפי מה ששייך בם. ועולם הכסא עולם בהיותו קיבוץ כחות רבים במקום ששייך בם אך השפעותיו ית' הנה אינם עצמים מרובים ונמצאים שונים כלל אבל הבחנות הם הם ומיני גילוי אור ממנו ית' שאין ענינם אלא מה שהוא ית"ש נמצא לבריותיו ומפעיל להם כפי ענייניהם. אך בהיות שנבחן בהשפעות אלה חילוק סדר והדרגה כפי מה שראוי למקבלים שבם נשרשים חילוקיהם סדריהם והדרגותיהם של הנמצאים כמ"ש בח"ג פ"ב ע"כ נקרא לכלל כל זה עולם ונחשבהו למעלה מכל הג' כי לפי ההדרגה כך הוא שהרי ההשתלשלות כלו עולה במדריגה זו המוחשים במלאכים המלאכים במה שעליהם דהיינו הכסא ומדריגותיו והכסא בהשפעותיו ית' ובגילוי אורו שהוא השרש האמיתי לכל:

הקבלת חלקי התפלה לעולמות: והנה על פי סדר זה נתקנו חילוקי התפלה דהיינו ג' חלקים. בתחלה לתיקון ג' העולמות עולם הזה עולם המלאכים עולם הכסא וזה בקרבנות זמירות וברכות ק"ש. אח"כ תפלה מעומד והוא כנגד עולם האלקות להמשיך ההשפעות לפי בחינותיהם. ואח"כ ג' חלקים אחרים להמשיך משך השפע לעולמות זה אחר זה עד

הסוף והיינו קדושה דסדרא שיר הלוים ואין כאלקינו. ואחר כל זה עלינו והוא לחזור ולהמליך מלכותו ית' על כל העולמות אחר שנתברכו ממנו:

ענין נפילת אפים ה ויי"ג מדות: והנה נתחברו לזה עוד קצת ענינים פרטים לעורר הרחמים ולהרבות הברכה. ומכלל זה ענין הוידוי הזכרת הי"ג מדות ונפילת אפים והיינו כי הוידוי הוא לסתם פי המקטרגים ולא יגרמו לו שתדחה תפלתו ח"ו. הזכרת הי"ג מדות זה כחם שיתפוס האדון ב"ה במדת רחמנותו ובשליטת רוממותו יעבור על פשע ויחון אף בהעדר הזכות. ונפילת אפים אף היא כניעה גדולה לפניו ית' אשר כחה גדול לשתתפייס מדה"ד ויכמרו הרחמים הגדולים ויהיה השפע נמשך בריבוי וברוחה. ואולם זה הוא הסדר הכולל שעליו נוסדה התפלה ויש פרטים רבים לכלל זה שבהם תלוים פרטי הסדר במזמורים ובשאר הפסוקים שנתקנו כל דבר במקומו:

ענין תפלת מנחה ערבית ותקון חצות: וצריך שתדע שהנה בסדרי ההנהגה היום מתחלק לב' חלקים: והוא הבקר ואחר חצות שהוא בין הערבים. וגם הלילה מתחלקת לב' וכמ"ש למעלה. ואמנם בכלם צריך שתמשך הארה והשפעה לעולמות כפי בחי' חלק הזמן ההוא ועל זה סודרו התפלות במנינם. והיינו כי הנה לב' חלקי היום תיקנו תפלת שחרית ומנחה והנה בבקר שהוא זמן התחדש השפע כפי בחי' היום תיקנו הסדר בארוכה כפי כל המצטרך אך לחלק הב' של היום שנמשך אחר הא' לא יצטרך אלא קצת השתדלות להשלמת הענין כפי חלק הזמן ההוא ובלילה להיות בענין יותר חידוש מפני השתנות הבחי' דהיינו בחי' הלילה שהיא יותר מתחלפת מהיום ממה שהוא בין הערבים מהבקר ע"כ תיקנו סדר יותר בארוכה משל מנחה והיינו בברכות הק"ש אך קצר משל הבקר כי עכ"פ כבר השפע נמשך ובא מהבקר. ואולם לחלק הב' של הלילה לא קבעו סדר לכל שלא להטריח את הציבור אבל הניחו הדבר לחסידים שיקומו וירונו כל א' כפי ידיעתו. וכבר אפי' תפלת ערבית עצמה רשות היתה אלא שקבעוה חובה כ"ש תיקון חצות הלילה. והנה תראה כי הג' תפלות אבות תקנום ומצד זה מוטל על כל ישראל לסדרם. ואולם תיקון חצי הלילה האחרונה דוד נזדרז בו וכמ"ש חצות לילה אקום להודות לך. והוא המשלים עם האבות תיקונם של ישראל וכמש"ל. אך לא נקבע הענין להטילו על כל ישראל כ"א על חסידיהם להיות במדריגה קצת למטה מן האבות:

תפלת מוסף: והנה בימי הקדש נוספת תפלה כנגד קרבן המוסף והיא בבחינת השפע הנוסף ביום ההוא כפי בחינת קדושתו וענינו:

בעבודה הזמניית

העבודה הזמניית הוא מה שנתחייבנו בו בזמנים ידועים ופרטיה שביתת השבת וקדושתו שביתת העשור ועינויו שביתת הי"ט וקדושת חש"מ החמץ והמצה בזמנם שופר בזמנו סוכה ולולב בזמנם ור"ח חנוכה ופורים ועתה נבאר ענינם:

ענין שבת קודש: ענין השבת בכללו הוא כי הנה כבר ביארנו למעלה שענין העה"ז נותן שיהיו הדברים בו חול ולא קדש. אמנם הוצרך ג"כ שמצד אחר ינתן קצת קידוש לברואים כדי שלא יגבר בם החשך יותר מדאי. והנה שיערה החכמה העליונה את כל זה בתכלית הדקדוק באיזה מדריגה צריך שיהיה החול ובאיזה מדריגה הקידוש הנוסף הזה והגבילה כל זה הגבולים הנאותים בבחי' הכמות האיכות המקום והזמן וכל ההבחנות שיש לבחון בנמצאות. ואולם בבחי' הזמן סידרה ענין הימים של חול ושל קדש ובימי הקדש עצמם מדריגות זו למעלה מזו כפי הנאות והנה סידרה שרוב הימים יהיה חול ולא יהיה קדש אלא השיעור המצטרך. ואולם גזרה שיהיו הימים כלם מתגלגלים בשיעור מספר א' שיסובב בזמן כלו בסיבוב והוא מספר הז' ימים וזה כי הנה בם נברא המציאות כלו ונכלל כל הויתו במספר זה ונמצא מספר זה מה שראוי שיקרא שיעור שלם כיון שכלו הוצרך להוית כל המציאות ויותר מזה לא הוצרך כלל כי כבר נגמרה בו כל ההויה. אמנם יהיו מספר זה מתגלגל והולך וחוזר בסיבוביו עד סוף כל הו' אלפים ולא עוד אלא שימות כל העולם כלו גם הם ישמרו השיעור הזה בכמות הגדול והיינו ו' אלפים ואלף מנוחה ואח"כ תתחדש ההויה למציאות בסדר אחר כפי גזירת החכמה העליונה. והנה כיונה שסוף הסיבוב יהיה תמיד בקדש ונמצא זה עילוי גדול לכל הימים שאעפ"י שרובם חול ורק חלק א' מז' הוא הקדש והוא מה שמצטרך לעה"ז כמו שזכרנו. אמנם מצד אחר בהיות החלק הזה סוף הסיבוב וחיתומו נמצא הסיבוב לו נתקן ומתעלה ע"י עד שנמצאים כל ימות האדם מתקדשים. והנה זו מתנה גדולה שנתן הקב"ה לישראל להיות שרצה שיהיו לו עם קדוש ולא נתנה לשאר האומות כלל שאין המעלה הזאת ראויה ולא מיועדת להם:

איסור המלאכה בשבת קודש: ואמנם כפי המעלה הזאת שמשיגים ישראל ביום זה כן ראוי שיהיה התנהגם בו. ואולם הנה העסק בעולם כבר ביארנו למעלה שהוא ממה שמקשר האדם בחומריות ומשפיל ענינו ומורידו מן המעלה והיקר שהיה ראוי לו. ומזה צריך שיתנתק בשבת כיון שמתעלה ענינו ממה שהוא בחול ויהיה מחזיק עצמו בערך הראוי למעלה הזאת. ואמנם להנתק לגמרי מן הגופניות ועסקו אי אפשר שעכ"פ בעה"ז הוא וקישורי הגופניות עליו אבל שיערה החכמה העליונה המדריגה שראוי שינתק

מן הגופניות והמדריגה שצריך שישאר בה. והמדרגיה שראוי שינתק ציותה לו שינתק והזהירה שלא יחדל מלהתנתק וזה כלל המלאכות כלם שנאסרו בשבת:

עונג שבת וכבודו: ומלבד מה שנאסר שלא לפגום בכבוד הקדש הנשפע ביום זה כמ"ש עוד נצטוינו לכבוד הקדושה הזאת הנשפעת והוא כלל עונג השבת וכבודו בבואו ובצאתו בקידוש ובהבדלה ושאר כל פרטיו כלם ענינים נוסדים בכללם על היסוד הזה שהוא לשמור את עצמנו בערך הראוי לקדושה הנשפעת לנו ולחבב המעלה הזאת וליקרה לכבוד ענינה שהוא קורבה גדולה אליו ית' ודביקות גדול בו ולכבוד נותנה ית' שנתן לנו מתנה גדולה כזו. ופרטי הענינים מכוונים אל פרטי הקדושה הזאת ובחינותיה דרכיה ותולדותיה כפי מה שהם באמת:

שאר ימי הקודש: ואמנם גזרה החכמה העליונה להוסיף לישראל קידוש על קידוש ונתנה להם ימי קודש מלבד השבת שבהם יקבלו ישראל מדריגות ממדריגות הקידוש. אמנם כלם למטה ממדריגת השבת השפעתו וקידושו. והנה כפי מדריגתו השפעתם של הימים האלה כן הוצרכנו לינתק מן העסק העולמי וכפי זה הוא איסור המלאכות בהם. והיינו יוה"כ למעלה מכלם ואחריהם ימים טובים ואחריהם חש"מ ואחריהם ר"ח ואין בו ביטול מלאכה אלא לנשים ואחר כל זה חנוכה ופורים שאין בהם ביטול מלאכה אלא הודאה בחנוכה ושמחה ג"כ בפורים. וכל זה כפי ערך השפע הנשפע והאור המאיר הוא:

חגיגת החגים הזמניים: ואולם מלבד הקידוש הזה הנשער במדריגותיו כפי מדריגת קדושת הימים יש עוד ענינים פרטיים מיוחדים לכל זמן מזמנים אלה כפי ענינו. ושרש כלם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים בשוב תקופת הזמן ההוא יאיר אור מעין האור הראשון ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו. והנה עפ"ז נצטוינו בחג בכל הענינים שנצטוינו לזכר יציאת מצרים כי בהיות התיקון ההוא תיקון גדול מאד שנתקנו בו וכמש"ל הוקבע שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז ותחודש בנו תולדת אותו התיקון וע"כ נתחייב באותם הענינים כלם. ועד"ז חג השבועות למתן התורה וחג הסוכות לענין ענני הכבוד אעפ"י שאינו אותו הזמן בפרט אלא שקבעה התורה חג זה לזכרון ענין זה וכמ"ש כי בסוכות הושבתי וכו'. וכן חנוכה וכן פורים ועד"ז היו כל ימי מגלת תענית אלא שנתבטלו מפני שלא היו ישראל יכולים לעמוד בהם ונפטרו מהיות עושים זכר להם והתעוררות לאור המאיר. ועתה נבאר המצות האלה בפ"ע:

במצות הזמנים

ענין חמץ ומצה: ענין **החמץ והמצה** הוא כי הנה עד יציאת מצרים היו ישראל מעורבים בשאר האומות גוי בקרב גוי וביציאתם נגאלו ונבדלו. והנה עד אותו הזמן היה כל בחיי גופות בני האדם חשוך בחשך וזוהמא שהיה מתגבר עליהם וביציאה נבדלו ישראל ונזמנו גופותם ליטהר ולהזדמן לתורה ולעבודה ולענין זה נצטוו בהשבתת החמץ ואכילת המצה. והיינו כי הנה הלחם שהוכן למזון האדם הוא משתוה באמת אל המצב הנרצה באדם וענין החימוץ שהוא דבר טבעי בלחם לשיהיה קל העיכול וטוב הטעם. הנה גם הוא נמשך לפי החק הראוי באדם שגם הוא צריך שיהיה בו היצה"ר והנטיה החומרית. אמנם לזמן מיוחד ומשוער הוצרכו ישראל להמנע מן החמץ וליזון ממצה להיות ממעטים בעצמם כח היצה"ר והנטיה החומרית והגביר בעצמם ההתקרבות אל הרוחניות. ואולם שיזונו כך תמיד אי אפשר כי אין זה הנרצה בעה"ז. אך הימים המשוערים לזה ראוי שישמרו זה הענין שעי"ז יעמדו במדריגה הראויה להם. והנה זה עיקר ענינו של חג המצות ושאר מצוות הלילה הראשונה כלם ענינים פרטים מקבילים לפרטי הגאולה ההיא:

סוכה ולולב: ענין **הסוכה והלולב** הוא כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם עוד היתה תולדה גדולה נולדת בהם בדרכי הרוחניות. והוא כמו שע"י הענינים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ כך היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העה"ז עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ. ודבר זה נעשה בשעתו לישראל להגיעם אל המעלה העליונה הראויה להם ונמשכת תולדתו זאת לכל אי מישראל לדור דורים שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתי ומקיף כל צדיק מישראל ומבדילו מכל שאר בני האדם ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כלם ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה. ואור השם ב"ה מאיר על ראשם של ישראל ומעטירם באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם ע"י נטילת הלולב ומיניו והוא מ"ש וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וכבר היו משיגים זה הענין בגילוי מיד אלו לא היו החטאים מונעים אותו. אמנם עכ"פ מזדמן הדבר לצאת לפועל בזמנו ועל ידי פרטיות מצות הלולב בנענועיו והקפותיו משתלם ענין זה להתחזק שליטת השם ב"ה על ראשם של ישראל ולהפיל אויביהם לפניהם ולהכניעם תחתם עד שהם בעצמם יבחרו להיות להם לעבדים. והוא הענין שנא' אפים ארץ ישתחוו לך וכו' (ישעיהו מט כג) והלכו אליך שחוח בני מעניך וכו' (ישעיהו ס יד), כי כלם ישתעבדו להם וישתחוו

להם לקבל על ידם אור מאור השם ב"ה השורה עליהם והנה תשפל כל גאותם ויכנעו תחת ישראל וישובו על ידם אל עבודתו יתי ולזה הולך כל ענין הלולב בפרטיו וכמ"ש:

חנוכה ופורים: ענין **חנוכה ופורים** הוא להאיר האור המאיר בימים ההם כפי התקונים שנתקנו בם. חנוכה בתגבורת הכהנים על הרשעים בני יון שהיו מתכונים להסיר ישראל מעבודת ה' ונתחזקו הכהנים ועל ידם שבו לתורה ולעבודה. ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה שהיו הקטרוגים נגד ענינה והחזירום הכהנים על בורים. ופורים לענין הצלתם של ישראל בגלות בבל וחזרת קבלת התורה שחזרו וקבלו עליהם לעולם כמו שאז"ל (שבת פח א) הדור קבלוה בימי אחשורוש ופרטי הענינם כפי פרטי התיקון:

שופר: אך ענין **השופר ברי"ה** הוא כי הנה ביום זה הקב"ה דן את כל העולם כלו ומחדש כל המציאות בבחינת הסיבוב החדש דהיינו השנה החדשה. והנה נסדרים הסנהדראות ונערך הדין על כל היצור כפי סדרי הדין העליון וכמ"ש בח"ב והקטיגור מזדמן לקטרג כפי עונותיהם של בני האדם והנה צונו הקב"ה לתקוע בשופר והכונה בו להמשיך ההנהגה ברחמים ולא בתוקף הדין ולערבב הקטיגור שלא יקטרג. והנה כבר ביארנו בח"ב שכמו שאין מה"ד נותנת שיגיע טוב לבני האדם אם לא יזכו לו כן מחק המשפט עצמו הוא במעשים מן המעשים שיעשו בני האדם בהגמלם הגמול הראוי להם לפי ענינם שינוהג עמהם בכלל דינם ברחמים ובחמלה ולא ידוקדק עליהם בדקדוק גמור. וכענין מ"ש ז"ל (ר"ה יז.) כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו כי הרי זה מדה כנגד מדה כמו שהוא מוותר כך יוותרו לו ונמצא שמתנהגים עמו ברחמים וזה עצמו מדת משפט. ואמנם לא המעשה הזה לבד יגמל עד"ז אבל כל מעשה שתגזור החכמה העליונה עליו היותו ראוי ליגמל כך יגמל כך ומכלל זה מצוה זו של תקיעת שופר שנצטוו בה ישראל להיות ממשיכים עליהם ההנהגה ברחמים וכשישמרו אותה כראוי זה יהיה הפרי שילקטו ממנה. ואמנם פרט הענין היחס אשר לתקיעת השופר עם המשכת הרחמים תלוי בשרשי ההנהגה ויסודותיה כפי הדברים האמיתים שלה. והכונה בזה באמת לעורר אבות העולם להתחזק בזכותם לעורר את הרחמים ולפייס מדה"ד ולהגביר הטוב על הרע ולכפות כחות הרע וליטול הכח מהמקטרגים ולהתכוין שישתמש האדון ב"ה מרוממותו להנהיג בשליטת יחודו ולעבור על פשע וכל זה על ידי מצוה זאת כשיתחבר עמה תשובתם של ישראל כראוי. ופרטי כל ענין זה כפי פרטי התיקון בדרכיו:

יום הכיפורים: אמנם ענין **יוה"כ** הוא שהנה הכין האדון ב"ה לישראל יום א' שבו תהיה התשובה קלה להתקבל והעונות קרובים לימחות דהיינו לתקן כל הקלקולים שנעשו

על ידיהם ולהסיר כל החשך שנתגבר על ידיהם ולהשיב השבים אל מדריגת הקדושה והקורבה אליו יתי שנתרחקו ממנה ע"י חטאתיהם. והנה ביום זה מאיר אור שבכחו נשלם כל זה הענין ואמנם הוא אור שלקבל אותו צריך שישמרו ישראל מה שנצטוו ליום זה ובפרט ענין העינוי שעליה מתנתקים מן הגופניות ניתוק גדול ומתעלים במקצת אל בחיי המלאכים ושאר כל פרטי הדברים כפי פרטי התיקון:

קריאת התורה: והנה צריך שתדע שמן התיקונים הגדולים שסידרו הנביאים לישראל היה ענין הקריאה בתורה וזה נכלל בב' בחינות. הא' קריאת ספר התורה על הסדר עד תומו וחוזר חלילה על דרך זה. והב' קריאת פרשיות מיוחדות בזמנים מיוחדים. וזה כי הנה ספר התורה הוא כלל מה שנמסר לנו ממנו יתי (להיותו) [להיותנו] הוגים בו שע"י תמשך לנו הארתו וכמ"ש בח"א ובחלק זה ג"כ פ"ב. והנה לקבל הארה זו בתמידות תקנו שנהיה הוגים בו במקהלותינו בתמידות על הסדר וזה מלבד ההגיון הפרטי הראוי לכל אחד ואחד בפרטו. והנה ע"י הקריאה התמידית הזאת מתמיד בנו אור קדושה הזאת וגם בזמנים המיוחדים כפי ענינם ראוי שנקרא הפרשיות הנוגעות לענינים ההם להחזיק הארת הימים על ידי כח התורה שהוא הכח היותר חזק שיש לנו:

ברכות

אך העבודות המקריות הם כפי המקרים שקורים לבני האדם בכל ימי חייהם כפי מצבם בזה העולם במאכליהם במלבושיהם בכל צרכיהם האנושיים ועסקיהם המדיניים. וכלל כלם נוסד על מה שביארנו בחלקים הקודמים והוא שאין לך ענין בכל עניני העולם חק או מקרה באיזה נמצא מן הנמצאות שלא הוסד והוחק כפי מה שמצטרך למצא בנמצאות לפי התכלית האמיתי של הבריאה שזכרנו למעלה שלהשיג אותו בשלימות הוצרכו כל הפרטים האלה כל א' בגבולות ההם שהם מוגבלים באמת. אמנם צורך הפרטים כלם וצורותיהם נמשך אחר חלקי המציאות והדרגותיו וההשפעות עליהם למיניהם ומדריגותיהם כמש"ל. והנה בכל הענינים האלה נצטוו מצות כפי ענינם לעמוד הדברים על צד הטוב ולא על צד הרע שכשישמרו המעשים ההם בגבולים ההם יהיה ענינם לפי הטוב והנמשך ונולד מהם טוב ותיקון ואם לא ישמרו הנה ישארו המעשים לצד הרע ותתפשט על ידיהם הטומאה והזוהמא והחשך הגדול תחסר ההארה העליונה ויתרבה ההעלם ואחריו כל התולדות הרעות שזכרנו הכל כפי מציאות הענין ההוא שלא נגמר בגבוליו והיחס אשר לו עם האדם והחלק אשר לו בסיבוב והגלגול הכללי של הנמצאות המתגלגלות והולכות ליקבע בשלימות וכמש"ל:

ענין ברכות הנהנין: והנה ע"פ דרך זה הוסדו ענין הברכות שתיקנו ז"ל על כל עניני העולם והעולם והנאותיו ושרש לכלם ברכת המזון שנצטוינו בה בתורה. וענין זה הוא כי הנה כבר ביארנו שכל העינים הנמצאים וחקוקים בטבע הנה הם כלם פרטים מכוונים אל תכלית הכללי שהוא הגיע המציאות כלו אל השלימות וחלקם בדבר הזה כפי המדריגה אשר הם בה באמתת מציאותם. ואולם האדם הנמשך אחר חוקות טבעו ופועל הפעולות כפי מה שהוחק לו יש לו להתכוין תמיד לעבודת בוראו ולמה שיוצא מן הפעולות ההם תועלת ועזר על השגת התכלית הזה יהיה באיזה דרך שיהיה כפי מה שסודרו הדברים באמת פי' כי כבר יהיו ענינים משמשים לדבר הזה מיד ודברים ישמשו למשמשים אחרים עד שאחר גלגול גדול של ענינים רבים נמשכים זה אחר זה יגיעו אליו. ואולם יהיו הדברים באיזה מדריגה שיהיו הנה ראוי שלא ינטלו אלא לכונה זו למה שמגיע מהם אפי' אחר עשר מדריגות עזר אל השגת התכלית ולא לכונה אחרת דהיינו כוונת התאוות והנטיה החומרית אל המותרות וישמרו כלם בגבולים שחקקה להם התורה האלקית. ואז יהיו כלם באמת עוזרים לדבר הזה ויחשבו כלם תנאי עבודה. והנה למדתנו התורה שאחר שנהנינו במאכלנו ושתיתנו נודה לפניו יתי ונברך שמו ונחזיר הדבר אל התכלית האמיתי שבו שהוא העזר אל התכלית הכללי שזכרנו עד שנמצא בכלם מתגדל כבודו יתי במה שחפצו נעשה ועצתו מתקיימת. וזה כלל ענין בהמ"ז וכן כל שאר ברכות הנהנין שאחר ההנאה. ואולם עוד הוסיפו ז"ל לתקן ברכות קודם ההנאה להגדיל זה הענין והוא שגם קודם שישתמש אדם מן העולם יזכיר שמו יתי עליו ויברכהו ויתכוין שממנו יתי בא לו הטוב ההוא ויתכוין באמתת הטוב ההוא שאינו ענין גופני והנאה חומרית בלבד אלא שבאמת הוא ענין מוכן ממנו יתי למה שיוצא ממנו תועלת לטוב האמיתי כמ"ש. ובהקדים הענין הזה למעשה ישאר המעשה ההוא כלו לצד הטוב ולא לצד הרע ויתקן בו האדם ויתעלה ולא יתקלקל ויושפל וכמ"ש:

ענין ברכות המצוות: ואולם גם במעשה המצות תיקנו לנו חכמים ברכות אלה לחיבובה של המצוה להודות לו יתי שרצה בנו ונתן לנו תיקונים גדולים כאלה ונמצא ע"י מתעלה המעשה יותר ונעזר בו האדם ממנו יתי כי כן היא המידה כפי ההתעוררות שמתעוררים בני האדם אליו יתי כן יהיה שיעור העזר שיעזרו ממנו אם מעט ואם הרבה בכל פועל שיהיה כפי מה שהוא ובוטח בה' אשריו:

ת' ו' ש' ל' ב' ע':